

కథలు

నీతి, పురోణ, పాడుపు

నలమహారాజు కథలు

సదాశివ సమారంభం

గురు దక్షిణామూర్తి

గురు వేదవ్యాస మహర్షి

గురు కుక మహర్షి

గురు నాటర మహర్షి

గురు వాల్మీకి మహర్షి

గురు శిఖ్య

శంకరాచార్య మధ్యమాం

గురు దత్తాత్రేయ

గురు బాలాజీ

గురు గౌరమ బుద్ధ

గురు ఆదిశంకరాచార్య

గురు రామానుజాచార్యులు

గురు జ్ఞానేశ్వర్

గురు రవిదాస్

గురు కబీర్ దాస్

గురు చైతన్య మహా ప్రభువు

గురు నానక్

గురు రాఘవేంద్ర స్వామి

గురు వీరబ్రహ్మేంద్ర స్వామి

యోగి వేమన

అస్మదాచార్య పర్యంతం

గురు శ్రీలింగ స్వామి

గురు లాహిరి మహాశయి

గురు రామకృష్ణ పరమహంస, అమ్మ శారదాదేవి

గురు వివేకానంద

గురు పోయి బాలా

గురు ఆరబింద్

గురు రమణ మహర్షి

గురు యోగానంద

గురు చక్రవర్తి ప్రభుపాద

గురు మళయాళస్వామి

గురు విద్యాప్రకాశానందగిరి

గురు చంద్రశేఖర పరమహార్య

వందే గురుపరంపరాం...

నన్ను “నేను” తెలుసుకోవటానికి

నన్ను “నేను” మార్పుకోవటానికి

“నేను” గా ఉండటానికి

మరియు అత్యుత్తమ జీవన విధానానికి

కావలసిన భక్తి,జ్ఞాన,కర్మ,ధర్మ సమాచారం ఒకేచోట తెలుగులో ఉచితంగా!

సాధారణంగా వేదాంతం తెలుసుకోవాలనే కోరిక వుంటుంది, కాని గ్రంథాలు అందుబాటులో లేవు. ఇంకొకరి దగ్గర గ్రంథాలు వుంటాయి, కాని జిజ్ఞాసువులకి ఎక్కడ ఉన్నవో తెలియదు. అలాగే కొన్ని లైబ్రరీ లో కొన్ని రకాల పుస్తకాలు మాత్రమే లభ్యం అవుతున్నాయి, అంతేగాక విలువైన గ్రంథాలు సరైన సంరక్షణ లేక కనుమరుగైపోతున్నాయి, కనుక మన అందరి కోసం భారత ప్రభుత్వం పురాతన ఆధ్యాత్మిక గ్రంథాలను సంరక్షించే నిమిత్తం ఎంతో శ్రమతో కంప్యూటరీకరణ ద్వారా ఒక చోట చేర్చుతూ ఆన్ లైన్ చేయటం జరిగింది. ఇటువంటి విలువైన జ్ఞాన సంపదను మరింత సులభంగా అందుబాటులోకి తీసుకురావటానికి సాయి రామ్ సేవక బృందం ఉడతా భక్తి గా ఇప్పటివరకే దాదాపు 5000 పుస్తకాలను వివిధ వర్గాలుగా విభజించి PDF(eBOOK) రూపంలో ఆన్ లైన్ లో ఉచితంగా అందించటం జరిగింది. కనుక ప్రతి ఒక్కరు ఈ సదవకాశాన్ని సద్వినియోగం చేసుకోగలరు. ఇందుకు సహాయం అందించిన భారత ప్రభుత్వపు వెబ్ సైట్(డిజిటల్ లైబ్రరీ అఫ్ ఇండియా <http://www.new.dli.ernet.in>), ఆర్కైవ్ వెబ్ సైట్(<https://archive.org>), గూగుల్ వెబ్ సైట్(<https://www.google.co.in>), మైక్రోసాఫ్ట్ వెబ్ సైట్(<http://www.microsoft.com>) కు మేము ఋణపడివున్నాము.అలాగే ఇటువంటి బృహత్తర కార్యక్రమానికి పెద్ద మొత్తం లో గ్రంథాలను అందించిన తిరుమల తిరుపతి దేవస్థానమునకు కూడా మనం ఋణపడివున్నాము. సాయి రామ్ సేవక బృందం కోరుకొనేది ఒక్కటి, ప్రతి ఇల్లు ఆధ్యాత్మిక జ్ఞాన గ్రంథాలతో నిండిపోవాలన్నదే మా కోరిక.

ఈ గ్రంథాలను ఉచితంగా ఆన్ లైన్ లో చదువుటకు, దిగుమతి(డౌన్లోడ్) చేసుకొనుటకు గల మార్గాలు:

- 1) భారత ప్రభుత్వపు వెబ్ సైట్: <http://www.new.dli.ernet.in> లేక <http://www.dli.ernet.in>
- 2) సాయి రామ్ వెబ్ సైట్: <http://www.sairealattitudemanagement.org>
- 3) సాయి రామ్ గూగుల్ సైట్: <https://sites.google.com/site/sairealattitudemanagement>
- 4) ఆర్కైవ్ వెబ్ సైట్: <https://archive.org/details/SaiRealAttitudeManagement>

ఈ జ్ఞాన యజ్ఞం పై గల సలహాలు,సూచనలకు సేవక బృందాన్ని సంప్రదించుటకు: sairealattitudemgt@gmail.com

సాయి రామ్ భక్తి,జ్ఞాన సమాచారం: <https://www.facebook.com/SaiRealAttitudeManagement>

సాయి రామ్ భక్తి,జ్ఞాన సంబంధ వీడియోలు: <https://www.youtube.com/user/sairealattitudemgt>

ఈ జ్ఞాన యజ్ఞంలో ప్రతి ఒక్కరు పాల్గొని, ఈ అవకాశాన్ని సద్వినియోగం చేసుకొని,మీరు సంతృప్తులైతే మరొక సాధకునికి, జిజ్ఞాసువులకు మార్గం చూపించగలరని ఆశిస్తున్నాము. మీరు చదువుకోవటంలో ఏమైనా ఇబ్బంది కలిగితే సేవక బృందంను సంప్రదించగలరు. ఒకవేళ మా సేవలో ఏమైన పొరపాటు వస్తే మన్నించగలరు.

ఈ గ్రంథపు భారత ప్రభుత్వ డిజిటల్ లైబ్రరీ గుర్తింపు సంఖ్య: 2020050015364

గమనిక: భక్తి,జ్ఞాన ప్రచారార్థం ఉచితంగా eBook రూపంలో భారత ప్రభుత్వపు సహాయంతో ఇవ్వడం జరిగింది. ఈ గ్రంథముపై వ్యాపార,ముద్రణ హక్కులు రచయిత,పబ్లిషర్స్ కి గలవు, కనుక వారిని సంప్రదించగలరని మనవి చేసుకొంటున్నాము.

SaiRealAttitudeManagement(SAI RAM) - సాయి నిజ వ్యక్తిత్వ నిర్వహణ(సాయి రామ్)

*** సర్వం శ్రీ సాయినాథ పాద సమర్పణమస్తు ***

భారత ప్రభుత్వపు వెబ్ సైట్ - డిజిటల్ లైబ్రరీ అఫ్ ఇండియా

<http://www.new.dli.ernet.in>

Digital Library of India: Inc. X

www.new.dli.ernet.in

Digital Library of India

Hosted by: Indian Institute of Science, Bangalore in co-operation with
CMU, IIT-H, NSF, ERNET and MCIT for the Govt. of India and 21 major participating centres.

Home Vision Mission Goals Benefits Content Selection Current Status People Funding Copyright Policy FAQ RFP

Books Journals
Newspapers
Palm-Leaves (Manuscripts)

Title:

Author:

Year: to

Subject: Any Subject

Language:

Scanning Centre: Any Centre

[Presentations and Report](#)
[Statistics Report](#)
[Status Report](#)
[Feedback](#) | [Suggestions](#) |
[Problems](#) | [Missing links or](#)
[Books](#)

Click [here](#) for PDF collection
DLI MIRROR at IUCAA Data Center PUNE

For the first time in history, the Digital Library of India is digitizing all the significant works of Mankind.

[Click Here to know More about DLI](#) ^{New!}

Books	Journals	Newspapers	Manuscripts
<ul style="list-style-type: none">Rashtrapati BhavanCMU-BooksSanskritTTD TirupathiKerala Sahitya Akademi	<ul style="list-style-type: none">INSA	<ul style="list-style-type: none">Times of IndiaIndian ExpressThe HinduDeccan HeraldEenaduVaartha	<ul style="list-style-type: none">Tamil Heritage FoundationAnnaUniversity ^{New!}

Title Beginning with.

A	B	C	D	E	F	G	H	I	J	K	L	M	N	O	P	Q	R	S	T	U	V	W	X	Y	Z
---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---

Author's Last Name

A	B	C	D	E	F	G	H	I	J	K	L	M	N	O	P	Q	R	S	T	U	V	W	X	Y	Z
---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---

Year

1850-1900	1901-1910	1911-1920	1921-1930	1931-1940	1941-1950	1951-
-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-------

Subject

Astrophysics	Biology	Chemistry	Education	Law	Mathematics	Mythology	Religion	For more subjects...
--------------	---------	-----------	-----------	-----	-------------	-----------	----------	----------------------

Language

Sanskrit	English	Bengali	Hindi	Kannada	Marathi	Tamil	Telugu	Urdu
----------	---------	---------	-------	---------	---------	-------	--------	------

అతి విశిష్టం ఈ దానం!

స్వామి వివేకానంద

“దానాలలోకెల్లా ఆధ్యాత్మిక విద్యాదానం చాలా శ్రేష్టమైంది! దాని తరువాతిది లౌకిక జ్ఞానదానం, ప్రాణదానం, అన్నదానం” అని వ్యాసమహర్షి చెప్పారు.

మన ఆధ్యాత్మిక జ్ఞానం భారతదేశ హద్దులలో నిలిచి పోకూడదు. లోకమంతటినీ ఆవరించాలి! ఇలా లోకవ్యాప్తమైన ధర్మప్రచారాన్ని మన పూర్వులు చేశారు. హైందవ వేదాంతం ఎన్నడూ ఈ దేశం దాటి పోలేదని చెప్పేవారూ, మతప్రచారార్థం తొలిసారిగా, పరదేశాలకు వెళ్ళిన సన్యాసిని నేనే అని చెప్పేవారూ, తమ జాతిచరిత్ర నెరుగని వారే! ఇలాంటి సంఘటనలు ఎన్నోసార్లు జరిగాయి. అవసరమైనప్పుడల్లా, భారతీయ ఆధ్యాత్మిక జ్ఞానప్రవాహం వెల్లువలా లోకాన్ని ముంచెత్తుతూ వచ్చింది.

రాజకీయ ప్రచారాన్ని రణగొణధ్వనులతో, యోధులతో సాగించవచ్చు. అగ్నిని కురిపించి, కత్తిని జళిపించి, లౌకిక జ్ఞానాన్నీ సంఘనిర్మాణ విజ్ఞానాన్నీ విరివిగా ప్రచారం చేయవచ్చు. కానీ ఆధ్యాత్మిక జ్ఞానదానం కళ్ళకు కనిపించకుండా, చెవులకు వినిపించకుండా కురుస్తూ, రోజూ పువ్వుల రాసుల్ని వికసింపజేసే మంచులాగా నిశ్శబ్దంగా జరగవలసి ఉంది. భారతదేశం నిరాడంబరంగా, లోకానికి మళ్ళీ మళ్ళీ చేస్తూ వచ్చిన దానమిదే!

మిత్రులారా! నేను అవలంబించే విధానాన్ని తెలియజేస్తాను వినండి. భారతదేశంలోనూ, ఇతర దేశాల్లోనూ మన పారమార్థిక ధర్మాలను బోధించడానికి తగినవారుగా మన యువకుల్ని తయారు చేయడానికై భారతదేశంలో కొన్ని సంస్థలను నెలకొల్పాలి! ఇప్పుడు మనకు కావలసింది బలిష్ఠులు, జవసంపన్నులు, ఋజువర్తనులు, ఆత్మ విశ్వాసపరులు అయిన యువకులు. అలాంటి వారు నూరుమంది దొరికినా, ప్రపంచం పూర్తిగా పరివర్తన చెందగలుగుతుంది!!

ఇచ్చాశక్తి తక్కిన శక్తులన్నీ కన్నా బలవత్తరమైంది. అది సాక్షాత్తూ భగవంతుని దగ్గరి నుండి వచ్చేదే కాబట్టి దాని ముందు తక్కినదంతా లొంగిపోవలసిందే. నిర్మలం, బలిష్ఠం అయిన ‘ఇచ్చ’ (సంకల్పం) సర్వశక్తిమంతమైంది. దానిలో మీకు విశ్వాసం లేదా? ఉంటే మీ మతంలోని మహోన్నత ధర్మాలను ప్రపంచానికి బోధించడానికై కంకణం కట్టుకోండి. ప్రపంచం ఆ ధర్మాల కోసమై ఎదురుచూస్తోంది. అనేక శతాబ్దాలుగా ప్రజలకు క్షుద్రసిద్ధాంతాలు నేర్పడం జరిగింది. వారు వ్యర్థులని ప్రపంచమంతటా బోధలు జరిగాయి. ఎన్నో శతాబ్దాల నుండి వారు ఈ బోధనల వల్ల భయభ్రాంతులై, పశుప్రాయులైపోతున్నారు. తాము ఆత్మస్వరూపులమనే మాటను వినడానికైనా వారెన్నడూ నోచుకోలేదు. “నీచాతినీచుడిలో కూడా ఆత్మ ఉంది. అది అమృతం, పరమ పవిత్రం, సర్వశక్తిమంతం, సర్వవ్యాపకమైనది” అని వారికి ఆత్మను గురించి చెప్పండి. వారికి ఆత్మవిశ్వాసాన్ని ప్రసాదించండి. ❖

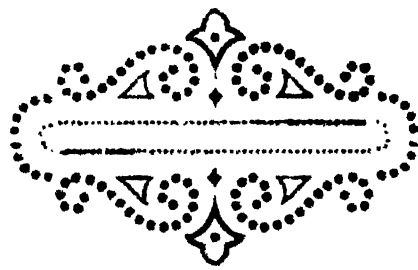
మూలం: శ్రీ రామకృష్ణ ప్రభ - ఫిబ్రవరి 2014

నలమహారాజకథలు

గ్రంథకర్త :

యన్. యన్. శాస్త్రి గారు.

చిల్లిషర్ :

కొండపల్లి వీరవెంకయ్య,

శ్రీ సత్యనారాయణ బుక్ డిపో,

రాజమహేంద్రవరము.

మొ. చిల్లి కూర్పు 1000 ప్రతులు.

రాజమహేంద్రవరము :

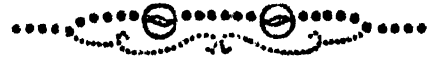
శ్రీ సత్యనంద ప్రెస్ సందు

ముద్రించబడియె.

1937

—

విషయ సూచిక

ప్రథమభాగము.

1. ఉత్పత్తి
2. బృహదశ్వఁడు ధర్మజునికడ కేతెంచుట
3. నిషధపురవర్ణనము
4. గోవ్యాఘ్రసంవాదము
5. వసంతాగమనము—హంసతోడి మైత్రి
6. హంస నలునకు దమయంతి జనన ప్రకారమెఱిగించుట
7. దమయంతి కడకు రాయబారము
8. హంస దమయంతి చిత్తవృత్తిని నలుని కెఱిగించుట
9. నలదమయంతుల విరహవేదన
10. దమయంతి స్వయంవర మహోత్సవ ప్రకటనము
11. ఇంద్రాదులు నలుని దమయంతి కడకుఁ బంపుట
12. నలుఁడు దమయంతితో భాషించుట
13. దమయంతి స్వయంవరమహోత్సవము
14. శనై శ్చరుఁడు దిక్పతుల కెదురుపడుట
15. నలుఁడు దమయంతితో విదర్భవిడిచి, నిషధకు బయలుదేరుట

ద్వితీయభాగము.

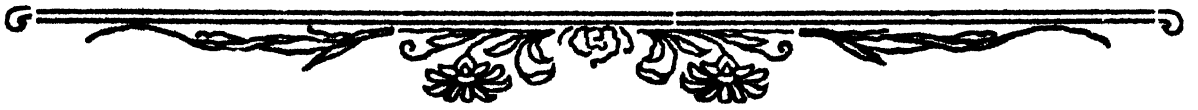
1. శనై శ్చరుని ప్రభావము
2. నలునితో జూదమాడఁ బుష్కరుని శనై శ్చరుఁడు ప్రోత్సహిం
చుట
3. నలుఁడు పుష్కరునితో జూదమాడుట

4. దమయంతి బిడ్డలను విదర్భకుఁబంపుట
 5. నలుఁడు దనసర్వస్వమును బుష్కరున కోడుట
 6. నలదమయంతు లడవికిఁబోవుట
 7. నలుఁడు దమయంతిని విడిచిపోవుట
 8. నలుఁడు వికృతాకారుఁడగుట
 9. దమయంతి నలునిఁగానక, విలపించుట
 10. దమయంతి కిరాతుని శపించుట
 11. మహర్షులు దమయంతికి ధైర్యము చెప్పుట
 12. దమయంతి సుబాహు నంతఃపురమున సైరంధ్రయైయుండుట
 13. నలమహారాజు ఋతుపర్ణుని కొలువుంజేరుట
 14. నలుఁడు దమయంతిని దలఁచుకొని, విలపించుట
 15. భీమరాజు, నలదమయంతులను వెదుకఁబంపుట
 16. సుబాహుని భార్య దమయంతిని గుఱుతించుట
 17. కృష్ణవర్ణుఁడు నలునితో సంభాషించుట
 18. ఋతుపర్ణుడు విదర్భకుఁ బయనమగుట
 19. శనై శ్చరుఁడు నలునకు వరములిచ్చుట
 20. దమయంతి, తన చెలికత్తెలను నలుని యొద్దకుఁ బంపుట
 21. నలుండు బిడ్డలను జూచి దుఃఖించుట
 22. సమావేశము
 23. ఉపసంహారము
-

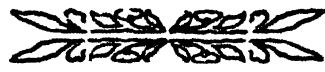
ఓమ్.

శ్రీ రా మా !

శ్రీ సలమహా రాజు కథలు.

— ఉ త్ప త్తి. —

శ్రీమన్మహిమండలంబునకు మండనాయమానంబైన నిషధదేశంబును బాలించి, వినుతికెక్కిన షట్చక్రవర్తులలో నొక్కఁడయిన సలసార్యభౌముని నుపవిత్రచరిత్రము, వ్యాసమహర్షి ప్రోక్షమయిన పంచమవేద ప్రఖ్యాతిఁబరఁగు భారతమునందలిది. అద్దానిని వ్యాసాదిసత్కవీశ్వరులకు భక్తిపూర్వక ప్రణామములాచరించి మీకుఁ జెప్పుచున్నాను. అయ్యది సమస్తాభరణములలో నొక యాభరణప్రాయమై సలపతకమును పేరఁబరఁగుచున్నది. దానిని జదివినను, వినినను, వ్రాసినను, పుణ్యముచేకూరును ; పాపము దూరమగును ; దుష్టగ్రహబాధలు తొలఁగిపోవును ; కలిపురుషుఁడీచరిత్రమునం దాసక్తిగలవారిని కన్నెత్తి చూడలేడు ; శనై శ్చరుఁడీ సలమహారాజు నామమును సంస్మరించినవారిని సమీపింపవెఱుచును. మఱియు నలుని గుణగణాదులను, పేరు ప్రతిష్ఠలను శక్తికొలఁది సన్నుతించు సజ్జనులనుజూచి సుధలు సంతసింతురు ; అసురులు వెఱఁగందుదురు ; ఈ చరిత్రమున కింతప్రాముఖ్యత గలుగుటకు హేతువరయుఁడు. “ నావిష్ణుః పృథివీపతిః ” అను నార్యోక్తియున్నదిగదా ! దానివలన విష్ణువు గానివాఁడు భూపతికాఁజాలఁడనిగదా భావము ! అనఁగా రాజగువానిలో విష్ణ్వంశమున్నదని

తెల్లమగుచున్నదిగదా ! కాబట్టి భగవదంశసంభూతుడగు నలుని దివ్యచారిత్ర మనశ్యపరసీయమనుట నిక్కువము. అద్దానిని బ్రహ్మ క్షత్రియవైశ్య శూద్ర జాతిభేదముగాని, లింగభేదముగాని, వాత భేదముగాని లేక, స్త్రీపురుషులెల్లరును జదువవచ్చును ; వినవచ్చును ; వ్రాయవచ్చును ; తాము విన్నదానిని, తాము వ్రాసినదానిని పరులకు బోధింపవచ్చును. పావనమును, పాతకహరమునునగు నీచరిత్రమును పూర్వమెవరిచేత నెవరికి ఎప్పుడు చెప్పబడెనో, వివరించుచున్నాను.

పూర్వము ద్వాపరయుగమున చంద్రవంశోద్భవుండును, జాత్యంధుండును నగుధృతరాష్ట్రునకు దుర్యోధనుడు, దుశ్శాసనుడు మున్నగు వారు నూర్వురు పుత్రులుదయించిరి. ధృతరాష్ట్రుని సహోదరుండయిన పాండుమహిజానికి ధర్మరాజు, భీముడు, అర్జునుడు, నకులుడు, సహదేవుడు అనుకుమారు లేవురుజనించిరి. ధృతరాష్ట్రుని సుతులు ధార్తరాష్ట్రులనియుఁ గౌరవులనియుఁ బిలువబడుచుండిరి. పాండురాజు పుత్రులు పాండవులనియుఁ గౌంతేయులనియుఁ బిలువబడుచుండిరి. పాండవులు ధర్మాత్ములు ; సత్యసంధులు ; త్యాగశీలురు ; సజ్జనులు ; శౌర్యధైర్యపరాక్రమోపేతులు ; నిగర్వచూడామణులు. కౌరవులు దుర్మార్గులు ; మదాంధులు ; గద్వోద్రిక్తచిత్తులు. పాలుపంపకము లలోఁ గౌరవజ్యేష్ఠుడయిన దుర్యోధనుడు పాండవుల నన్యాయము చేసెను. అంతలోఁ దృప్తినొందక, వారికిఁ గడుపున కన్నమును, గట్టుటకు బట్టయునులేని నిరుపేదలఁ జేయఁగోరి మేనమామయగు శకునితో మంతనముండి మాయపాచికలం గల్పించెను. ఆ కాలమున ధర్మరాజు, భీమార్జున నకులసహదేవులు భక్తితాత్పర్యములతోఁ దన్నుఁగొల్చుచుండ నాఖండలవై భవంబున నింద్రప్రస్థరాజ్యసింహాసన ములంకరించి, ప్రాజ్యసామ్రాజ్యమును బాలించుచుండెను. ధర్మజుని రాజ్యమపహరింపఁదలఁచి దుర్యోధనుడు ద్యూతమున కాహ్వానించెను. ఆ ద్యూత

మునందు శకుని మాయపాచికలువేసి జయముపొందఁగా ధర్మరాజు ఓడిపోయెను ; రాజ్యమును, సిరులను, సంపదలను, పశువులను, రథములను, గజములను, తురంగములను, మడులను, మాన్యములను—ఇవి యవి యననేల ? సర్వస్వము నోడిపోయెను. తరువాత ధర్మనందనుండు భీమార్జున నకులసహదేవులగు సహోదరులతోను, అర్థాంగియగు ద్రౌపదితోను హస్తినాపురము విడిచి అరణ్యవాసము సేయఁబోయెను. ధర్మనందనుండు పురమువిడిచి పోవుచున్నపు డంతకుఁబూర్వమునుండియు నాశ్రితులై యున్న బ్రాహ్మణులు పదియాఱువేలమంది వెంట బయలుదేరిరి. అసంఖ్యాకములయిన గోగణంబులు బయలుదేరెను—పాండవులు బ్రాహ్మణబృందములతోను, గోగణంబులతోను దుర్గమారణ్యంబులంబడి పోయిపోయి కామ్యవనము, ద్రుపదవనము, ఇంద్రప్రస్థవనము మున్నగు వలములెల్లదగ్గించి యందందుఁ గొంతకొంతకాలము నసించుచుఁ గడపట ద్రుపదవనమునే తమ వాసస్థానముగా నేర్పఱచుకొనిరి. అందుఁ దమకును, విప్రవరేణ్యులకును, గోబృందమునకును వాసయోగ్యములుగా నుండురీతిని పటకుటీరములను దర్శనీయములును, మనోజ్ఞములుగను నిర్మించిరి. ధర్మరాజాదులు ప్రియపత్నియగు ద్రౌపదితో నాపటకుటీరములందు నివసించుచుఁ గందమాలాదులను భుజించుచుండిరి. భక్తాగ్రగణ్యులును, సకలార్థకోవిదులునగు మార్కండేయాది మహర్షులును, పురోహితుండయిన ధౌమ్యండును, సర్వకాలములయందు ధర్మార్థకామమోక్షములనఁబడు చతుర్విధపురుషార్థములను ప్రబోధించు పురాణపురుషుల జీవితములను ఆచరణీయపుణ్యకర్మలను, గ్రాహ్యధర్మములను, ఎఱిగించుచుండిరి. మునిజనులవలనను ద్విజులవలనను ధర్మవిషయము లాలకించుచున్న ధర్మనందనాదులు, వనవాసక్షేత్రమును సహించుచుండిరి.

— బృహదశ్వుడు ధర్మజునికడ కేతెంచుట —

ఈ ప్రకారము కొన్నిదినములు గడవఁగా నొక్కదినంబున మునిశిఖామణియైన బృహదశ్వుడు శిష్యునమేతుడై, కృష్ణాజినము నొకచేతను, దండకమండలముల నింకొకచేతను బూని, నుదుట విభూతి రేఖలను దీర్చిదీర్చి, మెడలో రుదురాకపేరులఁ గుదురుకొలిపి యిల కవతరించిన శంభుడోయనునట్లుగా విలసిల్లుచు నేతెంచి, ద్రుపదవనముం బ్రవేశించెను. ఆ మహాత్ముని యాగమనమును గుఱించి యంతకు మున్నె యాశ్రితులవలన విన్నవాడై, ధర్మనందనుడు బంధుమిత్రులతో నెదురేగి ప్రత్యుత్థానముసేసి, నిజాశ్రమంబునకుఁ దోకొని యుచితాసనంబునఁ గూరుచుండఁ బ్రార్థించి, అంజలిఘటించి, మృదు మధురభాషణంబుల నిట్లనెను. “స్వామీ! బృహదశ్వమునిచంద్ర మా! తావకీయదర్శనంబు కతెంచున నాయాశ్రమంబు పవిత్రమయి నది. మేమెల్లరము ధన్యులమయితిమి. మాడెందములందమందానందము సందడించుచున్నది. దేవా! దుష్టులగు రాక్షసులవలన పీడలేక, తమ యజ్ఞాది పుణ్యకర్మములు నిర్విఘ్నముగా సాగుచున్నవా? తమకును, దమ దివ్యపాదారవింద సేవాతత్పరులగు సంతేవాసిజనులకును గుశలమే గదా!” ఈపలుకులకు దృహదశ్వులనారు మందహాసమొందించి, సాదరముగ ధర్మనందను నవలొకించి యిట్లనెను. “ధర్మపుత్రా! భగవ దనుగ్రహమున నేనును శిష్యులును సుఖముగనే యున్నాము. కాని మాకు సుఖదుఃఖములతో నిమిత్తములేదుగదా! జ్ఞానులగువారు ఏదయిన పుణ్యకర్మ మాచరించినపుడు దానిఫలమును గోరరు; కర్తృత్వాధికారమును దమపైఁ బెట్టుకొనరు; మఱియు నాపుణ్యకర్మము వలనఁ దమకోరిక యీడేతిన నుప్పొంగరు; ఈడేరకున్న వైకల్యము నొందఱు; సుఖదుఃఖములు దేహాభిమానమున్న వారికిఁ గాని, ఆత్మసం దర్శనాభిలాషులకెక్కడివి? అనవరత మాత్మావలోకనాయ తచిత్తులమై

యుండు మాకు సుఖమన్న మోదములేదు. దుఃఖమన్న భేదములేదు. మేమారెంటిని సమదృష్టితో నరసెదము ; రెంటియందును సమభావమునే యుంచెదము. కాబట్టి మామాట యటుండనిమ్ము. యుధిష్ఠరా ! అనుజులకును, నీకును, మహాసాధ్వయగు ద్రుపదరాజపుత్రికకును, మీ మాతయగు కుంతిదేవికిని క్షేమమేగదా ! ” ధర్మరాజు బృహదశ్వనకుఁ దత్క్షణమే సమాధానమియఁజాలక పోయెను ; అతని నేత్రము లశ్రుపూరితములుకాఁగా డగ్గుత్తికతో నవనతవదనుఁడై మెల్లన నిట్లుమాటవలికెను. “ ఓ మునికులతలకా ! మీకు నేనేమని ప్రత్యుత్తరము నచింపఁగలను ? అస్మదీయసహోదరులు అవక్రపరాక్రమోపేతులు ; అక్షీణశౌర్యతేజోధురీణులు ; అస్త్రశస్త్రవిద్యాప్రవీణులు—అటులయ్యు దుర్యోధనుని వలన నీనాఁడీ భయంకరారణ్యమునఁ గండమూలాదులతోఁ బొట్టలు పోషించుకొనుచున్నారు. మత్సరజాడ్యహతబుద్ధియగు దుర్యోధనునిచేఁ గల్పింపఁబడిన మాయాద్యూతమునందు, మేము రాజ్యమోడితిమి. వారు మాసిరులు, సంపదలు, నిధులు నపహరించిరి. ఇంక మానప్రాణములు గూడ నపహరింపనున్నారు. భీమార్జునాదులఁ జంపుటకు దుష్టులెన్నో కుతంత్రములు పన్నుటయు, నిష్టేతుకజాయమాన కరుణాకటాక్షముతో భక్తవత్సలుండగు శ్రీహరి యెప్పటికప్పుడు మాకుఁ జేదోడు వాదోడుగాఁ జరించి యాయాపదలం గడపుటయు మీరెఱింగిన విషయమేకదా ! ఓ మహాభాగా ! నానానేకసామంతరాజన్యమకుట స్థాపితరత్నదీధితులతో వెలుఁగొందవలసిన యడుగుఁదమ్ములుగల నాయనుఁగుఁదమ్ము లడవులలో నిడుమలుబడుచున్నారు. ఇష్టామృష్టాన్నములతోఁ బరితుష్టఁబొందినవారు. ఆకలముల నేరికొని తినుచున్నారు. పరిమళప్రద సుగంధద్రవ్యయుక్తములగు పూఁబాన్పుల యందు శయనించువా రెండకెంచుచు, వానకుఁ దడియుచు, గాలికి

శోషిల్లుచుఁ గటికిరానేలల మేనులు వ్రాల్చుచున్నారు. ఎండకన్నెఱుఁ
 గని సుకుమారగాత్రి ద్రాపది మాతోఁబాటనవరత వనవాసక్లేశభార
 మున శుష్కించిపోవుచున్నది. ఆర్యా ! మాస్థితిగతులిట్లున్నవి. మేము
 సుఖమే యనుభవించుచున్నామో, కష్టమేయనుభవించుచున్నామో,
 మీరే నిర్ణయించి, తెలిసికొనుఁడు. ప్రకృతావస్థ కడుంగడు శోచనీయ
 మనియు మావలె జూదమునం దన్యాయముగా సంపదలెల్లనోడి యడ
 వులపాలయి, దుఃఖముపొందిన రాజు వేఱొకఁడు లేడనియు నేను
 దలంచుచున్నాను”. అంత బృహదశ్వుఁడిట్లు వచించెను. “ధర్మ
 నందనా ! నీవాక్యములు నాకాశ్చర్యమును గలిగించుచున్నవి. నీవు
 రాజ్యమును, సిరులను, సంపదలను, భోగములను, భాగ్యములను
 గోలుపోయితివన్నమాట వాస్తవమేయగును ; షడ్రసోపేతభక్త్యము
 లకు మాఱుగా కందమూలము లొరగించుచున్నావన్నమాట వాస్త
 వమేయగును ; చీనిచీనాంబరశ్రేణి వర్జించి, నారలుగట్టుచున్నావన్న
 మాటయును వాస్తవమేయగును. కాని సూక్ష్మదృష్టితో సత్యము
 నరసినయెడల నింద్రప్రస్థపురనివాసముకంటె నీయరణ్యవాసమే సౌఖ్య
 దాయకముగను, వాంఛనీయముగను దోచుటలేదా ? పుణ్యనదీజలం
 బులఁ గ్రుంకులిడుచు, భూసురకోటి నర్పించుచుఁ గోగణంబుల
 సాకుఁచు, దివ్యమహర్షులవలన ధర్మములు గ్రహించుచునున్న నీకు
 వనవాసక్లేశ మెక్కడిది ? పూర్వము నీవలె నిడుమలుగుడిచిన పుడమి
 పతులు లేరనితలంచుచున్నావా ? ఆతలంపు సరికాదు. పూర్వరాజన్య
 లనుభవించిన కష్టములలో నీవును, నీసహోదరులును సహస్రాంశ
 మయిన ననుభవింపలేదనియే చెప్పుచున్నాను. ఏలనందువా ? వీరసేన
 మహారాజునకుఁ గుమారుఁడయిన నలసార్వభౌముఁడు, దిగంతవ్యాప్త
 యశోవిశాలుండయ్యు, సద్గుణగణాఘృండయ్యు జూదమున నర్వస్వ
 మోడి భార్యయగు గుణములదొంతియయిన దమయంతితో నింతింతన

రాని వంతంజెంగెను. ” అని బృహదశ్వమునీంద్రుఁ డింకను దనమాట ముగింపకముందే, ధర్మరాజాశ్చర్యముతో, “ దేవా ! వీరనేనతనూ భవుండు నలుండు మావలె నిక్కట్టులనుభవించెనా ? ” యని ప్రశ్నించెను. “ ధర్మరాజా ! మీవలె నిక్కట్టులనుభవించిన బాగుండెడిది. మీకంటె సహస్రాధికముగా క్లేశమునుభవించెను. చతుస్సముద్రముద్రితంబయిన ధరామండలంబున కధినేతయయ్యుఁ బుష్కరుఁడను వంచకునివలన వంచింపఁబడి కట్టుగుడ్డతోను, భార్యతోను, నట్టడవులకరిగెను. లేక లేక కలిగిన కుమారుని, గొమరితను విడిచిపెట్టెను ; భార్యనుగూడ నిద్రాసమయమున విడిచిపుచ్చి, సర్పదఱ్ఱుడై, సౌందర్యముం బోఁగొట్టుకొని వికృతరూపుడై, విదేశమేఁగి వంటవానిగాఁ గుదిరెను. ఆతని చరిత్రము కరుణారసార్ద్రము ; పాషాణచిత్తమునయిన ద్రవింపఁజేయఁగలదు ; అతిపవిత్రుఁడగు నలుఁడుపొందిన కష్టములముందర మీకష్టములు గణింపఁదగినవికావు ”. అని బృహదశ్వుఁడన, ధర్మనందనుం డంజలిఘటించి, “ స్వామీ ! మహాత్ముల పూతచరిత్రంబు లవశ్యగ్రాహ్యములు ; శ్రీనానందసంధాయకములు ; పాతకహరంబులు ; పుణ్యప్రదములు ; చిత్తవైకల్యము నడంచుటకును, ధైర్యమును, నిశ్చలత్వమును బాదుకొల్పుటకు సహాయకరములు. నలమహారాజెవ్వరు ? ఎందువలన భాగ్యభోగ్యములను బోఁగొట్టుకొనెను ? ఎవని వలన నేరీతిని వండింపఁబడెను ? తుదకేవిధిని గట్టసాగరమును దరింపఁగలిగెను ? సావధానచిత్తుండనై యున్నాఁడను. ఆ పూజ్యుని దివ్యచారిత్రమును సమగ్రముగా వచింపుఁడు ”. అని వేడికొనఁగా బృహదశ్వుఁడు మంగళప్రదమయిన నలచరిత్రము నీక్రింది విధమునఁ జెప్పఁదొడంగిరి.

— ని ష థ పు ర వ ర్ణ న ము —

శ్రీమన్మహిమండలంబునకు మండనాయమానంబైన నిషధరాజ్యము కర్పూరదీప్తంబునకు సమీపంబుననున్నది. నిషధపురమద్దాని

రాజధానీనగరము. అయ్యది భర్తృహర్తృములతోడను, మహాన్నత సుందరగోపురానీకములతోడను, నిర్మలనీరపూరితకాసారములతోడను, నానావిధ ఫలపుష్పశోభితపాదపబృందాలవాలములగు హృద్యోద్యాన వనములతోడను, సమస్తనస్తుసంచయముల కిరవులగు నంగళ్లతోడను, విశాలములగు వీధులతోడను, అభేద్యములగు దుర్గములతోడను, దుస్తరంబగు నగడ్డతోడను నొప్పుచుండెను. అందచందములచే నయ్యది యమరావతిని హసించుచుండెను ; భోగభాగ్యములచే నలకాపురిని గేలినేయుచుండెను. దానికీడయిన వీడు, ఈచేడుచోకములందెందును గానఁబడదు. ఆ సట్టణరాజమున వేదాధ్యయనతత్పరులును, సకలార్థకోవిదులును, నిత్యకర్మానుష్ఠానపరాయణులును, భక్తియుక్తులును నగు బ్రాహ్మణులు—తేజమునందగ్నిని మించి, సరాక్రమమునఁ గుమారస్వామికి వంకలుపెట్టి, నిత్యసత్యసంధతయు, దీనరక్షాపరతంత్రదీక్షాదక్షతయు, యుద్ధమున వెన్నుఁజూపకుండుటయు ననుగుణంబులకు గనులయిన క్షత్రియులు—కుబేరునకుఁ బెట్టుఁబడిపెట్టఁగల ధనికులు వాణిజ్యవిద్యావైశద్యధురీణులు నగువైశ్యులును, అగ్రజాతుల నచంచల భక్తితో నేవించు విశ్వాసపాత్రులగు శూద్రులును గలరు. అమ్మహానగరమును రాజధానీనగరముగఁ జేసికొని, వీరసేనమహారాజ పుత్రుఁడగు నలుండు పాలించుచుండెను. ఆతఁడు కోటిసూర్యప్రభాభాసమానుఁడు ; రూపజితమారుఁడు ; అశేషశేముషీసంపన్నుఁడు ; అసమానధార్మికుఁడు ; కలనయిన బొంకుట యాతఁడెఱుఁగఁడు ; లేదన్నశబ్దమాతని నోటలేదు ; శరణన్న శత్రువునయినఁ గాపాడుటకు సంశయమరుదు ; ఆ మహాత్ముని సద్గుణస్తోమమును దివ్యులకు గురువయిన బృహస్పతిగాని, రాక్షసగురుండయిన శుక్రుండుగాని, వేయిజిహ్వలుగల యనంతుఁడుగాని పొగడఁజాలఁడనుట యత్యుక్తిగాదు. సర్వభూతములను సమదృష్టితో సాకుటయన్నను, యాచకుల యభీష్టములీడేర్చుట

యన్నను, మగాంధులగు శత్రువుల నిర్జించుటయన్నను ఆ పూజ్యున కానక్తి మెండు. ఆతని యేలుబడిలో పుష్కలముగా నన్నవస్త్రాదులకుఁ గొఱతలేదు ; అధర్మము మచ్చునకయినఁ గానఁబడదు ; అవిద్య లేనేలేదు ; క్షామముపేరు జనులెన్నఁడును వినలేదు ; దొంగతనము గాని, జారత్వముగాని ప్రజలెఱుఁగరు. నిత్యసంతుష్టులై, తాము షడ్రసోపేత భక్ష్యాన్నములారగించుచుఁ బరులకు సంతోషముతో వానింబెట్టుచుఁ గులాశ్రమోచిత ధర్మముల నేమరక, దైవభక్తిని, ప్రభుభక్తిని, గురుభక్తిని, మాతృభక్తిని, పితృభక్తిని విడువక, జను లానందసాగరములందుఁ దేలియాడుచుండిరి. దేవతలానగరమును వర్ణించుపట్ల సిరికిఁ బుట్టినిల్లనియు, సరస్వతికి విడిదిగృహమనియు, ధర్మదేవతకు పట్టుఁగొమ్మయనియు వచింతురు. ఇట్లు సర్వవిధములచే బ్రశస్తి గాంచిన నిషధరాజ్యమును పురందరవై భవముతో నలుండేలుచుండెను.

— గోవ్యాఘ్ర సంవాదము —

నలమహారాజు పరిపాలించుచున్న కాలములో నిషధరాజ్యము నందున్న యొకయడవిలోఁగల యొకనదియొద్ద కొక్కదినమున నీరు త్రావఁగోరి గోవ్యాఘ్రము లరుదెంచినవి. గోవొకయొడ్డునను, వ్యాఘ్రమొకయొడ్డునను నిలువఁబడి నీళ్లుత్రాగుచున్నవి. అప్పట్ల ఆవు తనతోఁక నుత్సాహంబుకొలంది నీటముంచి విదలింపఁగా, నీటితుంపరులు పులిమీఁదఁ బడినవి. అందులకా శార్దూలవల్లభుఁడు కోపించి, కన్నులెఱ్ఱఁజేసి, “ ఏమి ! గోవా ! నీకింతపొగరా ? హెచ్చుతగ్గులు తెలియుటలేదా ? తోఁకను నీటముంచి మాపై మురికినీటితుంపరలు చల్లుచున్నావా ? నలమహారాజు పాలనమున మేము మీజాతినిఁ జంప వెఱచియుంటచేఁగదా నీకింత నిర్భయము ! కానిమ్ము. కాలమెప్పుడు నొకేరీతియుండదు. ఈ నలుఁడు స్థిరుఁడా ? నిత్యుఁడా ? బ్రహ్మ

కల్పాంత మీదేశమును బాలింపఁగలఁడా? వీరికి ముందెందఱురాజులయిరి? ఇకముందెంతమంది కానున్నవారు! నలుని యనంతరము మేము మాకుఁగలశక్తిని బ్రకటించి, మిమ్ముల నధింపకుందుమా? ” అని పరుషములాడెను. ప్రభుదూషణమాలకించి, గోవునహింపక, “ ఓవ్యాఘ్రరాజామా! నేను నిన్నుఁ జిన్నఁబుచ్చుటకుఁగాని, అవమానపఱుచుటకుఁగాని, నీపై నీళ్లుచల్లలేదు. ప్రమాదవశమున నీటి తుంపరలు నీపై బడినమాట వాస్తవమే! అందులకుఁ దప్పిదమొనరించిన నన్ను శిక్షించుటకు మాఱుగా ప్రభుదూషణ మేలచేసితి ” వనెను. పులి యప్పుడయిన న్యయంకృతాపరాధమును దెలిసికొనక, నలమహారాజును దూషించుచుండఁగా నంతరిక్షమార్గమునుండి తృటిలో రివువమును శబ్దముతో సుదర్శనమనఁబడు విష్ణుచక్రమేతెంచి, దాని శిరమును భేదించినది. ఆ వింతవృత్తాంతము నాలకించినవారును, ఆవింత దృశ్యమును దిలకించినవారును, నలునకును శ్రీమన్నారాయణునకును భేద మావంతయు లేదనియు, నలునియెడ నపచారమొనరించినవారు నారాయణునియెడ నపచార మొనరించినవారుగా పరిగణింపఁబడుదురనియుఁ దలంచి, నలునియందు భక్తివిశ్వాసములు గలిగి, నీతితప్పక, ప్రవర్తించుచుండిరి.

— వసంతాగమనము — హంసతోడిమైత్రి. —

రూపజితమారుఁడై యున్న నలుండు యువతీజనమనోహరుండయ్య నవివాహితుండు. ఆపుడమీశుఁడు విదర్భ దేశాధీశుఁడయిన భీముని పుత్రికారత్నమగు దమయంతి మూర్తీభవించిన సౌందర్యము వలెను, మానవశ్వముగైకొన్న రతీదేవివలెను విలసిల్లుచున్నదని కర్ణా కర్ణి కగావిని యామెయందు లగ్నమయిన చిత్తముతోనుండెను. అంతలో వసంతమేతెంచెను. ఆఝుతురాజము సర్వజనాహ్లాదమనియుఁ

గాముకులపాలిటి కల్పవృక్షమనియు వేలుగఁ జెప్పవలయునా ! వసంత
ఋతువునందొక శుక్లపక్షదినమున చంద్రుఁడు ప్రశాంతకాంతులీనుచు
నాకసంబునఁ దేజఁగల్గుచున్న సమయమున రాచనగరియందలి విహారవాటి
కను నలుఁడు ప్రవేశించెను. ఆయ ద్యావనమున వృష్ణము లతో నొప్పు
చున్న మల్లెలు, మొల్లలు, జాజులు, విరజాజులు మున్నగు వృక్షము
లనేకములు నేత్రపర్య మొనరించుచున్నవి. శుకములు, పికములు,
శారికలు మున్నగు విహంగము లనేకములు వింతవింత రంగులతో వెల
యుచుఁ దీపి కూతలతో నారామమును బ్రతిధ్వనింపఁ జేయుచున్నవి.
ఆసమయమున నలుండు చంద్రకాంత శిలావేదికయం దుపవిష్టుఁడై,
పక్షుల మధుర రుతంబులను, మొక్కల సౌరును, పూవులతీరును,
గంధవహుని సోయగమును గనుఁగొని యానంద మొందుచుండెను.
అప్పట్ల దమయంతీ దివ్యస్వరూప మాతనికన్నులకుఁ గట్టినట్లు తోచి
నది. తోడనే మన్మథవికార ముదయించినది. ఆతఁడు నిజమానసంబున
భక్తవత్సలుండగు శ్రీమన్నారాయణుని ధ్యానించుకొని, ‘ఓమ
హాత్మా ! నేను నీభక్తుఁడను. నీవు భక్తులపాలిటిపారిజాతమవు. భక్తుల
వాంఛితార్థము లీడేర్చుటయే భవదీయకార్యముగదా ! భీమరాజ తనూ
భనయగు దమయంతి సౌందర్యమున నసమానయనియు నామెలావణ్య
మద్వితీయమనియుఁ బలువురు చేప్పఁగా వినియున్నాను. బంగారము
నకుఁ దావియైబ్బినట్లుగా నాయింతి సోయగమునకుఁ దగిన సద్గుణసూప
త్తియుఁ గుదిరియున్నదని నాయాస్థానమునకు వచ్చుచుండు మునిజనులు
వాక్రువ్వగా వినియున్నాను. సద్వంశము, సంతాంప్రదాయము,
సౌందర్యము, సద్గుణముగల కన్యామణిని ఉచితగతి నర్థించుట దోషము
కాదుకదా ! శ్రీహరీ ! నిర్వాజకృపాలహరీ ! నీవు నావాంఛితమున
చిరకాలములో నీడేర్చుము—అని, ప్రార్థించి, కనులుమూసి నిద్రిం
చెను. రాత్రియంతయు నాభూజానకి దమయంతీ స్వరూపమే స్వప్న

మున గోచరించెను. తరువాత ప్రాతఃకాలముకాగా నామహిజాని నిద్రచుండి మేల్కొంచి, నిత్యకృత్యములు నిర్వర్తించుకొనెను. అంతలో శ్రీమన్నారాయణుని సంకల్పానుసారమొక యంచలపిండం తరిక్షమార్గమున బోవుచు నాయుధ్యానననమున వ్రాలినది. వర్ణనాతీత సౌందర్యముతో నొప్పుచున్న రాజహంసలన మూహము ఇనుమున యస్కాంతనుట్లు, నలమహారాజచిత్తము నాకర్షించినది. ఆతఁడా హంసలలో నొకదానిని బట్టుకొనెను. శోడనే తక్కుంగల యంచల పిండుమింటికెగసెను. నలుండు దానుగేలఁబట్టినహంసయొక్క పక్ష మార్దవమునకును, అంగమూలపొందికకును దనలోఁదాను హెచ్చుగా మెచ్చుకొనుచు నొక్కతావునఁగూరుచుండి, తదేక ధ్యానముతో నావి హంగమును దిలకించుచుండెను. అప్పుడా రాజహంస మనుష్య భాషణంబుల నిట్లనెను. ‘ ఓనలసార్వభౌమా ! నీవు నీతికోవిదుఁడవు. నీవలె ధర్మములెఱింగినవారును, ఎఱింగిన ధర్మముల నాచరణయందుంచు వారును ఇంతకుముందు జనింపలేదు; ఇప్పుడు జనించుటలేదు; ఇక ముందుజనియింపఁబోరు. కలయందయినఁ బ్రాణిహింస చేయనొల్లని నీవు నాకేల బాధకలుగఁ జేసెదవు ; నన్ను మాజాతి పక్షులనుండి వేఱుసేయవలదు. దయయుంచి విడిచిపెట్టుము నాప్రార్థన మన్నించితి వేని, నీచిత్త వృత్తికి దగినయుపకారమును నే నాచరింతును. నేను సర్వ సక్తిమంతుఁడనుగదా ! నాకీ యల్పజీవి యెట్లుపకరింపగలదని నీవునంశ యింపవలదు. ఏపని యెవరివలనఁ గాఁదగునో, అది వారివలననే చేయఁ బడవలయును. ప్రస్తుతము నావలన నీకుఁ గాఁదగిన మహోపకార మొందున్నది ” ఆపలుకు లాలకించి నలుండాశ్చర్యమును, హర్షమును జెంది, ‘ ఓహంస రాజమా ! నీవుసామాన్యపక్షివిగాఁ బొడఁగట్టుట లేదు. నీకు మనుష్యభాషణ మెట్లవడెను ? నాచిత్త వృత్తికిఁ దగిన యుపకారముఁ జేతుననుచున్నావు. నాచిత్త వృత్తి యెట్టిది ! అయ్యది

నీకెట్లు ఎఱుకపడినది? వచింపుము. ‘ అనెను. అంత రాయంచయిట్లని మాఱుపలికెను. “ నలసార్వభౌమా! మేము దివ్యజాతి పక్షులము. పదునాల్గు భువనంబులందును మేముచూడని తావొండులేదు; మాకెఱుకపడని యర్థ మిండులేదు. మఱియు మేము భూతభవిష్యద్వర్తమానముల నెఱుంగుదుము. నీచిత్తమిప్పుడు భీమరాజు పుత్రియగు దమయందు హత్తుకొనియున్నది. ఈమాట యధార్థము. ఆమెను బరిణయమాడుటకు నీవుకుతూహల పడుచున్నావు. ఆకుతూహలము నమంజనమయినది. ఆవాంఛ ప్రశంసాపాత్రమయినది. భూలోక స్వర్గలోక పాతాళలోకము లందెందును దమయంతిని బోలినయింతి వేటొకతె లేదు. ఆమె సౌందర్యము రంభాద్యప్సరసలకు దర్శనీయము. అకలంక వర్తన మనసూయాది మహా పతివ్రతాంగనలకుఁ జిరస్మరణీయము. ఆమె జనన ప్రకార మెఱింగించుచున్నాను. వినుము.—

— హంస సలునకు దమయంతి జనన ప్రకార మెఱింగించుట —

విదర్భ దేశాధీశుఁడగు భీముఁడు మహాతేజశ్శాలి; అవక్ర పరాక్రమోపేతుఁడు; మహేంద్ర వైభవాన్వితుఁడు. కాని—సంతాన హీనుఁడు. సంతాన మర్థించి యాయొడయఁ డర్ధాంగితోఁగూడ దానములుచేసెను; యజ్ఞము లాచరించెను. వేల్పుల నారాధించెను; కాని సంతకులుగలేదు. ఆతండ్రికదినమున సామంతులు, మంత్రులు, పురోహితులు, దండనాథులు, బంధు మిత్రాదులు మున్నగు వారందఱును నిందుకొలుపులో నుచితాసీనము లలంకరించియుండగా, వారి నవలోకించి యిట్లనెను. “ నేను సంతాన హీనుఁడనై యున్నాను. ‘ అపుత్త్ర స్యగతిర్నాస్తి’ యని వేదములు చెప్పుచున్నవి; వచ్చియు రాని ముద్దు మాటలతోను, తప్పటడుగులతోను సంతోషము గలుగఁజేయు బిడ్డలు లేనిగృహము గృహముకాదు; సంతానములేనివాఁడు యజ్ఞాది పుణ్య

కర్మములుచేసియు, వానిఫలమును బొందఁజాలక పోవుటవలనఁ జేయని వాఁడేయగుచున్నాఁడు. నేనింతదనుక పుత్రార్థి నై పుణ్యము లనేకము లాచరించితిని; వ్రతములుచేసితిని; క్రతువులుచేసితిని; దానము లాచరించితిని; ధర్మములు సల్పితిని; దైవములకు మ్రొక్కితిని. కాని దైవా నుగ్రహము కలుగలేదు. ఇఁక నుపేక్షించి, కాలమును వ్యర్థముసేయఁ గూడదు. భార్యతోఁగూడఁ గానకరిగి తపోనిష్ఠ నవలంబింతును. కనుక రాజ్యభారము ప్రధానామాత్యుని భుజాస్కంధమునందునుచుచున్నాఁ డను. నేను లోపము లేకుండ మీరందఱు నిప్పటివలెనే యిఁకముందు గూడ మీమీ పనులు శ్రద్ధతోను, విశ్వాశముతోనుచేసి, ప్రజలకు సంతోషము గలుగఁజేయుఁడ” నిచెప్పగా నెల్లరును ప్రభువియోగము సహింపలేక, అశ్రుపూరి తనయనులై, విచారించిరి. తరువాత పురో హిత నిర్దిష్టమగునొక శుభముహూర్తమున భీమరాజు భార్యతోఁ గూడఁ దపోవనమునకు బయలుదేరెను ; మంత్రి పురోహిత సామంత దండనాథులును, ఉన్నతోద్యోగులును, పురప్రముఖులును, భేదముతో గూడినచిత్తములతోఁ బ్రభు దంపతులను పురబాహ్య ప్రదేశము వఱకు సాగనంపిరి. అట ప్రభు దంపతులు మున్ముచితవేషములుధరించి, పట్టుపుట్టములు విడిచి, ఆభరణములూడ్చి, తమవెంటవచ్చిన వారినవ లోకించి, ఆర్యులారా ! మీరింకఁ దడయవలదు. నగరమునకు మరలి పొండు. ఎంతదూరమని మీరు మావెంటవత్తురు ? మేము చిరకాలము లోనే భగవదనుగ్రహముపొందిన, నగరమునకు, దిరిగివత్తుము.” అనిచెప్పి వారినూఁచిడించి, సూపివేసి, తామరణ్యములకుంజనిరి. వారు దుర్గమారణ్యములంబడి పోయిపోయి, యొక్కఁచోట వాలఖిల్య మహా మునీంద్ర తనూభవుఁడయిన, దమనముసి పుంగవు నవలోకించి భక్తి తాత్పర్యములతో సాష్టాంగ ప్రణామము లాచరించిరి. మహాత్తర శక్తి యుక్తుండును; అనల్ప తేజుండును ; నిరతిశయ తపోధనుండును నగు

దమనమునీశ్వరుడు భీమరాజు దంపతులంగని, “ ఓదంపతులారా ! మీరెవ్వరు ! మీముఖవర్చస్సును జూడఁగా సుక్షత్రియవంశసంజాతులనుట తేటపడుచున్నది. మున్ముచిత వేషముతో నీయడవి కేలవచ్చితిరి ? ” అనఁగా, భీమరాజేంద్రుడు సవినయముగా నామునీంద్రునితో నిట్లనెను. “ ఓమహాత్మా ! నేను విదర్భదేశము నేలువాడను; భీముడను పేరఁబరఁగువాడను; ఈబిడ నానహధర్మచారిణి. మాకుఁ దమయనుగ్రహమున సమస్త భాగ్యములున్నవి; భోగములకు గొదువలేదు. కాని, సంతానములేదు. సంతానము లేమిదోషములలో నెల్లదోషమని తమబోటి విజ్ఞులు వచింతురుగదా ! తద్దోష నివారణార్థమై ప్రయత్నింపఁగోరి మేమీ యరణ్యముల కీవేషములతో వచ్చితిమి. ” అనుటతోనే దమనకుండు, ఆరాజ చూడామణియొక్క విఖ్యాతి నాలకించిన వాడగుటచేత నాతనిఁ గాంచినందుల కత్యంతానందముఁజెంది, “ భీమరాజా ! నేను వాలఖిల్య పుత్రుడను; దమ నకుడను; దిగంత వ్యాప్తయశోఽన్వితుండవగు నిన్నగుఁజించి పలుమారులు నేను వినియున్నాను; నీయాగమనము నాకు సంతోషదాయకమయినది. నీవు సంతానముగదాయభిలషించుచున్నావు ! నీకోరికను నేనునెఱవేర్తు ” ననెను. ఆమాటలకు భీమరాజు దంపతులు వర్ణనాతీతమగు సంతోషమును బొందిరి. తరువాతఁ గొంతకాలమునఱకు దమనకుని యాశ్రమమునందే యుండి, అమ్మహాత్ముని అగ్గలంబగు భక్తితో సేవింపఁగా నాతండు ప్రశన్నుడై, ‘ ఓదంపతులారా ! మీరింక సగరమునకు మరలిపొండు. తొటి సౌఖ్యము లనుభవింపుడు. అచిరకాలములోనే మీకుఁ దపనాభియనుకుమారుడును, దమయంతియను పుత్రికయును గలుగుదురు. వారి వలన మీవంశము సముద్ధరింపఁబడి వన్నె కెక్కును. ” అనఁగా భీమరాజు చెప్పనలవికానంత సంతోషమును బొంది, మునీంద్రునకు నమస్కరించి, తదాశీస్సులంది, సెలవుపొంది, భార్యతోఁగూడ నగర ప్రవేశ మొన

రించెను. నగరులోని ప్రజలెల్లరును దమ ప్రభు దంపతుల రాకకు హర్షించిరి. అనతికాలములోనే భీమరాజపత్ని గర్భవతి యాయెను ; నవమాసములునిండినవెనుక నొకశుభహారమున నవమన్మథా కారుడగు పుత్రకుని, మూర్తీభవించిన సౌందర్యరాశియగు పుత్రికను బ్రసవించెను. భీమరాజాసమయమున సామంతులకు బిరుదములు, దండనాథులకు పతకములు, మంత్రులకు నూతనాధికారములు, సరదారులకు జాగీరులు, పురోహితుల క గ్రహారములు, పురప్రముఖులకుఁ గానుకలు, భూసురకోటికి భూదాన గోదానాదులు, యాచకుల కభీష్ట ఫలములు నొసంగి, పుత్రోత్సవమును మహావైభవముగా రాజ్యము నందంతటను జేయించెను. తమయేలిక సంతాన నంతుఁడయినందులకుఁ బ్రజలు నూతన వస్త్రాభరణములు ధరించియు, గృహములు సింగారించియు, నిష్టమృష్టాన్నములు భుజించియుఁ దమ సంతోషమును బ్రకటించిరి. మగబిడ్డఁడు తపనాభి యనఁబడెను; ఆడుబిడ్డ దమయంతి యనఁబడెను; అయ్యిరువురును రూపమున నసమానులై యుండిరి. ఓనలరాజేంద్రా ! అయ్యిరువురిలో దమయంతియందె యెల్లరకు మిక్కిలి మక్కువగలదు. ఆమె షష్ఠాది దినదినాభివృద్ధి నొందుచున్నది. ఆమెజన్మ ప్రకారమిదియె. నీకెఱిగించితిని. ఆమెను నీకెటులయినఁ గూర్తును. నామాటలను విశ్వసింపుము. సంశయాకులచిత్తుఁడవు గావలదు; మాజాతి పక్షులు పలికి బొంకుట యెఱుంగవు. ” అని రాయంచయనఁగా, నలుండానందమొంది యిట్లనెను.

“ ఓరాజహంసమా ! నీయందునాకు అవిశ్వాసములేదు; నీసామర్థ్యమును నేను శంకింపను. కాని, నీవుదమయంతికి నా హృదయమును విశదపఱచి యామె చిత్తవృత్తిని దప్పక నాకెఱిగింప వలయునని మాత్రము నిన్ను గట్టిగాఁ గోరుచున్నాను. నీరాకకొఱకు నిరీక్షించుచుందును; విరహ వేదనాదండవ్యామాన మానసుండనగు నాకుఁ జిత్త

శాంతి నీవలనఁ గదా కలుగవలయును ! కాఁబట్టి యీకార్య నిర్వాహణముపట్ల నుపేక్ష వహింపఁ దగుదు; ఆలశ్యము సేయఁదగదు; అత్యంత శీఘ్రగతిని శుభవర్తమానముతో రావలయును.” అని పలికి, ప్రేమ పురస్సరముగ దానితెక్కలు నిమిరి, ముద్దాడి యంతరిక్షమున విడువఁగా నదియు వాయువేగమునఁ బోవును భీమరాజ పాలితంబగు విదర్భకు బయనమయ్యెను

— దమయంతికడకు రాయభారము —

అట విదర్భదేశమున దినదినాభివృద్ధినొందుచు నల్లారుముద్దుగాఁ బెంపఁబడుచు స్త్రీజనోచితములగు సమస్తలితకళలయం దపారనైపుణ్యము గడించి, దర్శనీయసౌందర్యలావణ్యములతోను, శ్లాఘ్యవర్తనముతోను అకలంకగతిని వర్తిల్లుచున్న యాదమయంతి, తన జనకుని యాస్థానమునకేతెంచు మునిజనులవలన నిషధపతియొక్క నలుని గుణగణప్రశంస నాలకించియుండెను ; ఆమెకు యుక్తవయస్సు పైబడినంతనే, సర్వదా నలసార్వభౌముని రూపగుణాదులయం దభిలాషముమొండయ్యెను ; సురసిద్ధసాధ్యగంధర్వ యక్షికిన్నరకింపురుష గణంబులలోఁగాని, మర్త్యులలోఁగాని నలునిఁబోలిన యందగాఁడును, తేజశ్శాలియుఁ బరాక్రమవంతుఁడును, కీర్తివంతుఁడును మఱియొకఁడు లేడని యామె తెలిసికొన్నది. అమ్మదనతి యొకనాటి సాయంసమయమునఁ బిల్లగాలు లల్లనల్లన వీచుచుండఁగా రమణీయోద్యానవనంబునఁ జెలులతోఁగూడ విహరించుచుండెను. ఆ సమయంబున నామె మనము నలునియందు లగ్నమైయుండెను ; తుమ్మెదలఁబోలిన కురులతోను, కలువరేకులం బోలిన కన్నులతోను, పోడశకళాప్రపూర్ణమగు చంద్రబింబముం బోలిన మోముతోను, రంభాస్తంభములం బోలిన యూరువులతోను, సైకతశ్రేణులఁబోలిన పిఱుదలతోను, సువర్ణకలశములంబోలిన స్తనము

లతోను దనరుచున్న హంసమానలగు చెలికత్తెలెందఱో ఆమెను బరి వేష్టించియుండి యిష్టాగోష్ఠిజరుపుచుండిరి. అంతలో నొకహంసకదంబము నచ్చి దాపున వ్రాలినది. అందున్న యంచలు మనోనందసంధా యకములై యుండుటచేతఁ గాల్గయందియలు ఘల్లుఘల్లుమని మ్రోయ హస్తముల ధగధగద్ధాయమానములైన కటకాదుల క్వణక్వణరవములెసంగఁ గంతములందలి పచ్చలపతకములు బయటఁబడఁ, గొప్పలు జాఱఁ జెలికత్తెలు పరువెత్తి వానిం బట్టుకొనఁగడఁగిరి. దమయంతియు నింతింతనరాని యుత్సాహముతో నలునికడనుండి నచ్చిన హంసనుబట్టు కొని పూఁబాన్పుపై గూరుచుండి, దాని సోయగము నగ్గించి, ప్రేమ పురస్సరముగ దానితెక్కలను జేతితోనిమూరుచుండఁగా నదిమృదు మధురభాషణంబుల నిట్లనెను. “ఓ గంధగజేంద్రయానా ! భీమరా ట్సుత్రీ ! నేను నీకొఱకే శృంగారంపుఁ బూఁదోటయందు నాజాతి పక్షులతోవచ్చి వ్రాలితిని.” హంసపలికిన యీపలుకులకు దమయంతి యాశ్చర్యమందెను. ఆమె చెలికత్తెలందఱు విస్మయచిత్తలై, “బా పురే ! అమ్మలక్కలారా ! ఈ వినోదమును గంటిరే ! ఈచిత్రమును మున్నెన్నఁడయినఁ జూచితిరే ! ఈపక్షి మనుష్యభాషణంబుల మాట లాడుచున్నది. అంతేకాక, మన దమయంతికొఱకు వచ్చినదఁట ! ఏమి చెప్పునో విందము రండు రండ ” ని గుమిగూడిరి. దమయంతియు దానిమ్మగింజలం బోలిన చిఱుపండ్లు వెలువరించి, మందహాసాంచిత వదనయై, “ఓ రాజహంసమా ! నీపలుకులు విశ్వాసపాత్రములా ! నాకొఱకు నీవేలవచ్చితివి ? నీనృత్తాంతము వింతను దోఁపఁజేయు చున్నది సత్వరమున వచ్చిపు ” మనెను. అపుడు హంస దమయంతి కీట్లు చెప్పుచున్నది. “ఓసౌందర్యరాశీ ! నాపలుకులు యదార్థములే యగును ; మేము దివ్యజాతిపక్షుల మగుటవలన మాకు మనుష్యభాషణంబు లలవడినవి. నేను నిశ్చయముగా నీకొఱకే వచ్చితిని. నీచిత్త

వృత్తిని గ్రహించితిని. నీ హృదయ మిప్పుడు కామవికారమునకు లోనయి యున్నదికదా ! మదనుఁ డదయుఁడై నిన్నిపుడు కాతీయఁ బెట్టుచున్నాఁడు. మఱియు నీచిత్త మేయుత్తమరాజపుత్రునియందు హత్తుకొనియున్నదో నేనెఱుంగుదును. ” అనఁగా దమయంతి ఆత్రముతో, “ ఓ విహంగవల్లభా ! నేనువరించిన రాకుమారుఁడెవ్వఁడు ? ఆతని నామధేయమెఱిగించిన నీసామర్థ్యమునందు నాకు నామ్మకము కుదురఁగలద ” నెను. హంస యిట్లని మాఱువలికెను. “ ఓ లావణ్య రాశీ ! నీవు నలునిఁ బ్రేమించితివి. నలునియొక్క గుణగణాదులను వినియుంటివి. త్రికరణములచేత నాపూజ్యుని వరించి కామవికారము నకు లోనగుచున్నావు. నీప్రేమ సమంజసమయినది ; నీవాంఛ శ్లాఘా పాత్రమయినది. ఏలనందువా ? వినుము—నలుఁడు సామాన్యరాజ చక్రమునకుఁ జెందినవాఁడుకాఁడు. శ్రీమన్నారాయణ పుత్రుఁడయిన మన్మథుఁడయిన రూపమున నాతని కీడుకాఁజాలఁడు ; ఆతని శౌర్య మనివార్యము ; ధైర్యమచంసలము ; స్థైర్యమద్వితీయము ; సాహస మపారము. నిత్యసత్యవ్రతుఁడును, దీనజనావనదీక్షాదత్తుఁడును, ధర్మైకనిరతుఁడును నగు నామహాత్మునిబోలిన మహీమతి వేఱొకఁడులేఁడు. ఇంద్రుఁడాతనితో వైభవమునఁ దులఁదూఁగలేఁడు ; అగ్ని తేజమున సాటికాఁజాలఁడు ; వరణుఁడు పరోపకృతిలో వెనుకంజవేయును ; వాయువు అతనికిడ మోమువాల్చును ; కుబేరుఁ డాతనికిడ ఋణము గైకొనును ; యముఁడు ధర్మోపదేశము పొందును. ఈ విధముగా నష్టదిక్పాలురును గుణములచేతను, సౌజన్యముచేతను, సత్కీర్తిచేతను ఆ సలసార్వభౌమునకు సమానులుగాక, భట్టులంబోలెఁ ద్రికాలముల ములయందుఁ దన్నామసంకీర్తన మొనరించుచుందురు. ఆతని గుణములను సరస్వతియు, ననంతరుఁడును గలసి పొగడవలెనన్న దివ్యాబ్జములు సహస్రసహస్రములు గావలయును. వేయేల ? ఆతండు విష్ణ్వంశసం

భూతుడు. కాకున్నచో, ఆతనిని దూషించినను, ఆతనియెడ నపచారము తలంచినను, విష్ణుచక్రమయిన సుదర్శనాయుధమేల తనకుఁదానవచ్చి యట్టివారిని శిక్షించును. ఓదమయంతి ! ఈలోకమునఁ గన్యకామణులు తమపురుష ప్రాప్తికొఱకుగదా యనేకములగు ప్రతములాచరించి, పుణ్యతీర్థసంసేవనమొనరించి, దైవముల నర్పించుచున్నారు ! అప్పట్ల నట్టి యుత్తమపురుషుఁడు నిన్ను నలచుచున్నాఁడని వినుట నీ మహాభాగ్యముగదా ! ” నాంసపలికిన యీపలుకు లాలించుసరికి దమయంతికి వర్ణనాతీతమగు సంతోషముదయించినది. ఆమె మోమునఁ జిలునవ్వు మొలకలెత్త నత్యంతకుతూహలముతో నాపక్షిం దిలించి, “ ఓ పక్షిరాజమా ! ఆ నలుండు నాప్రేమపాత్రుఁడని గ్రహించి, నీవు నా యాంతరంగికమిత్రమ నైతివి. ఆ నలుని నీవు చెప్పినచొప్పున నేను త్రికరణములచేతను ప్రేమించితిని. అమ్మహాత్ముఁడు నన్నుఁ బ్రేమించుచున్నదియు, లేనిదియు నిపుడు నీనలన నేను వినఁగోరుచున్నాను. నీవు నాకు సహోదరివంటిదానవు. నీకంటె నాకాపులెవ్వరును లేరు ; ఆ నలునితో సుఖించునదృష్టము నాకు లభింపనినాఁడు, ఈ జీవితము వ్యర్థము ; నేను బ్రదుకఁజూచు ; త్రిలోకాధిపత్యము వహించిన వజ్రపాణినయిన నేనభిలషింపను ; అసవరతమా నలుని ముఖావలోకనభాగ్య మభిలషింతును ; ఆ పూజ్యుని పాదరాజీవసంసేవనము వాంఛింతును ; ఆతనితోడి నియోగమును దుస్సహముగా భావింతును. ఓహంసరాజమా ! నామనమందా నలుని దివ్యమంగళవిగ్రహ మొక్కటియే నాటుకొనియున్నది ; నాచిత్తవృత్తిని నీవు తెలిసికొంటివి. నేను వచించితిని. కాఁబట్టి నన్ననుగ్రహింపుము. నాకుపకార మాచరింపుము. మదనుఁడదయుఁడై నాపై విజృంభించుచున్నాఁడని యమ్మహాత్ముని కెఱింగింపుము. ఏకాగ్రచిత్తముతో నాతని యాధిపత్యమును గోరుచున్నానని చెప్పుము. నాప్రేమనుగల రూపున నాతనికిఁ దెలియఁ

జెప్పి, నన్నెట్టులయినఁ జేపట్టునట్లు లొనరింపుము. ఈ కార్యమువల్ల నీ పుష్కలవహింపక, శ్రద్ధఁబూనవలెను. పరోపకారము దివ్యస్వభావము. నీవు దివ్యజాతిపక్షివి. కాబట్టి నా గుపకృతిని నలుపుము”. అని వేడుకొన్నది. హంసయు వరుసకుఁదగిన వధువు లభ్యమగుచున్నదనియు నట్టి పుణ్యపురుషునకును, ఉత్తమకన్యారత్నమునకును దాను దూతకార్యము నెఱపుచున్నాననియుఁ దలంచి యమితముగా హర్షించి, దమయంతి కభయమిచ్చి యామెకడ సెలవుఁబుచ్చుకొని, నలునిఁ గనుఁగొన నిషధపురమునకు బయలుదేరెను.

—హంస దమయంతి చిత్తవృత్తిని నలునికెఱిగించుట.—

అట నిషధపురంబున నలసాగ్యభౌముండు మన్మథబాధ నానాటికి గాటమగుచుండుటచేత ననుదినమును సాయంసమయములం దుద్యానవనమునఁగల సరోవరముయొక్క చంద్రకాంతశిలాన్నితమగు సోపానంబున నాసీనుఁడై యుండి, “అయ్యో! ఆనాఁడా రాజహంసము దమయంతి చిత్తవృత్తి దెలిసికొనుటకును, మామక హృదయానురాగము నామె కెఱిగించుటకును, విదర్భకరిగినది. కాని యింకను రాకున్నదే! ఈతడవున కేమికారణము! అయ్యది దివ్యజాతివిహంగ రత్న మగుటవలనఁ గల్గిలాడదు. తప్పక విదర్భకరిగియే యుండును. కాని యొకవేళ మార్గమధ్యమందున్న కాసారజలంబులందు తనజాతి పక్షులతోఁగలిసి క్రీడించుచు నీకార్యముమాట మరచినదేమో! లేక, అట దమయంతి వేఱొక రాకుమారు నెవ్వనినయిన వలచియుంటచే నావ్యతిరీక్తభావమును నాకెఱిగింపఁదగదని రామానో!” అని మనమున వివిధములగు నాలోచనములకుఁ దావౌసంగి వ్యాకులమందుచు మింట దృష్టినిబ్రసరింపఁగా నొక్కయంచలపిండు లోచనగోచరమయ్యెను. దానినిజూచి, “అహో! ఏమి! నాపూర్వపుణ్యవిశే

షము ! వెదుకఁబోయిన తీగ కాలికఁ దగిలినట్లయినది. ఆ హంసల పిండు వచ్చుచున్నది. అందు నాయాంతరంగికపక్షి యుండితీరును. అయ్యది విదర్భనుండియే వచ్చుచుండును. తప్పక దమయంతి కడ నుండియే వచ్చుచుండును. దమయంతి నాప్రేమ సంగీకరించియుండ వచ్చును. అనతికాలములో నేను శుభవార్తనే విననున్నాఁడను. ” అని, నలుం డనుకొనుచుండఁగా విదర్భలో బయలుదేరిన రాజహంస వచ్చి, తనయుత్సాహమును లబ్ధవిజయమును దెలుపుచు, “ జయము. జయము. సార్వభౌమా ! ” అనెను. అంత నలుండు సాదరముగ దానిని జేరఁదీసి, మందహాసాంచితవదన్లుడై, సంభ్రమముతో నిట్లని ప్రశ్నించెను. “ ఓరాజహంసమా ! నీవు హోయిన కార్యమేమయినది ? విజయమునుబొంది వచ్చిన్లు నీచేష్టలు బోధించుచున్నవి. అమ్మదవతి దమయంతి యేమిన్నది ? ఆమె నన్నుఁ బ్రేమించుచున్నదా ? నన్నుఁ జేపట్టుట కంగీకరించుచున్నదా ? మఱియు నక్కన్యకామణియొక్క చక్కదనమును కన్నులారఁ దిలకించితివిగదా ! ఎట్లున్నది ? చెప్పుము. ” అని యీ ప్రకారము ప్రశ్నపరంపరలు గురియింపఁగా హంస చెప్పుచున్నది. “ ఓ సార్వభౌమా ! నేను భీమరాట్సుత్రియయిన దమయంతిని శృంగారంపుఁ బూఁదోటలోఁ గనుఁగొంటిని. ఆమె చిత్తము మస్మథాయత్తమైయున్నది. ఆమె తనతండ్రి యాస్థానమునకు వచ్చుచుండు మునిజనులవలనఁ ద్వదీయరూపగుణాభివర్ణనము కర్ణపేయముగ నాలకించి, త్రికరణములచేత నిన్నుఁ బ్రేమించుచున్నది. నీ దివ్యమంగళవిగ్రహాపలోకనమునకుఁ దొందరపడుచున్నది ; నీ పాదారవింద సంసేవనార్థము వేగిరపడుచున్నది ; నీ యనుగ్రహము కొఱకుఁ బ్రతిదినము వేయిమంది వేల్పులకు మ్రొక్కుచున్నది. నీకంటఁ బరదైవతము లేనట్లు భావించుచున్నది. నన్ను నీయొద్దనుండి పంపఁబడిన దూతగా నెఱింగినంతనే యింతింతనరాని సంశోషముం జెందినది ;

తొలుదొల్ల నామె చిత్తవృత్తి నరసితిని ; మనోగతాభిప్రాయమును
 దెలిసికొంటిని. పిమ్మట నీవలపునుగల రూపునఁ జిత్రించితిని. నల
 సార్వభౌమా ! ఈ నుడి నాలకింపుము. విధాత తన రచనానైపుణ్య
 మును బ్రదర్శించుకొంటుఁ గాఁబోలును పురుషులలో నిన్నును,
 స్త్రీలలో నామెను సృజించియున్నాఁడు. సర్వవిధములచేతను నీవా
 మెకుఁ దగియున్న వాఁడవు. ఆమె సీకుఁ దగియున్నది. మీ యిరువురి
 సయోగము లోకకల్యాణ ప్రదము. అన్యోన్యమురాగపాశబద్ధులగు
 మీ రుభయులును దంపతులగుట తథ్యము. ఆ దమయంతియొక్క
 సౌందర్యమును కన్నులారఁగాంచితిని ; కాని పొగడుటకు నాకు శక్తి
 చాలదు. నేయిజిహ్వాలుగల యాదిశేషుఁడే యక్కార్యమున కనమర్థుఁ
 డన్న నేనెంతదానను ? ఓ రాజేంద్రా ! చంద్రబింబమువలె నాయ్తి
 ముఖము ప్రశాంతికాంతిమంతమే ; కాని చంద్రబింబమునకున్న
 కళంకముమాత్రము దానికి లేదు. అమె నేత్రములు కలువరేకులవలె
 విశాలములు ; సుదీర్ఘములు ; కాని వానికా కన్నులయందలి దివ్య
 కాంతి పుంజములేదు ; నాసిక సంపంగవలె నతిమనోజ్ఞము ; దంతములు
 దర్శనీయధావల్య ప్రభాభాసితములు ; అధరము దొండపండువలె
 నున్నది ; కాని దొండపండున కందలి యమృతరసములేదు ; స్తనములు
 సునర్ణకలశములు ; మధ్యము సింహమధ్యము ; పిఱుందలిసుకతిన్నెలు ;
 తొడలు అరటిబోదెలు ; పాదములు చిగురుటాకులవలె నతిమార్దవ
 ములు. వేయేల ? రంభ, ఊర్వశి, మేనకమున్నగు నప్పరసప్రముఖ
 లామెకడ సూర్యునిముందర నాముదపుదీపమువలెఁ గళావిహీనలై
 పొడఁగట్టుచుందురు. అంత చక్కనిచుక్క భూతభవిష్యద్వర్తమాన
 ములఁ గాంచము. ఆమె రూపమునకుఁ దగినవిద్యయును, విద్యకుచిత
 మయిన వినయమును, వినయమున కర్హమయిన సౌజన్యమును గలిగి
 యున్నది. మహాసాధ్వీమతల్లుల మూర్ధమందుండఁదగిన సాధ్వీమణి

యామె. సర్వవిధములచేతను నీకుఁదగియుండి నిన్నే వరించుచున్న యా సుందరాంగిని సీవు సత్వరంబునఁ బరిణయమాడి సుఖంపుము. మారునితూపుల నామె చూపులతో నిరోధింపుము. ఆమెనుగూడి విజృంభించుచున్న మదనుని గర్వము సర్వము హరింపుము. నీ వాలస్య మొనరించినను, నిరసించినను, ఆయింతి బ్రదుకఁజాలదు—మనస్సు నీయందర్పించి, సర్వకాల సర్వావస్థలయందును నిన్నే ధ్యానించుచున్న యా కాంతిమణిని నీ వొల్లకున్నఁ బ్రాణత్యాగ మొనరింపఁగలదు. కాఁబట్టి వేగిరింపుము. ఆలసింపఁజనదు. అచిరకాలంబులోనే విదర్భ కరుగుము ” అనిచెప్పి, యా నలచక్రవర్తియొక్క సన్మానమును బొంది, సెలవుంగై కొని స్వజాతిపక్షులతో సంతరిక్షమునకెగసి యిచ్చ వచ్చినమచ్చునఁ బోయెను.

— నలదమయంతుల నిరహవేదన —

రాజహంసమును వీడ్కొలిపి, నలుండు శయనాగారముం బ్రవేశించెను ; కాని యాతనికంటికి నిద్ర రాకుండెను; దమయంతియే యెందుఁజూచిన తోచుచుండెను; దేహమున కాక జనించెను. స్వేద బిందువులు కాల్వలై ప్రపహింపఁ జొచ్చెను ; హృదయమునందా వేదన యంతకంత కతిశయించుచుండెను; ఎటులో, కన్నలుమూయఁగా మన్మథుఁడేతెంచి, దమయంతీ సాంగత్యార్థమై సర్వరముగా పొమ్మని చెప్పినట్లాతనికి స్వప్నము వచ్చెను. తరువాత నమ్మహారాజ చిత్తిము సమగ్రముగా మన్మథాయత్తమయినది ; రాజకీయములందు మనసు పోవుటలేదు; ఆహార పధార్థములయందు భిక్షలేదు. కంటినిండ నిద్ర రాదు. ఇట్లు మారవీడకులోనయి, ‘ మదనుని గర్వమడుగునట్లు, మనసులోనివాంఛ లెల్లఁ దీరునట్లాదమయంతి యొక్క చూపులతోచూపుల నెట్లు కలుపగలను; ఆమె మోమున మోమును, అక్కున నక్కునుజేర్చి

యథరామృతమాని, కుచములు మద్దించి మరునాలము నెపుడు చేయఁ గలను; అట్టిభాగ్యము నాకెపుడు లభింపఁగలదు ? ” అని పరిపరివిధముల దలపోయుచు నిమేషమొక్క యుగముగాఁ గడుపుచుండెను. అట విదర్భలోనున్న దమయంతియు, హంస, త్రికరణములచేతను నలుఁడు దన్నుఁ బ్రేమించుచున్నాఁడని విన్నదిమొదలు కోరికలీరికలెత్తనుత్సాహమినుమడింప మదనసంతాపమును బొందుచుండెను. పడకటింటియందును, భోజన మందిరమునందును, విహార వాటికయందును, ఆమెకు నలుని రూపమొండే గోచరించుచున్నది. పూలు తులుమువారును, గంధము పూయువారును, జడలు వేయువారును, తిలకము దిద్దువారును, అలంకరణము లుంచువారును, చెలికత్తెలనలెఁ గనఁబడుటలేదు. ఆమె నోట నలసార్వభౌమని పూతనామాక్షరోచ్ఛారణతప్ప నితరములగు నక్కరములు నెలువడుటలేదు. చెలులు ప్రక్షాళన భక్ష్యములను దెచ్చి మ్రోలనిడఁగా పలకదు ; నూతన మనోజ్ఞాభరములను గన్నెత్తి చూడదు ; ఎవ్వరేమన్నను మాతాడదు ; ఒకరు పిలిచిన వేఱొకరిదెస మోముంచును ; వేఱొకరు పలకరించిన నింకొకరితో మాటలాడును; పట్టపవలు కలవరించును. మంచిగంధపుఁ బూత మండుచున్నదనును; పూవులు రోతను గలిగించుచున్నవనుచు ; పున్నమ వెన్నెలను బ్రచం డమగు నెండగాఁ దలంచును ; పూఁబొన్ననఁ దనువుఁ జేర్చుకుండును; అలంకరణముల నావలఁబెట్టును ; నెయ్యంపుఁజిలుకకు మాటలు నేర్పుట మానును ; బంధువుల నాదరింపమరచును ; చిత్తచాంచల్యము గలిగినచందమున క్షణమునకు నవ్వును ; మరియొక క్షణమున కుస్మరనును ; వేఱొకక్షణమునకు లేచి నిలువఁబడును ; ఇంకొకక్షణమునకు గూరు చుండును ; ఒక్కచోట ననుస్థిరముగానుండదు. చంద్రునిజూచి నపుడు “ చంద్రా ! మిట్టిపడవలదు. నాప్రియునిమోము నీకంటెఁజక్క నయినదిసుమీ ! ” యనును. మస్మధు నుద్దేశించి, “ మారుఁడా !

నీకింత గర్వమేల ! దగ్ధ దేహుడవయిన నీకేయింత శ్వాతిశయము
 న్నుచో, నాప్రియునకెంత యుండవలయును ; చలచిత్తయగులక్ష్మీకిఁబుట్టి
 నచల చిత్తుడవీవు సద్వంశ రహితుడవుగదా ! పంకయుక్తమగుపద్మము
 నీతల్లి తల్లి ; అందువలనఁ దత్సంపర్క మెక్కడికిపోవును ; ఆమలినము
 నీచిత్తమునందున్నదికదా ! యనును, చెలులందఱును ఆమెలో బాడ
 సూసిన మార్పులను దెలిసికొని, తమలోఁ దామాశ్చర్యమునొంది
 వింతవింతగా చెప్పుకొనఁ దొడంగిరి. ‘ ఓమదనికా ! మన దమయంతికిఁ
 జిత్తభ్రమణ మొదవినదా ! ’ యని యొక్కసుందరి ప్రశ్నింపఁగా
 ‘ రదనికా ! చిత్తభ్రమణముకాదే, నలునియందలి గాఢానురాగమే !
 నాఁడు వచ్చిన రాయంచ రాయంచకాదే ! ఆనలుండె యూహపమున
 వచ్చియుండనోపునే ! ’ యని నుతిమొక్క వాల్గంటి ప్రత్యుక్షిర
 మిచ్చెను. ఈ ప్రకారము చెలులందఱును ఆమె నిరహవేదనను బరిపరి
 విధములఁ జెప్పికొనుచు నానాటి కామచర్య దుస్సహముకాఁగా
 నిఁకను వేక్షింపఁ దగదని ప్రభుదంపతుల కావృత్తాంత మినిసింపఁగోరి
 యంతిపురియందు భీమరాజు భార్యతో న్విష్టాగోష్ఠి సలుచున్న సమయము
 నందుఁ దమరాక నెఱిగించి యనుజ్ఞ బడసి సమ్ముఖంబునకరిగి ప్రక్క
 కొదిగి నిలువంబడి, చేతులుమోడ్చి యిట్లనిరి. ‘ ఓప్రభూ ! ఓప్రభ్యీ !
 మాచెలియగు దమయంతి కొలఁది దినములనాండి వింతగా ప్రవర్తించు
 చుండుట మీరు ప్రాయశః కనిపెట్టియేయుందురు. ఆమె గూహార
 నిద్రా పానీయముల నంగీకరించుటలేదు ; నృత్య గీతాదులు నరయుట
 లేదు ; జలక్రీడల సలుపుటలేదు. దేనియందు ననురక్తి జూపుటలేదు.
 ఇంద్రులకుఁగల గోప్యకారణము నెఱిగించుచున్నాము వినుఁడు.
 ఈమధ్య కొన్ని దినములకుఁ బూర్వమొకనాటి సాయం సమయమున
 నంతరిక్షమునుండి యొక అంచలపిండువచ్చి విహార వాటికలో వ్రాలినది.
 అందుమురిపెముగూర్చు రాజహంస నొకదానిని మాచెలి దమయంతి

పట్టుకొన్నది. తోడనే అయ్యది మనుష్య భాషణంబుల నిట్లన్నది. ' ఓదమయంతీ ! నేను నిషదేశ్వరుండయిన నలుని కడనుండి వచ్చి యున్నాను; అమ్మహీజానినీయందు గాఢాను పక్తుడై యున్నవాఁడు. ' అనగా నామాటలాలకించి నూచెలియ మందానందమంది తనయభి ప్రాయమును వెల్లడించినది. దానిం బట్టిచూడగా నామె నలునియందు బద్ధానురాగయై యుండుట ద్యోతకమగుచున్నది. ఆమె తన్మూలమున మన్మథ వికారమునకు లోనయి. పరితాపమును బొందుచున్నది. ఓమహారాజా ! మీరింక సశ్రద్ధ వహింపఁదగదు. ఆమె చిత్తవృత్తిని మీకు విన్నవించితిమి గనుక చెట్టులయిన సలసార్వభౌము నామెకు భర్తగాఁ జేయుఁడు ; దమయంతికి నిమేష మొకయుగముగా నున్నది. విరహ వేదన నానాటికిఁ దీవ్రమై దుస్సహమగుచున్నది. ఆమె శుష్కించిపోవు చున్నది. కాబట్టి తోడనే దమయంతీ స్వయంవర మహోత్సవమును జాటఁబంచుడు. అనగా భీమరాజు నలుని ప్రశస్తి నాలకించినవాడగుట వలన దేవాంశ సంభూతుడగు వానిని దన పుత్రికారత్నము ప్రేమించు చున్నందుల కెంతయుసంతసించి, భార్యతో నాలోచించి, వెంటనే స్వయంవర మహోత్సవ ప్రకటనము సేయఁదలంచెను.

— దమయంతీ స్వయంవర మహోత్సవ ప్రకటనము. —

విదర్భ దేశాధీశుఁడు సిమ్మట పురోహితామాత్యులను రావించి స్వయంవర మహోత్సవోచితమయిన శుభముహూర్తమును నిర్ణయింపఁ జేసి, ఆహ్వాన పత్రికలు వ్రాయించి, వానిని మంగళ వాద్యములతోనే బదియాలు దిన్య దంతావళములందునుచి, అంగవంగ కళింగ కాశ్మీర ఘూర్జర కురుకేకయ గౌళ కొంకణ పెంకణ కొల్ల కోసల కన్నడ కంజ కాంభోజ కిరాత గాంధారాదుణావంతీ యాధ్ర వాటయశీనాథ్ర సౌవీర శాల్మల సింగ సిందుశీన శూరసేన చోళశౌనక ద్రవిడ తుళువ నిషధ నేపాళ పాంచాల శత్రుపాండియ పుళింద ప్రోడ మగధ మత్స్య మరాట

మళయాళ ప్రభృతములగు దేశములను బాలించు నుత్తమరాజ పుత్రులకుఁ బంపించెను. ఆయా దేశాధీశులును దమయంతియొక్క సౌందర్య సౌఖ్యల్యాదులుగూర్చి వినియుండుటచేత నామెను బరిణయమాడుతలంపుతో సముచిత వేషంబులుతోను, మహానైభనముతోను, విదర్భకరు దెంచిరి. విదర్భయు సర్వవిధముల నలంకరింపఁబడి కనుల పండువొసరించుచుండెను ; ఆనగరామణీయ కతను వర్ణించుటకు ఆదిశేషుని సహస్ర జిహ్వలు చాలవు ; దానిని తిలకించి తృప్తిపొందుట కింద్రుని సహస్ర నేత్రములు సరిపడవు. నిషధాధిపతి నలుండును ఆహ్వాన పత్రికనందుకొని యుచితగతిని విదర్భకుఁ బయనముగానుండెను. అంత బ్రహ్మ మానస పుత్రుఁడును, కలహభోజన ప్రయోజన విశారదుండును నగు నారదుండు భూలోకమునం దఖండవై భనముగా వరప్రసాద సంజనితయగు భీమరాట్పుత్రికి స్వయంవరము జరుగనున్నదనియు నామె త్రిక రణముచేతను గీర్తిశాలియగు నలసారంభాముని వరించియున్నదనియుఁ దెలిసికొని, యప్పట్ల దిక్పతులఁ బరాభవించి తనకుఁగల యంగద నడంగఁజేసికొనఁదలంచి స్వర్గమునకు బయలుదేరెను. అమరావతీ నగరమునఁ జింతామణీభద్ర ద్రసింహాసనంబున నాసీనుడై రంభాద్యప్సరసాంగనల నృత్య గీతాదులచే నాకర్షింపఁబడుచున్న దేవేంద్రుని జేరఁబోయి ప్రణామములందుకొని, యుచితాసనంబున సుఖోప విష్ణుఁడై యిట్లనెను. “ ఓనాగలోక సార్వభౌమా ! భూలోకమునంనలి వింతలేమని నీవు నన్ను సామాన్యముగా నడుగుచుందువుగదా ! వింతలలోనెల్ల వింతయగు విషయమును జెప్పుచున్నాను ; వినుము. విదర్భ దేశాధిపతియగు భీమునకు దమనకానుగ్రహంబున నొకపుత్రిక జనించినది. ఆమెపేరు దమయంతి. ఆమె సౌందర్య మద్వితీయము. నీవు స్వర్గము నందప్సరసాంగనల నెందఱి నో కాంచియుందువు ; కాని యట్టి నారీరత్నమును మాత్రము చూడలేవు. సౌందర్యవతులని ప్రసిద్ధిగన్న దివ్య

కాంతలామె కాలికొనగోటితోఁ బోలఁవిడుటకుఁ దగరనుట యత్యుక్తి కాదు. ఆలావణ్యరాశికిఁ దండ్రి స్వయంవర మహోత్సవమును బ్రకటించి యేఁబదియాఱు దేశములనేలు ప్రభువుల కాహ్వాన పత్రికలు పంపియున్నాఁడు. కానియామానినీమణి నిషధ దేశాధీశుండగు నలునిఁ బ్రేమించినది ; నలుండును ఆమెయందు బద్ధానురాగియై యున్నవాఁడు. నీవెటులయిన నామెస్వయంవరమునకేఁగి యామెను బరిణయంబాడఁగలిగినయెడల నీతిలోకాధిపత్యము వాసిఁగాంచును ; నీవుపొందుసౌఖ్యము సార్థకమగును ;” అనెను. ఆవాక్యములు శచీనల్లభుని హృదయమున నాశాంకురముల లేవఁదీయఁగా నాతఁడు, “ నారదముని చంద్రమా ! చక్కని విషయమెఱిగించి హెచ్చరించితిరి ; ఆదమయంతిని నేను దప్పక పరిణయమాడి తీరెదను.” అని యాతనిని బంపివైచి తత్క్షణమే అగ్ని వరుణుఁడు, యముఁడు, అను దిక్పాలురతోఁగూడ నుచితవేష భారణమొనరించి, దివ్యవిమానంబెక్కి నిషధపురికేతెంచిరి.

— ఇంద్రాదులు నలుని దమయంతికడకుఁ బంపుట. —

నిషధపురిలో నలుండును విదర్భదేశమునకు బయలుదేలు తలంపుతో నుత్తమాశ్వంబులఁబూన్చిన కనకస్యందనమును, గజాశ్వందోళి కాదులను, మంత్రి పురోహిత సామంతదండనాథ వందిమాగధ పుర ప్రముఖాదులను, మంగళవాద్యములను వెంటనిడుకొనెను. ఆ సమయమున నింద్రాగ్ని యమవరుణులు నల్వరును నలుని కొలువున కరిగిరి. అమ్మహాత్ముల నవలోకించినంతనే, హర్షంబుతో నుప్పొంగి, నలుండు, వారికి సాష్టాంగప్రణామము లాచరించెను ; హేమవీరములందుఁ గూరుచుండఁ బ్రార్థించి యంజలి ఘటించి, “ ఇంద్రాగ్ని యమవరుణులారా ! లోకశుభంకరులగు మీరాకవలన మదీయగృహంబు పావనఁబయినది ; మీదర్శనంబువలన నేను ధన్యుడనయితిని ; మీరు నాయఁ

దనుగ్రహించి విచ్చేయుటకుఁ గారణమేదియో యుండకపోవునా ? మహాత్ములు మాదృశులకడ కకారణముగ నెప్పుడును రాదుగదా ! నం శయింపక మీవచ్చిన పనినిగూర్చి యెఱిగింపుఁడు. అదెట్టిదయినఁ గావచ్చును. శిరసావహించి నిర్వహింతును. ” అనెను. అనఁగా దిక్పతులు సంతసించిరి. పాకశాసనుండిట్లనెను. “ ఓ నలసార్వభౌమా ! నీవు సాటిరాజులవంటివాఁడవుగావు. అకలంక ప్రవర్తనుఁడవు ; నిత్యసత్యసంధుఁడవు ; ధర్మైకపరుఁడవు ; త్యాగశీలుఁడవు ; సూర్యచంద్రాదిగ్రహసంచయంబు గతులు దప్పినను, మహాసముద్రము లింకిపోయినను, మేరుపర్వతము తలక్రిందయినను, నీవన్నమాటను దాటవు. నీసామర్థ్యము లోకవిదితము ; నీసౌజన్యమమరసంస్తుత్యము. నీవు శ్రీమన్నారాయణాంశ సంభూతుఁడవు ; మాకు సముఁడవుమాత్రమేకాక, మాకంటె నధికుఁడవుగూడ నగుదువు. ఓశూరచేనపుత్రా ! నీవల మేమొకయుపకారమును బొందఁగోరి వచ్చితిమి. మాఱుమాటాడక, అక్కార్యము నీవు నెరవేర్చనలయును. ” నలుండిట్లు బదులుచెప్పెను. “అమరాధిపా ! సందేహమువలదు ; నేను మీదాసుఁడను ; మీకు నావలనఁగావలసిన యర్థము గైకొనుడు ; నావలన ముగియవలసిన పనిని జేయించుకొనుఁడు ; నేనాడిదాటను ; త్రిలోకాధిపత్యము వహించి దేవాధీశులకుపకారముసేయుటకంటెను నాకుఁ గావలసినదేమున్నది ? అంతటి మహాభాగ్య మబ్బుటకు పూర్వజన్మమున నేనెట్టి సుకృతము నాచరించితి నోగదా ! ” ఆపలుకులాలకించిన పిమ్మట దిక్పతులు సంతృప్తిబొందిరి. నలుండు సత్యసంధుఁడగుటవలనఁ దప్పక తమ చెప్పినచొప్పున వర్తింపఁగలడని యనుకొనిరి. అంత నింద్రుఁడు నలునితో నిట్లనెను. “ ఓనలసార్వభౌమా ! పిదర్భరాజయిన భీముని పుత్రి దమయంతికి స్వయంవరమహోత్సవము జరుగనున్నదట ! ఆమె జగన్మోహినియనియుఁ ద్రిలోకైకసుందరియనియు మేము వినియున్నాము. ఆమెను బెం

డ్లాడఁగోరి వచ్చినాము—మానలుపురిలో నేయొక్కనినయిన నామెవరిం
చునట్లుగా నీవు మావై భవవిశేషాదులనుఁ రూపగుణాదులను, శక్తి
సామర్థ్యములను అభివర్ణించి చెప్పవలయును—నీవలన నీయుపకారము
జరుగఁగలదని యాశించి, విశ్వసించి నీయొద్దకు వచ్చినారము ; కాబట్టి
మాయభీష్మముల నీడేర్పవలెను. ” నలుఁడి మాటలాలకించి విస్మయ
చకితుఁడాయెను ; తన్నుదాను నమ్మలేకపోయెను. అవి పలుకులుగాక
ములుకులై యాతని బాధింపఁజొచ్చెను. కాని యింద్రాదులు తనచిత్త
వృత్తి నెఱుంగుట కట్లు పరిహాసమునకు నుడువుచున్నారేమో యనుకొని
వారినుద్దేశించి, “మహాత్ములారా ! ఇవి యేటిమాటలు ? ధర్మాత్ములు,
సర్వజ్ఞులునగు మీకుఁ జెప్పవలసిన విషయమేమున్నది ? మీరు నుడివిన
రీతిని దమయంతి లోకై కసుందరియగుట నిశ్చయమే ! ఆమెను ద్రిక
రణశుద్ధిగా నేను ప్రేమించి పరిణయమాడఁ గోరుచున్నాను. ఆమె
స్వయంవరమున కిపుడు బయలుదేరనున్నాను. అదియునుగాక, ఆమె
చిత్తము నాయందు హత్తుకొని యున్నదని నేనాలకించియున్నాను;
మేముభయులము పరస్పరము ప్రేమించుకొనుచుండఁగా, మాప్రేమకు
మీరేల యంతరాయము గల్పింతురు ? మఱియుఁ గేవలము మదీయాభి
ప్రాయమెట్టిదో పరీక్షించుటకుఁగాకున్న మీకు మాననకన్యయెందులకు?
దిక్పతులరగు మీరే యభిలషించిననాఁడు, మిమ్ము వరించు దివ్యకాంత
లెండలులేరు ? ఆర్యులారా ! మీకు సహస్రప్రణామము లాచరించు
చున్నాను. నాతోఁ బరిహాసమాడక, నన్ననుగ్రహింపుఁడు. ” అంత
నింద్రుఁడిట్లనెను. “నలమహీపతీ ! మేము నీతోఁ బరిహాసమాడుచుం
డుటలేదు—యదార్థమే వచించుచున్నాము—ఆదమయంతిని మఱా
నొక్కరు పరిణయమాడవలెనని యాశించుచున్నాము. మాయాశ
నీవలన సఫలీకృతము కాఁగలదనియుఁ దలంచినిాము. అట్టిచో నీవన్యధా
వచింపకుము. ” నలుండు దేవేంద్రుని వాక్యములు పరిహాసపాత్రములు

కావనియు నాతఁడు సత్యమునే వచించుచున్నాఁడనియుఁ దెలిసికొని, మిక్కిలియుఁ బరితాపమొంది, డగ్గు త్తికతో నిట్లు మాటువలికెను. “ ఓ నిలెంపాధపా ! నేను దమయంతిని గామించి యామె స్వయంవరము నకుఁ బోవనుండ మీరిట్లుకోదుట న్యాయమా ? తానువలచిన కాంతను, దన్నువలచిన కాంతను బరపురుషుని కొప్పగించు పాపాత్ముఁడెదయినఁ గలఁడా ? నావలనఁ గాదగిన కార్యమేదయిన నానతిండు ; శిరసా వహించి, నిర్వహించి మీకు సంతోషముగూర్చి నేను సంతోషింతును. కాని యిట్టి సందర్భమున నన్ను అనుగ్రహింపుఁడు. మిమ్ములను బెండ్లాడుమని నేనామెతో నోగెత్తి చెప్పజాలను. ” అనఁగా దేవేంద్రుఁ డిట్లనెను. “ ఓనలసార్వభౌమా ! నీవు ధర్మసిదుండవనియుఁబలికి బొంకనివాఁడవనియుఁ బ్రఖ్యాతినార్జించితివి. శరీరము స్థిరముకాదు ; ప్రాణము నేడుగాకున్న రేపయినను మృత్యుగర్భమున లీనము గావలసినదే ! కీర్తి యొక్కటియే సుస్థిరమయినది ; కలంకరహితమయినది. నీవు దేహభిమానముచేత నిత్యము, నిర్మలమునగు కీర్తిని బోగొట్టుకొందువా, పలువురచేఁ జలకననేయఁబడుదువు. నీయందుఁగల యాధిక్యత యంత రించును ; సామాన్యమానవులలో నీవొకఁడవగుదువు. దాతయగు వాఁ డిచ్చెదనన్న యర్థమును, ఎట్టిదయినను ముందువెనక లరయక యిచ్చి యేతీరవలయును. నిత్యసత్యవ్రతుఁడగువాఁడు, అన్నమాటను భూత భవిష్యద్వర్తమానకాలములం దేమివాటిల్లినను, నిస్సందేహముగ నెఱవేర్చియే తీరవలయును. నీవు సర్వశాస్త్రపారంగతుఁడవు. శ్రీమన్నారాయణునినలె సర్వజ్ఞుండవు. నీకు మేము చెప్పవలసిన యర్థముగాని, బోధింపవలసిన నీతిగాని, ఎఱిగింపవలసిన ధర్మసూక్ష్మముగానిలేదు. దమయంతియందలి మోహముచే నీవు మాకార్యమును జేయమానితి వేసి, అన్యతదోషము నీకు వాటిల్లఁగలదు ; అపకీర్తి నిన్ను ఆజన్మాంతము బాధింపఁగలదు. బాగుగా నాలోచించుకొనుము. తొలుతమాకు

బాస చేసితివి. దాని నిప్పుడు కాదనుటయుక్తముగాదు. నలుఁడా వజ్ర పాణి పాకుల నాలకించి వ్యాకలచిత్తుఁడయెను ; మాటుమాటాడఁ జాలకపోయెను. తద్దయుంబెద్దప్రాదు కర్తవ్యనిశ్చయముకొఱకుఁ బాలు పడెను ; చివరకు దివ్యకార్య నిర్వహణభారమును మాళిందాల్పుటయే యుచితమనియుఁ గీర్తికరమనియు భావించెను. భావించి దిక్పతుల నవ లోకించి, “దిక్పాలులారా ! మీయభీష్ట మీడేర్తును ; మిమ్ములను వరింపుమని యా దమయంతికి నాశక్తివంచనలేకుండ బోధింతును ; కాని ఫలితమునకు మాత్రము నేను బాధ్యుఁడను గాఁజాలను ; ఆ యువతీమణి మిమ్ములం జేఁబట్టుట కంగీకరించునో, అంగీకరింపదో నేను చెప్పఁజాలను. నేను చేయవలసినదానిని ద్రికరణశుద్ధిగాఁ జేయుదును. పిమ్మట మీభాగ్యము.” అని నుడివి తన రూపము దమయంతిని వసించుచున్న యంతిపురిలో సంచరించు చెలికత్తెలకుఁ గనఁ బడకుండునట్లును దానిమాత్ర మెల్లరనుఁ జూడగలుగునట్లును దిక్పతుల వలనఁ దిరస్కరిణీవిద్య నభ్యసించి, విదర్భకు బయలుదేరెను. ఓ ధర్మ నందనా ! చూచితివా నలసార్వభౌముని మహాత్యాగము ! సుస్థిర మయిన కీర్తి నపేక్షించి యమ్మహనీయుఁడు దాను మిక్కిలియుఁ బ్రేమించిన కాంత నితరులను బెండ్లియాడుమని ప్రోత్సహించి చెప్పఁ బోవుచున్నాఁడు. అనఁగాఁ దన ప్రేమమును, ప్రేమైకమూల మగు సౌఖ్యమును బరుల సౌఖ్యముకొఱకు బలిచేయనున్నాఁడు ! అన్యతదోషమునకు భయపడి యాత్మార్పణము నేయుచున్నాఁడు. పదునాల్గు భువనములందును నలునిఁపోలిన లలితవర్తనుఁడు వేఱొకఁడు లేఁడుగదా ! ఇక నవ్వలికథ నాలకింపుము.” అని బృహదశ్వ మునీం ద్రుఁడు మరలఁ జెప్పఁదొడంగెను.

— నలుఁడు దమయంతితో భాషించుట —

నలుఁడు విదర్భంజేరి తిగస్కరిణీ విద్యాప్రభావంబువలన నంతః పురముం బ్రవేశించి, ఖడ్గపాణులై బారులుదీరి సహారాయుచ్చుచున్న

భటులనెల్లరను దాటి దమయంతియుండు గదింప్రవేశించెను. ఆమెను జూచి స్వస్వరూపమును బ్రకటించెను. అంత దమయంతి యాకస్మికముగాఁ దననమ్ముఖమున నట్టి జగన్మోహనాకారుఁడు సాక్షాత్కరించి నందుల కింతింతనరాని సంతోషమును, ఆశ్చర్యమును జెందెను. ఆ నూతనాగంతకుఁడు శ్రీమన్నారాయణుఁడో, లేక, మన్మథుఁడో, కాక తాను త్రికరణశుద్ధిగాఁ బ్రేమించిన నలుఁడో అయియుండవలె ననియు సమర్థులగు పెక్కుమంది రక్షకభటులచేఁ బరివేష్టితంబగు రాణి వాసముం బ్రవేశింప నన్యులకు శక్యముగాదనియుఁ దలంచెను. ఆమె ధైర్యమును దెచ్చుకొని లజ్జచేఁ దటాలునఁ దెరమాటునకేగి యిల్లు మృదుమధురస్వరమునఁ బలికెను. “ఓపురుషసింహమా ! అందున్న యుచితాసన మలంకరింపుఁడు. మీ నామముచేఁ బవిత్రములయిన యక్షరములేవి ? మీ గోత్రమెయ్యది ? ఎందుండి యిందువచ్చితిరి ? స్త్రీజన నివాసస్థల మాయుధపాణులగు భటులచేఁ బరిరక్షితమైయుండఁగా మీరెట్లు ప్రవేశింపఁగలిగితిరి ? ” ఈ పలుకులకు మందహాసాచితవదనుఁడగు నలుండిట్లు మాటువలుకుచున్నాఁడు. “ఓ కన్యారత్నమా ! వినుము. నేను నిషధదేశాధిపతిని ; వీరసేన తనూభవుండగు నలుండనువాఁడను—నేను దేవదూతనై నీకడకు వచ్చియున్నాఁడను. వినుము. ఇంద్రాగ్ని యమవరుణులు నలువురును నీయందు మిక్కియు మక్కువగలిగియున్నారు. వారు నిన్నుఁ బరిణయమాడఁగోరి నీయొద్దకు నన్ను దూతగాఁబంపిరి. ఆ నలువురిలో నీవు నీ యిచ్చ వచ్చిన సచ్చరిత్రుని వరించి హెచ్చుగా నుఖంపవచ్చును. ఆహా ! దివ్యులహృదయములనాకరింపఁగలిగిన నీభాగ్యమనుపమానముగదా ! ” అని నలుండింకను దాను చెప్పఁబోవునది ముగింపకపూర్వమే దమయంతి అదరిపడి యిట్లనెను. “రాజేంద్రా ! మీపలుకు లాశ్చర్యకరములు మాత్రమేకాక, సంతాపకరములు కూడ నగుచున్నవి. నేను మనుష్యు

జాతీయం దుద్భవించితిని. మీరిప్పుడు చెప్పిన యింద్రాగ్ని యమవరు
లు దేవతలు. దేవతలకు దేవకాంతలే వలయునుగాని మర్త్యకాంత
లెందులకు ? మర్త్యకాంతలం గోరుట వారికనుచితముగదా ! అదియు
నుంగాక దివ్యులు మానవులకుఁ బితృసమానులగుటంజేసి, వారు నాకుఁ
బితరులు. అప్పట్ల నన్నుఁ బెండ్లాడవలయునన్న తలంపు వారికేల గలుగ
వలయును ? కంచెయే చేనుమేసిన నిఁకదిక్కేమున్నది ? ధర్మమును
సంరక్షింపవలసిన దిక్పాలురే యధర్మారంభమునకుఁ గడఁగుచున్న
నిఁకఁ జెప్పవలసినదేమున్నది ? దిక్పతులు సర్వజ్ఞులు. వారికి నాచిత్త
వృత్తి తెలియగా ? మదీయహృదయ మీవఱకే యొకయుత్తమ రాజ
భుక్తునియందుఁ దవిలియుండఁగా దానిని నేనిప్పుడు మార్చుకొనఁ
గలనా ? అది నాపనికాదు. కాఁబట్టి నన్నుక్షమింపుఁడు—నేనందుల
కంగీకరింపను”. నలుండు దమయంతియొక్క పలుకులాలకించి యామె
మనోనిశ్చయత్వమునకు లోలోన హెచ్చుగమెచ్చుకొనియుఁ దాను
వచ్చినకార్యమును ద్రికరణశుద్ధిగాఁ బరిసమాప్తినొందింపఁ బ్రయ
త్నించి యామె నవలోకించి యిట్లనెను. “ఓ కన్యకామణి ! సిరిరా
మోకాలోడ్డువా రెవ్వరయిన నుందురా ? దుర్లభంబయిన తపముచేత
నయినను బొందఁగూడని దివ్యలే తమంతఁదాము వలచివచ్చినఁ జాల
కనచేయనేల ? అమరాధిపుండు సామాన్యుఁడా ? త్రింశతోక్తోటి
దేవతలును ముప్పొద్దులందు వానికి మ్రొక్కుచుందురు ; యజ్ఞ
భోక్తయగు నామహాత్ముఁడు నూఱుజన్నములొనరించి, శతక్రతు
వనుపేరఁ బ్రసిద్ధిఁగాంచెనుగదా ! త్రిలోకాధిపత్యము వహించి
యఖండవైభవాన్నితుండై చెన్నొందువానిం దిరస్కరింతువేల ? అగ్ని
హోత్రుఁడు పరమపావనుఁడుగదా ? వానినయిన నగ్గించి కామింపవేల ?
లోకాధారభూతుఁడగు వరుణుఁడు జీవమిచ్చి జీవమును గాపాడు
చున్నాఁడుగదా ! అట్టి లోకోపకారశీలుని పెండ్లియాడ నొల్లవేల ?

సర్వజీవుల కర్మములను నిష్పాక్షికబుద్ధితో విమర్శించి తత్తదుచితము లగు శిక్షల నీజాలు ధర్మాత్ముడు యమధర్మరాజు. వానియందు నీకు మక్కువయేల కుదురదు ? ఈ దివ్యులలో నొకరిని నీవు వరించిన యెడల నీకును వారితో బాటు దివ్యత్వముబ్బునుగదా ! నీచమగు మానుషత్వము పోవునుగదా ! కనుక నెక్కుడుఫలము అప్రయత్నముగాఁ బ్రాప్తించుచుండఁగా ప్రయత్నపూర్వకముగా తక్కువఫలము బొందఁజూడకము. దిక్పతుల భార్యవయిన నీకుఁగలుగు గౌరవాతిశయమును మనసునం దూహించుకొనుము. ముప్పదిమూడుకోట్ల దేవతలును నీ కనుసన్నల మెలంగుదురు. రంభ, ఊర్వశి, తిలోత్తమ, మేనక మున్నగు సుందరీమణులు నీయింటి మొగసాలయం దూఁగియునేయుదురు. నీకీర్తి దిగంతవ్యాప్తమగును ; నీనామము సర్వజనసంస్మరణీయమగును ; నీ కనుభవములగు భోగభాగ్యములును, సౌఖ్యములును నర్ణనాతీతములగును. ” దమయంతి నలుని నుడులకు మిక్కిలి బరితాపమందెను ; కర్తవ్యమును దెలియని గోలవలెఁ గొంతతడవామె మున్నకుండెను. పిమ్మటఁ గనులనుండి జలకణములురాలి చెక్కుటద్వములయందఁ బ్రతిఫలించుచుండఁగా, డగ్గుత్తికతో నతిదీనములగు చూడ్కులను నలునిముఖారవిందముపైఁ బ్రసరింపఁజేయుచు, “ ఓ రాజవలంసమా ! మీరేల నాహృదయమును శోధింపఁజూచెదరు ? అయిష్టములగు వాక్యముచే నాచిత్తము నేలకలంచెదరు ? నేను నా మనోగతాభిప్రాయము నెఱిగించుచున్నాను వినుడు. మిమ్ములను మనోవాక్కాయకర్మములచే గాఢముగాఁ బ్రేమించితిని. నాచిత్తము భవదధీనమైయున్నది. మీ కెఱుకపడుటకుఁగాను లజ్జవిడిచి చెప్పుచున్నాను. వినుడు. నా ప్రేమతత్త్వమును గణించి, నన్ను నిరాకరింపక, చేపట్టితిగా, మేలు ! నన్నుఁజేపట్టనొల్లరా మీవాదసన్నిధినే ప్రాణపరిత్యాగము గావించును. వేఱుమాటలు నాచెవికెక్కవు. అయ్యలను

జేమింప మీరు నాకుఁ బ్రోత్సహింపవలదు. దివ్యులు మిమ్ములను వేడుకొని దూతగాఁ బంపితిరేయనుకొండు. మీరు మనఃపూర్వకముగా మీకార్యమును నెఱవేర్చితిరి. కాని ఫలమునకు మీరు కర్తలు కారుగదా ! కాఁబట్టి వారికి నామాటలుగా నిట్లు విన్నవింపుఁడు ;

“ ఓ యింద్రాగ్నియమవరుణులారా ! మీరు నాకు జనకసమానులు ; నేను మీపుత్రికను. పుత్రిక సౌదర్యవతియని యామెయందు జనకుండెందయిన సమ్మోహితుండు కాఁడగునా ? మీరు సర్వజ్ఞులు. మీ కెఱుకపడని విషయమొందులేదు. నాచిత్త మీనటకే నిషధేశ్వరునియందు లగ్నమైయున్నది. అన్యాయ తమగు మనస్సును మీరు త్రిప్పలేరు. మీకోరికను నిరాకరించితి నని నాపైఁ గినుకఁబూనక, యుదారబుద్ధితో నన్ను విడిచిపెట్టుఁడు. నాయందలి తమతను వీడుఁడు ”. అని నుడివెను. నలుండు మాటువలుకఁజాలక ఆమె యొక్క నిశ్చయము నభినందించుచుఁ దనభాగ్యమును హెచ్చుగా మెచ్చుకొనుచు నామెను వీడ్కొని బృందారకుల సన్నిధికిరిగెను. అంతకుఁ బూర్వమే దిక్పతులు దివ్యదృష్టివలన దమయంతి యంతిపురిని జరిగిన వృత్తాంతమంతయుఁ దెలిసికొన్నవారగుటవలన, నలునిఁజూచి,

“ ఓ పుణ్యపురుషా ! నీవు సత్యసంధుఁడవు. త్యాగశీలుఁడవు. మాకు బాసచేసిన రీతిని మనఃపూర్వకముగా నీవు చేయవలసిన పనినిజేసితివి. ఆమె యందుల కొడంబడలేదనియు నీవు కార్యసాఫల్యమును గాంచలేదనియు విచారింపఁబనిలేదు. మాకిక సెలవుదయచేయుము. మేము నీయెడ సర్వదాకృతజ్ఞులమై యుందుము. నీయుపకారమును మరచిపోము. ” అని యాతనిచే సత్కరింపఁబడి, తమతమ నెలవులకుఁ బోదలంచియు, దమయంతియందు మక్కువ మిక్కుటముగాఁ గలిగియున్నవారగుటచేతను, ఆమె నలునిఁ బెండ్లాడనున్నదని గ్రహించినవారగుటచేతను, స్వయంవరమంటపమునం దెల్లరును నలరూపము

లతోఁ బ్రత్యక్షముగావలెనని తలంచి సన్నాహములు గావించుకొను చుండిరి. నలుండును సముచితవిధంబున మహోత్సాహంబుతోను, మహావైభవంబుతోను, విదర్భదేశమునకుఁ బయనమైపోయెను. భీమరాజుతనికి స్వాగతమిచ్చి తోడ్కొనిపోయి, అర్హగతిని సత్కరించి యొకనుందరభర్మ్యమందిరమున విడయఁజేసెను.

— దమయంతీ స్వయంవర మహోత్సవము —

మరునాటి సూర్యోదయముననే పురోహితనిర్దిష్టమగు శుభముహూర్తమున దమయంతీ స్వయంవరము గానుండుటచేత, నానావిధామూల్యమణిప్రభాభాసితంబును, స్వర్ణపీఠాంచితంబును, మునిగాయకవందిమాగధ మంత్రిపురోహిత సామంతదండనాథపురప్రముఖాలవాలంబును, నైరంభాస్తంభములతోను, పచ్చతోరణములతోను గైసేయఁబడి నేత్రపర్వముగనున్న స్వయంవరమంటపమును రాజులెల్లరును బ్రవేశించిరి. నలుండును నందుఁదగిన హేమపీఠిని నుపవిష్టుఁడై యుండెను. ఇంద్రాగ్నియమవరుణులు నల్వరును దమయంతిని వంచింపవలయునన్న తలంపుతో నలునిరూపములంగైకొని యాతని ప్రక్కనే ఆసీనులై యుండిరి. కొంత తడవయినపిమ్మట మంగళవాద్యములు మ్రోయసాగెను; వేదసంపన్నులగు బ్రాహ్మణుల శ్రావ్యకంఠములు లేచెను; మంగళస్నాన మాచరించి మృదులదుకూలమును ధరించి, పరినుశద్రవ్యములను మంచిగంధమును మేననలందికొని యమూల్యాభరణభూషితయై మేఘమాలికలమధ్యఁ జెన్నొందు మెఱపుఁదీగయో, యిలకు దిగుచున్న రతీదేవియో యనునట్లుగా ప్రకాశించుచు పుణ్యాంగనలు నివాళులీయఁ జెలికత్తై లోసరములందుండ దమయంతి రాజహంసకు నడకలునేర్పు తెఱంగున స్వయంవరమంటపమును బ్రవేశించెను. సభాస్థలినలంకరించిన రాకుమారులెల్లరు నామె

సౌందర్యలావణ్యాదులరసి యాశ్చర్యమునొంది “అహా ! ఈ జగదైక సుందరినిబొందు ధన్యాత్ముడెవ్వడోకదా !” యని తమతోఁ దామను కొనుచు తీవిగాఁ గూర్చుండిరి. ముందు నడచుచున్న చెలికత్తె సభా స్థలినలంకరించిన రాకుమారులలో నొక్కొక్కనియొద్దకుఁ గొనిపోవుచు నతని నామధేయమును, కులగోత్రాదులను, శౌర్యధైర్యసాహసౌం దర్యాది సద్గుణపుంజములను, వానిం బ్రకటించుచర్యలను, సౌందర్య విశేషమును అభివర్ణించుచుఁ బోవుచుండెను ; కాని పుష్పదామము హస్తములందుఁ గ్రాలుచుండఁగా, దమయంతి యద్వితీయమగు సోయ గమునఁ దనరుచు నేరాజనుతునిగూడఁ గనులెత్తి చూడసయినఁజూడక, తిన్నఁగా నలుండున్న వేదికకడకుఁ జెలికత్తెలతోఁ బోయెను. అట నలరూపములతో నయిదుగురు లోచనములకుఁ గన్పట్టఁగా నామె యాశ్చర్యవిస్మయములందెను ; క్షణకాలమునటకుఁ గర్తవ్యమెఱుంగక మిన్నకుండెను. తరువాతఁ గనులుమూసి, హృత్కమలములందు జగన్తా తను ధ్యానించుకొని, “మాతా ! నేను నీబిడ్డను. దివ్యులు నలరూప ములు ధరించి యుపవిష్టులైరి. ఇటఁగల నలపంచకములో నలుని నేను దెలిసికొనలేకయున్నాను. నాకు నిషధదేశాధిపతిని మాత్రంచూపి మదీ ప్సితమును నెఱవేర్చుము” అని భక్తిపూర్వకముగాఁ దలంప నద్దేవ దేవియు నామెయందుఁ బ్రసన్నురాలాయెను. తత్ప్రసన్నతాభావము వలన దమయంతి నిజమయిన నలుని గుఱుతించి, చేతనున్న పుష్పమా లతో నాతని కంఠమునలంకరించెను. తోడనే దేవదుందుభులు మొఱ సెను ; పుష్పవర్షము గుఱిసెను ; బ్రహ్మణోత్తముల యాశీర్వచన ములతోఁబాటు, రాకుమారుల జయాజయధ్వానములును పిక్కటిల్లెను. ఈ వధూవరులు సర్వవిధముల నొకరికొకరు తగియున్నారని యెల్లరును హర్షించిరి. భీమరాజు మహాత్ముండగు నలుండు దనకు జామాతయగుట మహాభాగ్యమనుకొని యుచితగతిని నలదమయంతులచు దోడ్కొని

పోయి మంగళస్నానములు చేయించి, శాస్త్రోక్తవిధమున నయ్యిరువు రకు మహావైభవమునఁ బరిణయముగావించెను. పరిణయనందర్థము నెల్లరను వారి వారి గౌరవములకుఁ దగినరీతిని స్కరించెను. ఇంద్రాగ్ని యమవరుణులును దమప్రయత్నములు విఫలమగుటకుఁ జొరించి, దమయంతియొక్క అంతఃకరణశుద్ధికి హర్షించి, తమ లోకమునకుఁ బయనమయిరి.

— శనైశ్చరుఁడు దిక్పతుల కెదురుపడుట. —

దివ్యవిమానారూఢులై నాకమునకుఁ బోవుచున్న యింద్రాగ్ని యమవరుణులకు మార్గమధ్యమున సూర్యబగవానుని తనూభవుం డయిన శనైశ్చరుం డెదురుపడెను. అతనిం జూచి దిక్పతులు. “సూర్య పుత్రా ! ఎక్కడకుఁ బోవుచున్నావు ? ” అని ప్రశ్నించిరి. ప్రశ్నింపఁగా “భూలోకమున భీమరాట్సుత్రికి దమయంతికి స్వయంవరము జరుగఁ బోవుచున్నదట ! ఆస్వయంవర మహోత్సవమున నామెను బెండ్లాడఁ గోరి పోవుచున్నా”నని శనైశ్చరుఁడు బదులుచెప్పెను. ఆమాటలు విని పరిహాససూచకముగా దిక్పతులు పెద్దపెట్టున నవ్వఁదొడంగిరి. తన్నుఁ జూచి వారేల నవ్వుచుండిరో తెలిసికొనలేక శనైశ్చరుఁడు తెల్లఁబోయి చూచుచుఁ గొంతతడవు మిన్నకుండెను. అప్పటికిని దిక్పతులు నవ్వుచు నేయుండిరి. అప్పుడతఁ “డయ్యలారా ! దమయంతిని బెండ్లియాడఁ బోవుచున్నానని చెప్పఁ మీరేల పరిహాసించుచున్నార ” ని యడిగెను. “అగునగును. ఆభ్రాంతికే మేము నిన్నుఁ బరిహాసించుచున్నాము. మేమును నీవలె భ్రాంతిగొని యాలావణ్యగాత్రికొఱకుఁ బెక్కుపాట్లు పడితిమి ; అనేకములగు ప్రయత్నములు చేసితిమి ; కాని యవి యన్ని యను నిష్ఫలములయినవి. ” అని దివ్యులనిరి. “ఓహో ! మీరు అసమర్థులయినంతమాత్రాన—మీప్రయత్నములు వ్యర్థములై నంత

మాత్రాన నన్నుఁ బరిహసించుచున్నారా? నేను మీవలె శూన్య హస్తములతోరాను ; చేతకానివాడనుగాను. స్వయంవరమునందామెను బెండ్లియాడి వెంటబెట్టుకొనియే వచ్చెదను. ” అని శనైశ్చరుడనగా దేవతాధిపులు మఱియు బిగ్గటగా హసించి, “ వెట్టివాడా! దొంగ చచ్చిన యాఱునెలలకుఁ గుక్క మొటిగెనన్నట్లు దమయంతీ స్వయం వరమహోత్సవము ముగిసిన పిమ్మట నీవు తొందరపాటుం జెందెదవేల? దమయంతి సుప్రసిద్ధ సార్వభౌముండయిన నలుని గామించి, ప్రేమించి పెండ్లియాడెను. ” అనిరి. ఆపలుకు లాలకించి, శనైశ్చరుడు దండతాడి తభుజంగముచందమున మండిపడి, “ ఔరా! ఏమి? దమయంతి యొక మానవమాత్రుని వరించినదిగా? ఆనలుడు మనకంటె నధికుడా? మనకంటె సమర్థుడా? ఆతనికున్న వైభవాతిశయను మునకు లేనా? కామరూపధరులమగు మనము నలునివలె నందముగ నుండలేమా? ఆనలుడుమాత్ర మెట్లామెను బెండ్లియాడినాడు? దివ్యులు కాంక్షించిన వస్తువును దాను గొత్తఁగొనుట కంతటి సమర్థుడా? కానిండు. నాసామర్థ్యము నాదంపతులకుఁ జూపెంచెదను. వలచి వలపింపఁజేసినందులకు నలదమయంతులకుఁ గడలేని కడఁగండ్లు కల్పించి వేధించి తీరెదను. ” అని యింద్రాగ్ని యమవరుణలకడ సెలవు గైకొని వారి ప్రోత్సాహము నూతగాఁగొని విదర్భదేశముం బ్రవేశించి కామరూప ప్రభావంబువలన నొక బ్రాహ్మణుడై తరుణము కొరకు వేచియుండెను.

—నలుండు దమయంతితో విదర్భవిడిచి, నిషధకుబయలుదేరుట.—

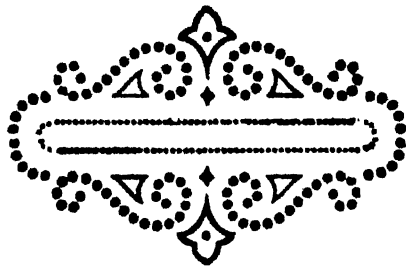
నూతన వధూవరు లిరువురును భీమరాజ భవనమునందుఁ గొన్ని దినములు సుఖముగానుండి వినోదంబులచేఁ బ్రొద్దుపుచ్చిరి. తరువాత

నలసార్యభాముడు “ ప్రాణేశ్వరీ ! మనమింక మన నగరమునకుఁ బోవు
దము ; రమ్మ ” నఁగా దమయంతి వల్లెయనెను. భీమరాజు కూతు నత్త
వారింటికిఁ బంపుటకుఁ దగిన సన్నాహములు గావించెను ; రథతురంగ
దంతావళాదులను, నవరత్నములను, బంగారు పుట్టములను, దాసదాసీ
జనములను గూతున కిచ్చెను. ఒక శుభముహూర్తమును ప్రయాణా
ర్హముగ నిర్ణయించెను ; తల్లిదండ్రులు దమ కూర్మిబిడ్డయొక్క వియో
గమునకు మిక్కిలియు వగచి యెట్టకేల కుపశమనమొందిరి. నిర్ణీతము
హూర్తమున మంగళవాద్యములు మ్రోయుచుండఁగా, బ్రాహ్మణాశీ
ర్వాదములు మిన్నమట్టుచుండఁగాఁ వందిమాగధుల కైవారములు
చెలంగుచుండఁగా, చతురంగబలంబులు సాగిపోవుచుండఁగా నుత్తమ
స్యందన మధిరోహించి నల దమయంతులు నిషఢాభిముఖులైరి. భీమ
రాజు, మంత్రిపురోహిత సామంతాదులతో పురబాహ్య ప్రదేశము
వరకు నల్లుని సాగనంపి మరలిపోయెను. కతిపయదినంబులకు నలుండు
దమయంతితో నిషఢం జేరుకొనెను. ప్రభునియాగమనము నంతకుఁ
బూర్వమే యాలకించి యున్నవారగుటచే నుద్యోగులు నగరమును
సముచితగతి నలంకరించి యధికారులతోను, విప్రదండములతోనుఁ
మంగళవాద్యములతోను, చతురంగబలములతోను నెదురేగిరి. ప్రభు
దంపతులకుఁ బురప్రముఖులు వందనము లాచరించిరి. పెద్దలు వారి
నాశీర్వదించిరి. సామంతులు కానుకలు సమర్పించిరి. పుణ్యాంగనలు
కంకణ కర్ణకర్ణ ధ్వనులతోఁ గరములెత్తి హారతులిచ్చిరి. ఆబాలగోపా
లము హర్షముతో జయజయధ్వానము లొనరించెను. నలుఁడు పుర
ప్రవేశ మొనరించెను. బ్రాహ్మణుల కగ్రహారములుఁ సరదారులకు
జాగీరులు, సామంతులకు బిరుదములు, దండనాథులకుఁ బతకములు,
బీదలకన్న విశ్రుములు మున్నగువాని నొసంగెను. కవులను సన్మానిం
చెను. కొన్ని దినములవరకు నగరమునందంతటను గానసభలు, హరి

కథలు, నాటకములు మున్నగు వానితోఁగూడిన మహోత్సవములు సాగెను. నలుండును లావణ్యరాశియగు దమయంతితోఁగలిసి మదనుని గర్వము నడంచుచు సుఖింబుండి ప్రజానురంజకముగా రాజ్యపాలనము సేయుచుండెను. ” ఇట్లు బృహదశ్వమునీంద్రుఁడు చెప్పిన నలచరిత్రము నత్యంత శ్రద్ధాభక్తులతో ధర్మనందనుం డాలకించి హర్షించెను.

ప్రథమ భాగము

సంపూర్ణము.

ఓమ్.

శ్రీ రా మా !

శ్రీనలమహారాజు కథలు.

ద్వితీయభాగము.

ధర్మనందనుడు బృహదశ్వనవలోకించి, “ ఓమునిచంద్రమా ! తరువాతికథ నాలకింపఁ గుతూహలము మెండగుచున్నది; వినిపింపుడ ” నఁగా, బృహదశ్వనుడు చెప్పఁదొడంగెను. “ ఓధర్మరాజా ! వినుము. దమయంతీదేవితోఁ గలిసి సుఖంపుచు నలుండు ప్రజానురంజకముగా రాజ్యపాలనము సేయుచుండెను ; ఆతని యేలుబడిలో నెలకు మూడు వర్షములు గుఱియుచుండెను ; ప్రజలేవిధమయిన కొఱంతయును లేక, ధర్మబద్ధులై, శాస్త్రోక్తగతులఁ దమజీవయాత్రలను సలుపుచుండిరి. దమయంతీయు నంతర్వత్నియై నవమాసములు నిండిన వెనుక నొకశుభ ముహూర్తమున సభినవమన్మథుం డనఁదగిన కుమారుని బ్రసవించినది. పుత్రోత్సవమును శ్రీనలమహారా జత్యంతవైభవమున జరిపెను. ఆ సందర్భమున నలుండు తనదేశమునందలి పౌరులనెల్లర నుచితగతిని సత్కరించెను ; సమస్తదానము లొసరించెను ; పుత్రున కుచితగతిని విధ్యుక్తకర్మము లాచరించెను ; ఇంద్రసేనుడని పేరిడెను. వసిష్ఠాది మహర్షులను రావించి వారిచే జాతకాదుల వ్రాయించెను ; ఇంద్రసేన కుమారుండును దినదినాభివృద్ధి నొందుచుండెను. ఈ ప్రకారము కొన్ని దినములు గడచినవి. తరువాతఁ గొంతకాలమునకు మరల దమయంతి గర్భవతియై యొక కన్యారత్నమును బ్రసవించెను. తండ్రి తన్నుఁ

బోలిన కుమారుని, తల్లి తన్నుఁబోలిన కుమార్తెను బడయుటచేత నింతింతనరాని సంతోషమును బొందుచుఁ గాలమును సుఖమయముగాఁ గడపుచుండిరి. అట శనై శ్చరుఁడును విదర్భనుండి నిషధదేశమునకుఁ దిరిగివచ్చెను. నలునిలోఁ బ్రవేశించుటెట్టులాయని యాతఁడాలోచించు చుండెను. తొలుతఁ దాను దిక్పతులమ్రాల నలునొక సామాన్యరాజ పుత్రునిగాఁ దలంచెను ; తలంచియే, తనప్రతాపమును వ్యక్తపఱచి నందింతునని బింకములు పలికెను. కాని నలుండు ధర్మాత్ముఁడనియు, నదాచారసంపన్నుఁడనియు, న్యాయైకశీలుఁడనియు, సత్యసంధుఁడనియు, శుచిమంతుఁడనియుఁ దెలిసికొనెను ; పరాంగనాసాంగత్యాభిలాషగాని, దుష్కార్యారంభ ప్రయత్నముగాని, లేక తక్కుంగల యశుచికరము లగు నకార్యములుగాని, యనుచితాలోచనములుగాని యతనికిడలేవు. ఆతఁడు లోకై కపూజ్యుఁడు. అట్టిచో నతనిలోఁ బ్రవేశించుటయెట్లు ? అని శనై శ్చరుఁడు పరిపరివిధముల యోచింపసాగెను. కాని మార్గ మేదియు నతనికిఁ గనఁబడలేదు. తనపంతము వీఁగిపోవునన్న భయము కూడ వానికిఁ గలిగినది. కాని యంతమాత్రాన నిరుత్సాహమునుజెందక, సర్వవిధములఁ బ్రయత్నము నేయవలయునని ద్విగుణీకృతోత్సాహముతోఁ గృతనిశ్చయుఁడై యాతఁడు సమయముకొఱకు వేచియుండెను. తుదకాతని కొకయాలోచన ముదయించినది. నలునిచేఁ బరిపాలితంబగుచున్న నిషధదేశమునఁ గ్రూరజంతుసంతానముల నుత్పత్తినొందించి ప్రజల వేధింపవలెనని యాతఁడు సంకల్పించెను. ఆ సంకల్పము సారము కిటికేసరి శార్దూల గండభేరుండాది భయంకర వన్యమృగములను లక్షోపలక్షులుగా సృజించెను. అయ్యవి యడవులయందు వసించుచుఁ బరిసరప్రాంతములందున్న పల్లీపట్టణంబులపైఁబడి పంటలు పాడుచేయుచుఁ బశువుల మ్రింగినైచుచుఁ బరిపరివిధములఁ బ్రజలను హింసించుచుండెను. అంత శనై శ్చరుండుక బోయని వేషమూని, పుర

జనులఁ గొందఱను వెంటనిడుకొని, రాచనగరున కేతెంచి నలమహారాజు నిండుకొలువై యుండఁగా నమస్కరించి, వ్రక్కకొదిగి నిలువఁబడి యిట్లు విన్నవించెను. “ఓమహావ్రథూ ! ఇంతదనుకఁ దమచేఁబరిపాలితంబయియున్న దేశమునందెందును, ఎట్టిబాధయును లేక, సుఖమతిశయించియున్నది. కడుపులోనిచల్ల కదలకుండఁ బ్రజలు మనుచుండిరి. జంతువులన్నియును జాతివైరమును మరచి మనలుచున్నవి ; పులియును, ఆవును నొకేగర్భమునుండి వెలువడినరీతి నత్యంతస్నేహముతో నొకేవాఁగున నీరుద్రావుచు నొకే తొట్టయందు మేతను మేయచున్నవి. కాని యీనాఁ డదేమికర్మము వాటిల్లినదో చెప్పఁజాలము. ఎన్నఁడును గనివినియెఱుంగని వింతవింతమృగము లేధితములై, పల్లీపట్టణములందలి పైరులకును, పశువులకును, ప్రజలకును హానిగలిగించుచున్నవి. ఓదేవా ! తాము శ్రద్ధవహించి, సత్సరముగ బయలుదేరి దుష్టమృగములను సంహరింపకున్నచో, మాజీవితములు దుర్ఘటములగుచున్నవి”. నలుం డాశ్చర్యమొంది, పురజనులకుఁ గలిగిన విపత్తునకు జాలిగొని సాదరంబుగ నిట్లనెను. “ఓపౌరులారా ! మీరు చెప్పినచొప్పు మాకాశ్చర్యము గలిగించుచున్నది. ఎన్నఁడునులేని క్రూరమృగము లెట్లుత్పత్తినొందినవో తెలియకున్నది. కానిండు. మీరు మీమీగృహంబుల కరిగి నిర్విచారముగ నుండుఁడు. నేను శీఘ్రగతిని బయలుదేరివచ్చి యా వన్యమృగములను జంపి, మీబాధల నుడిపెదను.” అని, ప్రజలను బంపివై చెను. తరువాతఁ గొలఁది దినములకే సపరివారముగ నాయుధములతో నలుండు ఆలుబిడ్డలతోఁగూడఁ గానకుఁ బయనమయ్యెను. అడవియందు పులులు, సింహములు, ఎలుగులు, గండభేరుండములు, అడవిపందులు మున్నగు జంతువులనెల్లఁ దద్దయుం బెద్దప్రాదు వేటాడి చంపెను. అరణ్యమునందు మచ్చున కయిన నొక్కక్రూరమృగము లేదనునట్లు నిశ్శేషముగాఁ జంపి చంపి,

వేటతమకంబునఁ గడుంగడు బడలి యొకవృక్షచ్ఛాయఁ జిగురుటాకు
 పాన్పుమీఁద దయయంతీదేనియొక్క అంకతలమున శిరసుంచి నిద్రింప
 నాఁగెను. అంతలో నామహారాజు గాఢనిద్రాపరవశుండై యొక కలఁ
 గని యదరిపడిలేచెను. “దేవా ! ఇదేమి ? ఎన్నఁడునులేని యీ అదరు
 పాలు నేడేలకలిగినది ? ” అని దమయంతి ప్రశ్నించి శీతలోపచారము
 లొనరింపఁ గొంతతడవునకు సేదదేటి చిత్తస్వస్థతకుదుర నిట్లనినుడివెను.
 “ప్రాణప్రియా ! దుస్స్వప్న మొందు వచ్చినది. మన మిరువురమును
 నగరు విడిచి, భోగములు విడిచి యడవులంబడి పోవుదుమఁట ; మన
 రాజ్యము జూదమునందు వంచనాన్వితముగ నపహృతమగునఁట !
 అడవియందు మన మిరువురము నొకరి నొకరెడఁబాసి, చెప్పనలవికాని
 బాధలను బొందుదుమఁట ; చివరికా శ్రీమన్నారాయణుండు కరుణా
 భుండై మన యాపదలను గడవఁబెట్టి, మనరాజ్యమును, భోగములను,
 సుఖములను మరల మనకొసంగునఁట.” దమయంతి ప్రాణనాథు
 నితో, “దేవా ! కలఁగని తామింత బెదరనేల ? మీరు ధర్మవిదులు ;
 మీకెఱుకపడని విషయముగాని, న్యాయముగాని యెందునులేదు ;
 స్వప్నమున గోచరించిన కష్టములే యదార్థములయినను, మీరు
 చింతింపనేల ? విధివిధానమును బాటనేరికిశక్యము ? ఏప్రాణి యెప్పుడు
 సుఖింపవలయునో, ఎప్పుడు కష్టపడవలయునో యది బ్రహ్మానిర్దిష్టము
 గదా ! శివునాజ్ఞ లేనిదే చీమయినఁ గుట్టదన్న సామెత యుండనేయున్నది.
 ప్రభూ ! మనము కష్టములు పొందవలెననుట యీశ్వరసంకల్పమే
 యైనయెడలఁ దాని నెవరు తప్పింపఁగలరు ? కాఁబట్టి కలఁగన్నమా
 త్రానఁ జిత్తవైకల్యమును బొందుట తమబోటి ధీరులకుఁ దగవిపని ;
 స్వస్థతను జెందుఁడు.” అనెను. నలుండును వ్యాకులత నుడిగి, తరు
 వాత మృగయాసన్నాహము ముగిసిన పిమ్మట స్వజనులతోఁ దిరిగి
 నిషధకేతెంచి సుఖింబుండెను. అప్పటిని శనై శ్చరునకా చక్రవర్తియం

దెవ్విధమయిన యశుచిత్వముచు గనఁబడలేదు. నమయ మెప్పుడు చిక్కునా, ఎప్పుడు నలుని వేధింతునా ” యని యాతఁడు కనిపెట్టుకొనియుండెను. కొంతకాలము గడచినపిమ్మట నొకదినమునఁ బ్రాతః కాలమందమ్మహారాజు దేహబాధఁ దీర్చికొని కాలుసేతులు గడిగికొనుచుండఁగాఁ బాదమునందేములనో సూదిమొనయొక చోటు తడియక మిగిలిపోయెను. అదియే తగిననమయమని శనైశ్చరుఁడు నలునిలోఁ బ్రవేశించెను. — వింటివా ? ధర్మనందనా ! నాటినుండి యామహ నీయుని గ్రహబలము మాటిచది ; ఆతనికిఁ గష్టదశ ప్రాప్తమయినది ; సుఖదినములు మరలినవి. అదెట్లొ చెప్పుచున్నాను ; వినుము.

నలునితో జూదమాడఁ బుష్కరుని శనైశ్చరుఁడు ప్రోత్సహించుట.

శనైశ్చరుఁడు నలునకుఁగల యేఁబదియాఱుమంది సామంతరాజులలో నొక్కఁడయిన పుష్కరుఁ డనువాని పాలికింజని యిట్లనెను. “ రాజా ! పుష్కరా ! నేను సూర్యభగవానునకును ఛాయాదేవికిని జన్మించినవాఁడను ; శనైశ్చరుఁడను. మన్నామము నాలకించినంతమాత్రాన ముక్కోటిదేవతలును గకగఢ వడంకుదురు ; సర్వలోకేశ్వరులయిన హరిహరాదులు సైతము నన్నుఁ బ్రతిఘటించ వెరతురు. దిక్పాలురు నాయాజ్ఞలను మాళిందాల్తురు. నాసామార్థ్యము జగద్విదితము. నేనిప్పుడు నీమూలమున నొక కార్యమును నెఱవేర్చుకొఁదలంచి వచ్చి నాఁడను. నిషధేశ్వరుండగు నలుండు సార్వభౌముఁడుగదా ! ఆతనికిప్పుడు నీవు సామంతుఁడవై యున్నాఁడవు ; ప్రతిసంవత్సమునందుఁ గప్పములు గట్టుచున్నాఁడవు. నీవు నాయాజ్ఞం బాలింతువేని నిఁక ముఁడు స్వతంత్రుఁడవై యుండఁగలవు. అంతేకాదు ; నిషధసామ్రాజ్యము నీహస్తగతము కాఁగలదు నీవు సార్వభౌముఁడవై నలునివలె సర్వసుఖముల నొందఁగలవు. ఏమందువు ? అనఁగా—పుష్కరుండాశా

పాశబద్ధుడై యిట్లనెను. “మహాత్మా! సూర్యపుత్రా! నాకపకారము గలుగకున్న మీరు చెప్పినచొప్పున దప్పక వర్తింతును.” అనెను. అంత శనై శ్చరుడు సంతసించి యిట్లనెను. “పుష్కరా! నీకు భయము లేదు. నిరపాయంబగు నుపాయంబుచేతనే నీవు సామ్రాజ్యాధిపతివి కాగలవు. నేను వరించి పెండ్లాడనున్న దమయంతి నానలుండు పెండ్లాడినాడు. అనగా నాసామర్థ్యమును లెక్కచేయక, నన్నుఁ దృణీకరించిన వాడాయెను. కనుక నారాజన్యనిఁ బదభ్రష్టునిఁ గావించి, కడగండ్లపాజ్జేసి, భార్యతోడి వియోగమును గలిగింపవలయునని యూహించుచున్నాను. వినుము. నీవు నలుని జూదమాడఁ బిలువుము. నేను సీపాచికలందుఁ బ్రవేశించి నీకు జయమును, వాని కపజయమును గలుగునటులఁ జేసెదను.” అని యాతని నొడంబడఁజేసి, నిషధకుఁ దోడ్కొని వచ్చి యందుఁ దానంతర్హిత రూపముతోనుండెను; నిండు కొలువై యున్న నలసార్వభౌముని గనుఁగొని పుష్కరుండు హస్తములు మోడ్చి, భక్తిపూర్వక ప్రణామ మాచరించి, యాతనిచే ననుజ్ఞాతుడై యుచితాసనమున నుపవిష్టుడై యిట్లనెను. “సార్వభౌమా! మీతో వినోదార్థము జూదమాడవలెనని తద్దయుం బెద్దకాలమునుండి నాకభిలాషమున్నది. జూదము ఉత్తమ క్షత్రియధర్మము గనుక, మీరు మనసునందు సందేహింపక, నావాంఛను నెఱవేర్పుడు.” నలుండు పుష్కరుని నోటినుండి వెలువడిన పలుకులాలకించి, క్షణకాల మాలోచన మభినయించి తరువాత నిట్లనెను. “పుష్కరా! జూదము నప్త న్యసనములలో నొక్కటికదా! జూదమువలన ముప్పుదప్పదు. అట్లయ్యు నీవు కోరి నన్నుఁ బిలుచుచున్నావు. జూదమునకుఁగాని యుద్ధమునకుఁగాని, పిలిచినపుడు క్షత్రియవంశ సంజాతుడగువాడు వెనుదీయఁ గూడదు. కాబట్టి నేను నీకు మాఱాడఁజాలను.” పుష్కరుండును శనై శ్చరునివలనఁ దనకుఁ గలుగఁబోవు మహాభాగ్యమును దలఁచుకొని

లోలోన సంతసించి, “ప్రభూ! మీరు నాముద్దు చెల్లింపుడు. నినోదార్థమాడనున్న ద్యూతమువలన నెట్టి ముప్పును గలుగదు.” అని యడివి నలుని సమ్మతింపఁ జేసెను.

— నలుండు పుష్కరునితో జూదమాడుట. —

నలుండు మగ్గతి పురోహిత సామంతాదుల వీడ్కొలిపి భవ నాంతర్భాగమునకరిగి రత్నమణిమయమగు తివాసియందుఁ గూరుచుం డెను. ఆతని కెదురుగా పుష్కరుండు కూరుచుండి పాచికలొడ్డెను. ఆసమయమున శనై శ్చరుండు పుష్కరుని పాచికలలోఁ బ్రవేశించి యతినికి జయమును, నలున కపజయమును గలుగునట్లు చేయుచుండెను. నలుండు తొలుదొల్త మెడలోని ముత్యాలహారమును బన్నిదముగా నొడ్డి యోడెను; ఆపిమ్మట హస్తములందలి కడియములొడ్డి యోడెను; ఆవెనుకఁ జంద్రహారమును, ఆపిదప భుజకీర్తులను, ఆతడుపరి కిరీటమును బన్నిదములుగా నొడ్డి యోడిపోయెను. పురజనులీ వృత్తాంత మాల కించి చింతాక్రాంత మనస్కులై సత్వరముగ నగరుం బ్రవేశించి, జూదమాడుచున్న నలునింగని, “ప్రభూ! జూదము సర్వానర్థకారణము. తామెఱుంగని ధర్మములులేవు. భృత్యులమగు మేము దేవర కెఱిగింపవలసిన హితవొండులేదు. ఇప్పట్లున నయిన నిక్కార్వమునుండి తమరు విముఖులు గావలయునని మేము వినయపూర్వకముగాఁ బ్రార్థిం చుచున్నాము.” అనిరి. కాని, శనై శ్చరుని ప్రభానమువలన నలునకు వారి హితవాక్యములు చెవులఁ జొరలేదు. ఆతఁడు వారి మాటలను సరకుగొనక, “మీదాటిని మీరు పొండని మందలించెను.” తమ ప్రభుని నోట నెన్నఁడు నట్టిమాట వినఁబడకపోవుటచేతను, ఆమహా త్మునికి సూదాభిలాష యంతకుఁబూర్వము లేకున్నను, అప్పుడు మెం డగుటచేతను నదియంతయును దైవసంకల్పమని పౌరులు తలంచి

ప్రభుని కేమూపడయుఁ గలుగకుండఁ జేయుమని దైవమును బ్రార్థించుచుఁ దమతమ నెలవులకుం జనిరి.

— దమయంతి బిడ్డలను విదర్భకుఁ బంపుట. —

పురజనుల హితవాక్యముల నొల్లక, తనవిభుండు పుష్కరునితో జూదమాడుచుండెననియు సర్వస్వ మోడుచుండెననియుఁ దెలిసికొని దమయంతి, కాలము వక్రగతిని బూనినదనియును, ముందేమి ముప్పురానున్నదో తెలియఁబడదనియును దలంచి, రథసారథి నొకని బిలిచి తన కూర్మిబిడ్డల నొప్పగించి బహుభద్రముగా వీరిని విదర్భకుఁ దీసికొనిపోయి తాతగారియింట విడిచిరమ్మని పంపెను. సారథియు దేవిగారి యాజ్ఞను శిరసావహించి యుత్తమాజానేయంబులఁ బూన్చిన కనకస్యందనంబున నాబిడ్డలను గూరుచుండఁబెట్టుకొని వాయువేగ మనోవేగములను మించిన వేగముతో విదర్భను జేరుకొని భీమరాజునకు వారి నొప్పగించి, నిషధలోని పరిస్థితులెల్లఁ దేటతెల్లముగఁజెప్పి, నిషధకు మరలి వచ్చెను.

— నలుండు దనసర్వస్వమును పుష్కరున కోడుట —

ఇట నిషధలో నలుండు జూదసమయమునఁ గ్రమక్రమముగాఁ దనభాగ్యములన్నియు నోడిపోయెను. రాజ్యమును గోబ్రాహ్మణ దేవతల కొసంగిన మడిమాన్యాదులుదక్క దక్కిన యావద్భూభాగమును ఓడిపోయెను ; ఆభరణములూడిపోయెను. అంతఁ బుష్కరుండు మదాంధుడై, “ నలుఁడా ! నీవు రాజ్యము నోడిపోయితివి. ఇందు నిలుచుటకు నీకధికారములేదు. కావునఁ గట్టుబట్టలతోను, భార్యతోను ఈనగరమును విడిచి యీక్షణమందే పొమ్మ ” నెను. నలుండు మాటు మాటాడఁజాలకపోయెను. అమ్మహాత్ముఁ డంతిపురికేగి బాష్ప

పూరిత నయనములతో దమయంతి యెదుట నిలువఁబడెను. ఆమెయు మాటుమాటాడక, పట్టుచీరలను, నగలనుదీసివైచి, భర్తతో బయలుదేరెను. నలదమయంతులు పురత్యాగము సేయునమయమున రాజ్యము నందలి పిన్నలు, పెద్దలు, వృద్ధులు, స్త్రీలు, పశుపక్ష్యాదులు, ఉద్యోగులు, వీరు వారననేల? ప్రాణికోటులన్నియును వల్లిదండ్రుల నెడఁబాయురీతిని గోలున నేడ్వఁదొడంగెను. “ప్రభూ! మేమీనగరము నందుండము. మీతోఁగూడ ననములకేతెంతు” మనఁగా, నలుండు వారి నూఁఁడించి, “మీరు మీమీనెలవులయందే యుండవలయును. పుష్కరుండు మిమ్ములను దయార్ద్రచిత్తుడై పాలింపఁగలఁడు. మీ కే కొఱంతయుఁ గలుగకుండఁ జూడఁగలఁడు”. అని వారిని వీడ్కొని భార్యతో నడవులకుఁ బయనమయ్యెను.

— నలదమయంతు లడవికిఁ బోవుట. —

నలుండు దమయంతి సమేతంబుగ దుర్గమారణ్యంబుల బ్రవేశించి పోవుచుండెను ; ఆతని హృదయము చింతాక్రాంతమై కడుంగడు భారమునఁ గ్రుంగిపోవుచున్నది. ఎండ కన్నెఱుంగని తనయిల్లాలు కంటకాన్వితమగు కటికినేలపై బహుకష్టముతో నడుగిడుచున్నదని గ్రహించుటతోనే యాతని నేత్రము లశ్రుపూరితములయినవి. ఆరీతి నాదంపతులు రెండుమూఁడుదినము లహోరాత్రములు నిరాహార్యులై నడచిరి. కాని, తినుటకన్నములేదు. తుదబృథ దుస్సహమయినది. త్రాగుటకుఁ బుడిసెడునీరమయిన లేదు. అపుడు నలుండు దమయంతి దేవి నుద్దేశించి యిట్లు చింతింపఁదొడఁగెను. “అక్కటా! హృదయే శ్వరీ! హంసతూలికాతల్పములందు శయనించెడిదానవు ; ఇష్టమృష్టాన్నములు భుజించెడిదానవు ; చీనచీనాంబరములు ధరించెడిదానవు ; దాసదాసీజనములచే నూడిగములు బొందుచుండెడిదానవు ; దివ్యదుర్ల

భములగు సమస్తభోగము లనుభవించెడిదానవు. అట్టి నీవీనాడు—
 ఈ పాపాత్మునిమూలమున నడవులపాలయితివిగదా ! అయ్యయ్యో !
 ఈ యరణ్యమునందు నీకుఁ దినుట కన్నములేదు. త్రాగుటకు నీరము
 లేదు. కట్టుటకు మాటువస్త్రములేదు. భయంకర క్రూరమృగములు
 దక్క నిందుఁబిలిచినఁ బలుకువారెవ్వరును లేరు. నాఁడింద్రాగ్నియమ
 వరులయిన దిక్పతులు కోరివచ్చినపుడు వారింగాదని నన్నఁ బెండ్లి
 యాడినందువలనఁగదా నీకీ యగచాట్లు వాటిల్లినవి ? హా ! ఇఁకఁ గర్తవ్య
 మేమి ? అవివేకినగు నావలన నీకీఁకఁ గష్టములేకాని, సుఖము రవ్వం
 తయినఁ గలుగఁబోదుకదా !” తన ప్రాణేశ్వరుఁడు ధైర్యమును
 గోల్పోయి, ప్రకృతదీనావస్థను దలంచుకొని పెల్లుదురపిల్లుచుండుటం
 గని, దమయంతీదేవి యిట్లనెను. “ప్రాణనాథా ! సమస్తధర్మము
 లెఱింగిన పుణ్యాత్ములరు మీరు. మీకుఁజెప్పవలసిన హితమేమున్నది ?
 సర్వజగన్నిఁగూనుకుండగు సర్వేశ్వరుండయిన విధివిధానమును గడువఁ
 జాలఁడు. కైలాసవాసుఁడు కుబేరునంతటి ధనికునిఁ జెలికానిగాఁ బడ
 సియుఁ దాను పుత్రును జేతఁబూని తిరిపెమునెత్తికొనుచున్నాఁడు ;
 పెనువల్లకాటఁ గాపురమున్నాఁడు. త్రిమూర్తులే కర్మఫలము నవశ్య
 మనుభవించుచుండఁగాఁ దక్కుంగలవారి నూట చెప్పనేల ? ప్రభూ !
 కష్టములెన్నటికిని గాపురమునేయవు. దేవేంద్రుఁ డెన్నిపర్యాయములు
 రాక్షసులచేత నమరావతినుండి తఱుమఁబడలేదు ? తదుపరి శ్రీమన్నా
 రాయణుని యనుగ్రహమువలనఁ జింతామణీభద్రపీఠమునఁ జొన్నొంద
 లేదు. సుఖమో, కష్టమో, ఏకాలమున నేదియనుభవింపవలసియున్న
 దో, దాని ననుభవింపక తప్పదుగదా ! సర్వవిషయము లెఱింగియుఁ
 బామరుని చందమున నిపుడు వగవనేల ? చీనిచీనాంబరములు లేవనియు,
 సుందరమందిరములు లేవనియు, హృద్యోద్యానవనములు లేవనియు,
 షడ్ప్రసోపేతములగు భక్ష్యములులేవనియు నాకు విచారములేదు.

నాథా ! నాకుఁ దమనన్నిధిని సుఖమనుభవించినను, కష్టమనుభవించినను నమభావమే కుదిరియుండును. నాకొఱ కావంతయును విచారింపఁదగదు. గతవిషయములను మాటిమాటికినిజ్ఞప్తికిఁ దెచ్చికొనియు విచారింపఁదగదు. శ్రీమన్నారాయణానుగ్రహమువలన మనకష్టము లెన్నటికయినఁ బోవును ; సుఖములు కలుగును ; కనుక ధైర్యమవలంబింపుఁడు ; విచారముచుఁగుఁడు”. ఈ ప్రకారము ధర్మబద్ధములును, బ్రశంసాపాత్రములును, అతి పవిత్రములును అగు వాక్యములచేఁ జిత్తవైకల్యము నడంచిన భార్యయొక్క సాధ్వీత్వమునకును, సౌశీల్యమునకును, విశేషజ్ఞానమునకును సంతసించి నలసార్వభౌముం డామెతోఁగూడ నాయడవింబడి కొంతదూరము పోయెను. నాటికి నిషధరాజ్యమును విడిచి మూఁడుదినములు గడచెను. ప్రయాణపు బడలిక విశేషముగా నుండుటవలనను, ఎండవేడిమి తీక్ష్ణమగుటవలనను, నలదమయంతు లిరువురు నాయడవియందొక చెట్టుక్రిందఁ గూర్చుండిరి. అంతలో శనై శ్చరునిచేఁ బ్రేరేపింపఁబడి యాతనిభృత్యులు రాజహంసలరూపములఁ గైకొని, నలదమయంతులు విశ్రమించుచున్న నృక్షమునొద్దకు వచ్చి వ్రాలిరి. ఆ యంచల సోయగమునకు దమయంతి యక్కజమొండెను. నలుండును వానిలో నొకదానినయినఁ బట్టుకొని తనప్రియురాలి కీయపలయునన్న తలంపుతోలేచి మెల్లన వానికడకు నడుగులిడెను ; అవియు నలునిఁ దమదగ్గఱకు రానిచ్చి యావెనుక నాతనికి దొరకనున్నట్లుగా నటించి, పిమ్మట హఠాత్తుగా నాతని భుజము నందున్న యుత్తరీయమును నోటఁగఱచికొని మింటికెగసి నిజరూపములతో సాక్షాత్కరించి, “ఓ నలమహారాజా ! మమ్ములను రాజహంసలుగా నీవు భ్రమించితివి. మేము రాజహంసలముగాము. కలిపురుషుని సేవకులము. నిన్ను వస్త్రవిహీనునిగాఁ జేయవలసినదని మాప్రభువాజ్ఞాపించుటవలన నీరూపములతో నీమ్రాలఁ బ్రత్యక్షమయితిమి. మాపని ముగిసినది. మేము పోవుచున్నాము. కాని మా

తుదివాక్యము నాలకింపుము. నీవు ధర్మాత్ముండవు. నీకెన్నటికయిన విజయముతప్పదు. ధైర్యలక్ష్మినిమాత్రము విడువకుండుము.” అని నుడివి నిర్గమించెను. పాపము ! నలుండేమి చేయఁగలదు ? ఉత్తరీయమును గోల్పోయి భార్యకావృత్తాంతమెల్ల వినిపించి ఖిన్నుడైయుండఁగా, “నాథా ! బెంగను విడనాడుడ” ని యామె తన చీర నాతనిపైఁ గప్పెను. అప్పుడు నలమహారాజునకుఁ గన్నీరు కాల్యలై ప్రవహింపసాగెను. ఆతఁడు దమయంతి హస్తమునందుఁ దన హస్తముంచి యామె భుజముపైఁ దన మోమానుకొని గద్గదస్వరముతో నిట్లనెను. “ప్రాణేశ్వరీ ! నీవు నాయండ నెవ్వధమునను సుఖమనుభవింపలేవు. నన్నుమాని యేసామాన్యరాజపుత్రుని జేపట్టినను, నీకిట్టి యిక్కట్లు గలుగవుకదా ! కానిమ్ము. గతించినదానికొఱకు వగవనేల ? ఇకముందు నామాటను బాటించి నీవొకపనిం జేయవలయును ; కాదనఁగూడదు. నీవు విదర్భయందు నీతల్లిదండ్రులను జేరుకొని బిడ్డలను గండ్లవేడుకగాఁ జూచుకొనుచు సుఖింపవలయును. నేనీ మాటను అంతఃకరణపూర్వకముగాఁ జెప్పుచున్నాను. నీక్షేమమే నాక్షేమము. నీసౌఖ్యమే నాసౌఖ్యము. ప్రాణప్రియా ! నన్నొంటిగా విడిచి వెళ్ళుటకు నీవు సంకోచింపఁబనిలేదు. నీయవస్థను జూడలేక, త్రికరణములచేతను, సర్వదా నీమేలుం గోరినవాఁడనగుటచేత నిక్కార్యమునకు నిన్నుఁ బ్రేరేపించుచున్నాడనే కాని వేఱుహేతువు చేతఁగాదు. మీరు మాత్రము నాతండ్రిదేశము నకువచ్చి సుఖింప గాదాయని నీవు నన్నుఁ బ్రశ్నింతువేమో ! ఆప్రశ్నము యుక్తమయినదికాదు. సంపదలనుబాసిన పిమ్మట నీచస్థితియందున్నప్పుడు బుద్ధిమంతులు బంధువుల యిండ్ల కేగరాదు. చతురంగబలములతోడను, మంత్రులతోడను, పురోహితులతోడను, వందినూగధులతోడను, ఏబదియాఱు గురుసామంతరాజులు బారులుదీరి శిరములవంచి మ్రొక్కుచుండఁగా విదర్భ కేతెంచిన నలుండను నేను—ఇప్పట్ల పదభ్రష్టుడనై—కట్టుట కొక్కగుడ్డయినలేక, పాదచారినై నీతల్లిదండ్రుల మో

మెట్లు చూచెదను ? చూడలేను. భగవదనుగ్రహము కలిగినపిమ్మట నీకష్టములు గట్టెక్కిన మరల మన మిరువురము గలిసికొందము. అంత దనుక నీవు నాతోఁ బాటుండకు నెండి, వానకుఁ దడిసి, చలికి వడంక నేల ? పుట్టినింటికిఁబోయి కన్నబిడ్డలను గన్నలాఱఁగాంచుచు సుఖంబుండుము. పొమ్ము. నామాటకు మాటునలుకకుము. విదర్భదేశము నకుఁ బోవుమార్గ మిచ్చటి కనతిదూరముననేయున్నది. అచ్చటికి నిన్నుఁ గొనిపోయి విడిచిపుత్తును. ఎట్టులో మెల్లగానడచి కొలఁది దినములలో నానగరమును జేరుకొనుము. ” నలుఁడు పలికిన యీపలుకులు దమ యంతిదేవికి సంతాపకరములయ్యెను. ఆమె హృదయము మొదలంటఁ జేతితో కెలకఁబడినట్లుకాగా కన్నుల నీరునించుచు నామె తనభర్తనుద్దేశించి యిట్లనెను. “ ప్రాణేశ్వరా ! అర్ధాంగినగు నాకిట్టివియోగమును గల్పింపఁజూచుట మీకు న్యాయమా ? మీయండ నున్నప్పుడు కలుగు కష్టము నాకుఁ గష్టముగాక, వాంఛనీయమగు సుఖమేయగును. మిమ్ములను విడిచియున్నప్పుడు కలుగు సుఖము త్యాజ్యమై మహాకష్టమగును. నాథా ! నన్ను మిమ్ములను విడిచియుంచుమని గాటముగా బాధించుచున్నారు. మిమ్ములనువిడిచి యొక్కక్షణమయిన నేను బ్రదుకఁజాలను. భార్యయనునది నీడవలెఁ బెనిమిటి నెల్లవేళల ననుసరింపవలయునేగాని, కష్టములందుఁ బుట్టినింటికిఁ బాఱిపోదగదు. కనుక మీరు కష్టపడుచుండఁగా నేను మాతృగృహమున బంగారు తూగుటాయలయందూగ నొల్లను ; మీరు అడవిలోఁ గాయలు, దుంపలు, ఆకులు మెక్కుచుండఁగా, నేను రుదికర భక్ష్యములను దిననొల్లను ; మీరు కట్టుబట్టలేక, కటికినేలపై మేనువాల్చుఁగా నేను పూఁబొన్నపైఁ బరుండి సుఖింపనొల్లను. నన్నుఁ బుట్టినింటికిఁబొమ్మని చెప్పవలదు. ” అనఁగా నలుఁడు మాటుమాటాడకపోయెను. తరువాత భార్యతో నాతఁడు మరలఁ బయనమును సాగించెను. అదృశ్యరూపముతో మత్సరజాడ్య హతబుద్ధియగు శివైశ్చరుండును ఆదంపతులను వెన్నంటుచుండెను.

ఒకరితో నొకరు వారు కలిసియున్నంతవఱకు వారు కష్టసుఖములను సమభావముతోనే కైకొందురనియుఁ గలంగక ధైర్యముతో నుండు రనియు, వారిని మిక్కిలిగా బాధింపవలయునన్న నెట్టులయిన వియోగమును గలిగింపవలయుననియు నాతఁడు దలంచెను. అట్టి తలంపుతో శనై శ్చరుండు నలుని చిత్తములోఁ బ్రవేశించెను. అని మొదలు నలుండు దనభార్య నాయడవిలో నొంటిగా విడిచిపోవలయునని తలంచుచుండెను. వారు పోవఁగాఁ బోవఁగా నొక్కచోట నాలుగు దాటులు గనుపించినవి. అందొకటి విదర్భకును, మఱియొకటి యయోధ్యకును, దక్కినరెండును, మఱిరెండు దేశములకును బోవును. అక్కడకుఁబోవు సరికి సూర్యాస్తమయమాయెను ; సందెచీకట్లులు నలుగడల నలముకొనుచున్నవి. ఇఁకముందునకు సాగిపోవుట కారాత్రిస్తమయమున మార్గము కనఁబడదనినుడివి నలుండు ప్రయాణమును విరమించి భార్యతోఁగూడ నొక చెట్టుక్రింద విశ్రమించెను. దమయంతి విశేష శ్రమవలన మిక్కిలియు నలసి యచిరకాలములోనే గాఢముగా నిద్రించెను. అపుడు నలుఁడు శనై శ్చరుని ప్రభావమువలన నామెను విడిచి పోదలంచెను.

— నలుఁడు దమయంతిని విడిచిపోవుట. —

కాని యాతని మనసునందు వివిధములగు నభిప్రాయములు పొడసూపినవి. ఆనెట్టడవెయం దొంటిగా నాయబల సర్ధరాత్రమున విడిచిపెట్టి తానెక్కడికయినఁ బోయినయెడల నేక్రూర జంతువైన నామెకు హాని గలిగించునోమోయని యాతఁడు భయపడెను. ఆనమయ మందామెను విడిచిపోకున్నఁ దన్నామెను విడిచియుండదనియుఁ దనతో నున్నయెడలఁ గష్టములు తప్పవనియుఁ దానప్పట్ల విడిచిపోయినయెడల నుదయమయిన వెనుక మెల్లగా నిద్రనుండి మేల్కొంచి, తన్నుఁగానక,

కొంతతడవు వెదకి విచారించినను, దరువాత నేదోయొక దాటినిబట్టి యేదోయొక దేశమునకు ముందుగాఁబోయి తరువాతఁ గొంతకాలము నకుఁ బుట్టినింటికేఁబోయి కన్నబిడ్డలను గన్నులారఁగాంచుచు సుఖంపఁ గలదనియు నెంచెను. ఆయాహతో నామె సక్కడవిడిచి పోదొడంగెను. పాపమా మహారాజున కుత్తరీయములేదు. అప్పుడు దమయంతీ దేవియొక్క పైఁట కొంగునుండి నాలుగుమూరల చీరగుడ్డచుజించిఁ పైన నుత్తరీయముగ వేసికొని, ఆమె ముఖారవిందము నవహోకించెను. అతిమనోహరమగు నాముఖమును గలువతేకులంబోలిన కనులనుజూచి, కన్నుల నీరు నించుచు, “హా! ప్రాణేశ్వరీ! నేను నిన్నుఁ ద్రికరణశుద్ధిగాఁ బ్రేమించితిని. నీవును నన్నుఁ ద్రికరణశుద్ధిగాఁ బ్రేమించి పెండ్లాడితివి. కాని యేమిలాభము మనప్రేమ మీ విధముగా పరిణమించినది. ఈరీతిని గప్టము లొందుటకే నీవు నన్నుఁ బెండ్లియాడితివి. నేను నిన్ను విడిచి పోవుచున్నానని నన్ను దూషింపకుము. నేను కనఁబడకున్నయెడలఁ బుట్టినింటికే వెళ్ళి, హాయిగా సుఖంతువనియే నేనీ వియోగమును గల్పించుచున్నాను. నన్నుఁ బాపాఁ హృదయునిగాఁ దలంపకుము.” అని యామె చెక్కిలి ముద్దుగొని విడువలేక, విడువలేక, నాలుగడుగులు సడచి యామెను జూచుచుఁ బోవుటకుఁ గాళ్ళు రాక, అచ్చటనే నిలువఁబడి, కొంతతడవు విచారించి మరల శనై శ్చరుని ప్రభావమువలన ధైర్యము దెచ్చుకొని, మరలఁ బ్రేమభరంబున నామెయొద్దకేగి, చెక్కిలి ముద్దాడి యామె నిప్పట్ల నీఘోరారణ్యమున విడిచి యెల్లుపోదునాయని సందేహించి, మరల నానిముషమందే యాసందేహమును దొలఁగించుకొని, ధైర్యమవలంబించుచు నమ్మహారాజు, చివరకు కలిపురుషుని ప్రభావమువలన మనమునబాపాణ సదృశము గావించెను. అంజలిమోడ్చి, భగవంతుని ధ్యానించుచు,” ఓ పరమేశ్వరా! ఆపద్బాంధవా! అనాథ రక్షకా! దిక్కులేని వారలకు దిక్కుయినవాఁడా! అన్నెపున్నెము లెఱుంగని

అమాయకురాలిని నాయర్థాంగిని, నాబహిః ప్రాణమును, నట్టడవిలో భయంకరమృగ సందోహముమధ్య నొంటిగా విడిచి పోవుచున్నాను. ఆమెను రక్షించుభారమునీయది. ఈవిపత్సాగరమునుండి యామెను దాటించి, మెల్లగా విదర్భకుఁగొంపోయి పుట్టినింటఁజేర్చుము. తండ్రి! నలుండొనరించినది దుష్కార్యమని ముందు యుగంబులందలి పురుషులు దూషింపకుండునట్లుగాఁ నాహృదయమును వాకి వ్యక్తముసేయుము. ప్రాణములకంటె నెక్కుడయిన యీయుల్లాలిని గేవల మీమె మేలు గోరియే నే నెడబాయుచున్నాను; నేను గడఁబడకున్నచోఁ బుట్టినిల్లు జేరుకొని సుఖంపఁగలదని యాశించుచున్నాను. నా యాశయమును లోకమెఱింగి నన్ను తీమించునట్లుచేయుము.” అనిప్రార్థించి, యామెను విడువలేక, విడువలేక, విడిచి, చివరకొక యడవిదాటినిబట్టి పోయెను.

— నలుండు నికృతాకారుడగుట. —

భార్యాభర్తలకు వియోగము కల్పింపఁజాలినందులకు శనై శ్చ రుండు తనలోఁ దానుహ్సించుచు నలుండు పోవుచున్న యటవీమార్గ మునుదహింపుమని యగ్నిహోత్రునిఁ బ్రోత్సహించెను. అగ్నియు శనై శ్చరుండు చెప్పినచొప్పున నాయడవియందొక్కచోటున నుత్పత్తియై పండుటాకులు కట్టెలు మున్నగువానిని దహించుచుఁ గ్రమక్రమముగాఁ దీక్షణ స్వరూపముఁగై కొని మహావృక్షములను దహింపఁగడఁగెను. ఆ సమయ మున శనై శ్చరుని యనుమతంబునఁ గర్కోటకుండను సర్పరాజొక చెట్టుకొమ్మకు వ్రేలాడియుండెను. కొంతసేపటి కగ్నిజ్వాలలా వృక్ష మూలమును జట్టుముట్టెను. అప్పుడు నిద్రించుచున్న దమయంతీదేవిని విడిచిన నలమహారాజా దారిని బోవుచుండెను. కర్కోటకుండు భయ ప్రకంపితదేహుడై యెలుఁగెత్తి నలమహారాజునిం బిలిచి, “ఓ నల సార్వభౌమా! దీనజనావనా! రక్షింపుము. రక్షింపుము. నేను కర్కోట

కుండనువాడను ; సర్పములకు రాజగువాడను ; ఈ వృక్షాగ్రము నందుండఁగా ప్రజ్వలితాగ్నిజ్వాలలు దీనిని జాట్టుముట్టినవి. నన్నిప్పట్ల నీవు రక్షింపకున్న నీచిచ్చునంబడి మలమలమాడి మ్రగ్గి నశింతును. ఓ శరణాగతరక్షణపరాయణా ! ఇనకులతిలకా ! నీవంటి ధర్మాత్ముడే పదునాల్గులోకములందును, భూతభవిష్యద్వర్తమానములందు లేడు. ప్రాణదాన మర్థించుచున్న నన్నుఁ బ్రోవుమ ” ని దైన్యముతో వేడుకొనఁగా నమ్మహాత్ముండును కంపముట్టిపడ క్షణమయిన జాగుసేయక, ముందువెనుక లాలోచింపక యాపెనుమంటయం దుటికి వృక్షాగ్రము నందున్న కర్కోటకుని బయటకుఁదీసి, ప్రాణములు రక్షించెను. అప్పుడా కర్కోటకుఁడు దనభయంకర విషదంష్ట్రలు గాటముగ నాటుకొనునట్లుగా నలమహారాజుమేనఁ గాటువేసెను ; తోడనే యాతని మేనిచాచు మాటిపోయెను ; ముఖవర్చస్సుపోయెను ; శరీరమంతయు విషయుక్తమై నల్లగామాడిపోయెను ; నలుండు దన వికృతాకారము నకుఁ దానే యబ్బురమందుచుఁ దనభార్య విధినిగుఱించి చెప్పినపలుకులు జ్ఞప్తికిఁ దెచ్చుకొని యాకర్కోటకుని జూచి, “ ఓ సర్పరాజా ! ఇదేమి యన్యాయము ? పెనుమంటలోఁబడి చావనున్నాడవు ; ప్రాణరక్షణార్థమై శరణనిపల్కినాడవు. శరణాగతరక్షణము క్షత్రియధర్మము. కనుక నీవు క్రూరబుద్ధివనియయిన గణింపక నేను నిన్నుద్ధరించితిని. ప్రాణదాతకుఁ బ్రాణహాని యెవ్వరయినఁ గల్పింతురా ? కృతజ్ఞతకు మాఱుగా కృతఘ్నతచూపితి విదేహి-వోద్యము ? నీకీపాడుబుద్ధి కలుగుటకును నాకాలముయొక్క నక్రగతియే కారణమా ? ” యనెను. అప్పుడు కర్కోటకుఁ డానలమహారాజునకు భక్తిపూర్వకముగా నమస్కరించుచు, “ ప్రభువా ! నీవు విచారింపవలదు. శనై శ్చరుని యాజ్ఞచే నీధర్మమును బరీక్షింపఁదలఁచి నీకీయపకృతిని జేసితిని. కాని యీ యపకృతి నీకిప్పట్ల బాధాకరమయినను, మహోపకారమే కాఁగలదు. నీవు నలుని రూపముతో నెచ్చటకుఁ బోవుటకును లజ్జింతువు ;

యెచ్చటకోపోయా, ఏరాజనో యాశ్రయించి బ్రదుకకున్న దినము లెట్లుగడచును? ఈ రూపుతో నెందుబోయినను నిన్నెవ్వరును గుర్తిం పలేదు. దినముల వక్రభావము నశించువఱకు నీవీ వికృతాకారము తోను, మాటుపేరుతోను ఇచ్చానుసారముగ మెలంగవచ్చును. తరువాతఁ దొంటిసొందర్యము నెప్పుడు పొందఁదలంచిన నపుడు హృదయమునందు నన్ను ధ్యానింపుము. తోడనే నేనువచ్చి మరల నావిషమును నేను గైకొందును” అనెను. అనఁగా నలుండు మిక్కిలియు సంతసించెను. ఏది వచ్చినను మేలునకేయని యాతఁడు దలం చెను. కర్కోటకుండు దనకు మహోపకారమే కావించెనని యుప్పుం గుచుఁ మార్గముననుసరించి పోయి పోయి, ఋతుపర్ణమహారాజుచేఁ బాలింపఁబడుచున్న యయోధ్యానగరముం జేరుకొనెను.

— దమయంతి నలునిఁగానక విలపించుట. —

ఓధర్మనందనా! ఇక దమయంతీదేవియొక్క వృత్తాంతమును వినుము. మఱునాఁడు సూర్యోదయమయినంతనే యామె మేల్కొనెను. తనపజ్జయందుఁ బ్రాణనాథునిగానక కొండలమందెను; కాల్యములు దీర్చికొనఁగోరి యెందయినఁ బోయియుండునేమోయని కొంతతడవు మిన్నకుండెను. కాని యెంతకును నలునిజాడ తెలియకపోవుటవలనఁ బలుసారులు గొంతెత్తి పిలిచెను. ఆయరణ్యమునందామెకు మాటు పలుకు వారెవ్వరు? సూర్యుఁడు నడినెత్తిమీఁదికి వచ్చుచున్నను నలునిజాడ యామెకుఁ గనఁబడకుంటచేత, తత్తరపాటుతో లేచెను. అప్పుడామె చీరచెంగునుండి నాలుగుమూరల గుడ్డచించఁబడినట్లు స్పష్ట మయినది. అదిచూచి తన నాథుఁడు దనతోఁ జెప్పకుండ నెందయిన నరిగెనేమోయన్న భయముతో నిటునటు పలుగెత్తెను. ఎందునుగానక తుదకాతఁడు తన్నా నట్టడవిలో నొంటిగావిడిచిపెట్టి పోయినాఁడనియే

నిశ్చయించుకొని గొంతెత్తి వెక్కివెక్కి యేడ్చుచు, “హా! ప్రాణ
నాథా! నీవు చెప్పినదానిని నేను విననందులకు నాకీశిక్షను విధించితివా!
ఒక్కక్షణమయిన నీవియోగమును సహించి మనఃజాలని నాకీటి శిక్షను
విధించుట న్యాయమయ్యెనా? నన్ను దిక్కులేని పక్షిగాఁజేసిపోవుట
భావ్యమా? ప్రాణప్రియా! నీవే నాసర్వస్వమనియు నీయండనుండు
టయే పరమాష్టాదశగమనియు దలంచితినే! మనోవాక్కాయ కర్మ
ములచేత నిన్నే దైవముగా భావించితినే! ప్రయాణపుబడలిక మూల
మున గాఢనిద్రాము ద్రితినై యుండఁగా నన్ను విడిచి పోయితివా? హా!
ఇంద్రాది దిక్పతులనొల్లక నిన్నుఁ గామించినందులకు ఫలమాయిది!
నీప్రాణాధికురాలినగు నన్ను విడిచిపోవుటకు నీకు గాల్గెట్లువచ్చెను?
అమ్మయు నబ్బయును, దిక్కును, మొక్కును, శోడును, నీడయును
లేని నట్టడవిలో భయంకర క్రూరమృగములచుభ్య విడిచిపోవుటకు
నీమనసెట్లు లఁగీకరించెను? నవ్యనవనీత సమానమగు నీహృదయము
పాపాణమెట్లాయెను? వివాహమయినదిమొదలు నేటివఱ కొక్క నిమే
షమయిన మన మిరువుర మొకరినొక రెడఁబాసి యెఱుంగమే!” అని
తనలోదాననుకొనుచు మరల, అయ్యో! నేను పరమపూజ్యుండగు
నాప్రాణనాథుని దూషింపనేల? ఇది యాతని తప్పిదముకాదు. నానొ
సటి వ్రాలిట్లున్నది. భర్త్య వియోగమునకు గురియయి దుర్భరకష్టము
లందుమని బ్రహ్మ మూఁడు పంక్తుల లిఖించియుండఁగా నెవరు దప్పి
పఁగలరు? నాప్రార్థకర్మ మిట్లుండుటచేతనే నానాథున కట్టిబుద్ధి పుట్టి
నది. “బుద్ధిః కర్మానుసారిణీ” యను లోకోక్తి యున్నదికదా! నేన
నిర్హేతుకముగా నాభర్తను దూషింపఁగూడదు. ఓభగవానుఁడా
శ్రీమన్నారాయణుఁడా! అవజ్ఞతా దోషమువలన నేను నాప్రియ
నొవ్వనాడితిని ఆపాపమునుండి నన్నుద్ధరింపుము. అసహాయురాలినై
యున్న నాకీపుడు కర్తవ్యమును బోధింపుము.” అని వేడుకొనుచు

బలువిధములనామె దుఃఖించుచుండెను. మూర్తీభవించిన శోకదేవత యోయనునట్లున్న యాదమయంతీదేవినిజూచి పక్షులొగార్ప వచ్చినవి. మృగములు మేతమాని కన్నుల నీరునించుచు నామెకుఁ గలిగిన దుఃఖ మునందుఁ బాల్గొనినవి ; వనదేవత లూఱడిల్లు మూఱడిల్లుచున్నట్లు ప్రతిభవనులం బ్రకటించిరి. ఆమె తద్దయుం బెద్దపొద్దు దుఃఖించి దుఃఖించి యింక సక్కడనుండిన లాభములేదని బయలుదేటిపోవుచు మార్గ మధ్యమందుఁ గనఁబడిన చెట్టుచు, పుట్టను, కొండను, బండను, తాతిని, రప్పను, పక్షిని, జంతువును, వేయేల ? ప్రకృతియందలి చేతనాచేతన ముల నన్నిటిని “మీకు నలమహారాజు కనఁబడెనా ? ఆ మహాత్ముని జూడలు నాకెఱిగింపరా ? దయఁజూపరా ? ” అని జాలిగొల్పుచుఁ బ్రశ్నించుచుండెను. కాని యాయరణ్యరోదనము నిరర్థకమాయెను. ఎవ్వరును మాంబువలుకకుండుటచేత నామె యింతింతనరాని దుఃఖభారముతో రూపందిన శోకదేవతయో యన తడఁబడుచున్న యడుగులతో గడగడవడఁకుచున్న దేహముతో వీడిన వేణితోఁ గాల్వలంబోలెఁ గన్నీరు ప్రవహించుచుండ సాగిపోవుచుండెను.

—♦ దమయంతి కిరాతుని శపించుట. ♦—

శనై శ్చరునిచేఁ బ్రోత్సహింపఁబడిన యొక కొండచిలువ అరణ్య మధ్యమం దొకచోటున వెనుకపాటున వచ్చి యాదమయంతిని జుట్టు ముట్టెను. ఆ పెనుపాము బారినుండి తప్పించుకొను వెరవు నూహింపఁ జాలక, యా సాధ్వీ హాహాకారమొనరించుచు మొదలునటికిన తరువు వలె నేలంగూలెను. ఆ యార్తనాదము పరిసరసీమలోఁ బక్షులను వేటాడుచున్న యొకకిరాతుని చెవిలోఁ బడినది. తోడనే యాతఁడు విల్లములు, ఖడ్గము, బాకు, ఈటె మున్నగు ఆయుధములు దాల్చి శబ్దమేతెంచిన దిక్కుగుండ నడచివచ్చి దమయంతీదేవి పడియున్న స్థల

మును డాసెను. ఆమె పాముచేతఁ జుట్టఁబడియుండుటఁ జూచి, జాగు నేయక త్వరితగతిని దానిని జెండాడి యామె ప్రాణములం గాపాడెను. అపుడు దమయంతి కొంతవడికిఁ దెప్పరిల్లి, జీడిగింజవంటి మేని చాయయు మృగచర్మధారణమును, ఎముకల మాలలను, గలిగి బలిష్ఠ మగు కాయమతో నతిభీషణాకారుఁడై తనయెదుట నాయుధములతో నిలువఁబడియున్న యా కిరాతుఁడే తనకుఁ బ్రాణదాన మొనరించెనని తెలిసికొని, “అన్నా ! ఈ దీనురాలి నెందులకుఁ గాపాడితివి ? ప్రాణదాన మొనరించుట పరమపుణ్యవాయకమగు పావనకర్మమగుట చేత నిన్న భినందింతును ; అందులకు నీకు సర్వదా కృతజ్ఞురాలినై యుండును. కాని నా ప్రస్తుతావస్థనుబట్టి చూడఁగా మరణమే శ్రేయోదాయక మనిపించుచున్నది. అందుల కెందులకు రక్షించితిని తండ్రి ? అగును. నాకష్టములు నీవేమెఱుంగుదువు ? ” అని దమయంతి నుడువ నామెయొక్క మృదుమధురస్వరమును, అద్వితీయములగు సౌందర్య లావణ్యాదులను ఆకిరాతుఁడు చాలసేపు తెప్పవాల్చక చూడసాగెను. చూడఁగాఁ జూడఁగా నట్టి యందకత్తె యేలోకమందును, ఏజాతీయండును లేదనియు నుండఁబోదనియు నాతఁడు నిశ్చయించుకొనెను. తోడనే వాని చిత్త ప్రవృత్తి మాఱినది. వాని మనస్సునందుఁ గామ వికారముదయించినది. వాఁడామెను జూచి మందహాసమొనరించుచు, వెట్టిమొట్టిచేష్టలు గనఁబఱచుచు, “చిన్నదానా ! నీవెవ్వరిదానవు ? నీ పేరేమి ? ఈయడవిలో నొంటిగాఁ జరియించుటకుఁ గారణమేమి ? ” అని ప్రశ్నించెను. వానికి జనించిన దుర్బుద్ధి యిట్టిదని యెఱుంగక, దమయంతి సాదరముగ నాతనికిట్లు మాఱువలికెను. “అన్నా ! నేను విదర్భదేశమును బాలించు భీమరాజునకుఁ బ్రియపుత్రికను ; నిషధదేశమును బాలించు నలసార్వభౌమున కర్థాంగిని. నాపేరు దయమంతి యందురు. నాభర్త విధివశంబున రాజ్యమును గోలుపోయి నన్ను

తెంటబెట్టుకొని యీ యడవికి వచ్చెను. నేను నిద్రించుచున్న సమయములో నన్ను విడిచి యాతఁ డెక్కడికో వెడలిపోయెను. నే నాతని కొఱకు విలపించుచు వెదకికొనుచురాగా నివోట నీపాము నన్నుఁ జుట్టినది. భర్తవియోగముకంటె మరణమే మేలని నేను దీనివారతఁ బడి చావనుంటిని. ఇంతలో దయాభండవగు నీవెందుండియో వచ్చి దీనిని జంపి నన్నుద్ధరించితివి. అయ్యా! ఇది నావృత్తాంతము. ప్రాణదాతవగు నిన్ను నేను మరువజాలను. ఎల్లకాలము నీకు నేను కృతజ్ఞురాలిని యుందును. ఇంక నాకు సెలవిమ్ము. పోయివచ్చెదను.” అనఁగాఁ గిరాతుఁ డామెకడ్డునిలిచి, “ఓ సుందరీ! ఆగుమాగుము. తొందరపడెదవేల? నీతో మాటలాడవలసియున్నది. నీభర్త యీ మహారణ్యములో నొంటిగా నిన్ను విడిచిపెట్టి వెల్లెననికదా చెప్పుచున్నావు? నీయందనురాగములేని భర్తకొఱకు నీవింతగా దేవులాడవేల? నామాట వినుము. నేను కిరాతప్రభుఁడను. అన్నిటను బహు సమర్థుఁడను. దొంగతనమునందును, దోపిడియందును నన్నుమించినవారు లేరు; జూదమునందును, వేటయందును నన్ను గెల్చువారు లేరు—బోయపల్లెలోనివా రందఱును నాకును, నాయాలికిని దండములు వెట్టుచుఁ బడికాపుకాయుదురు. నాయెంట మాంసమునకుఁ గొదువలేదు—కల్లునకుఁ గలుపులేదు. కాబట్టి నిన్ను వలచి కోతుచున్న నన్నుఁ బొందినయెడల సుఖంపఁగలవు. సందేహముడిగి నావెంట రమ్ము. నాయెంటి పెత్తనమును నీకిచ్చివై చెదను. నాభార్యయు నీకు దాసియై నీవు చెప్పిన పనులెల్లఁ జేయఁగలదు. రమ్ము. నేను గాముని బారికిఁ జిక్కియున్నాఁడను. నిన్నుఁ జూచినది మొదలు మనసు మనసు వలె లేదు.” అనెను. దమయంతీదేవి యా బోయని ధోరణికి ఆశ్చర్యచకితయయ్యెను; మీఁదుమిక్కిలి చెప్పనలవికానంత దుఃఖమును బొందుచు దైవమునుద్దేశించి, “ఘో! భగవంతా! ఎట్టి మాటలు

చెవిని బడుచున్నవి ! నన్నుఁ జంపఁగూడదా ! శూలములం బోలిన
 యీ పలుకులచేఁ బరితాపము నెక్కుడు చేయనేల ? పతివియోగమే
 దుస్సహమైయుండఁగా మరల నీపీడయేమి ? తండ్రి ! ఈసౌందర్యము
 నెందులకిచ్చితివి ? ” అని యాకిరాతుని జూచి, “ అన్నా ! నీవు
 ప్రాణదాన మొనరించి నన్నుఁ గృతజ్ఞురాలిఁగాఁ జేసితివి. కాని యిదే
 మన్యాయము ? కానిమాటలచే నాహృదయమును గలంకుట
 ధర్మమా ? నీవు కామోద్రిక్త చిత్తుఁడనయిన వేటొకయువతిని బొం
 దుము. నన్ను నీకన్నబిడ్డగా భావించి విడువుము. దురభిప్రాయము
 దురితమునకు మూలము. పరపురుషునిఁ గన్నెత్తిచూడని పరమపతి
 వ్రతామణిని నేను. ప్రస్తుతము విధివశంబునఁ గష్టములపాలయి తహ
 తహపడుచున్నానని నీవు నన్నుఁ జలకనచేయఁదగదు. ” అని సామ
 వాక్యములచే వానిమనస్సు మరల్చఁజూచెను. పోఁగాలము దాపురిం
 చినవారికి నీతివాక్యములు చెవింజొఱబడవు. దుష్టుఁడగు నాబోయఁడు
 మదోన్మత్తుఁడై యాదమయంతి నెట్టులయినఁ గవయఁగోరెను. అంతఁ
 బ్రాణము రక్షించినహాని ప్రాణము హరింపరాదని దమయంతిదేవి
 తద్దయుం బెద్దప్రొద్దు ప్రయత్నించెను. కాని పాఁడామెపైఁ బడనుం
 డఁగా నిక శాంతమువలనఁ బ్రయోజనములేదనియుఁ దన సతీత్వ
 మును గాపాడుకొనుట యనసరమనియును దలంచి దమయంతి కను
 లెఱుఁజేసి, “ దుష్టా ! పతి వ్రతయగు స్త్రీ యలిగిన యెడల ముల్లోక
 ములుఁ దల్లడిల్లఁగలవు. అసహాయనగు నాయెడల నీవసచార మాచ
 రింపఁదలఁచిన నిన్ను శపింతును. నా తుదిమాట నాలకించి, నీమనము
 సందలి దురుద్దేశమును విడువుము. ” అనెను. అప్పుడయిన నాబోయఁడు
 బుద్ధి తెచ్చుకొనలేదు ; దుష్కార్యారంభము మానలేదు. పెద్దపెట్టున
 నవ్వి, కోఱమీసములు దువ్వి, “ ఓ టక్కులాడీ ! నీవు నన్ను శపిం
 తువా ? కానిమ్ము. నిన్ను నాబిగికొఁగిటంజేర్చి సుఖింపఁగోరుచున్న

నాహృదయ మీ బెదరింపునూటలకు వెనుకకుఁ బోదు” అని యామెపైఁ బడనుండెను. అపుడు దమయంతి కోపముచేఁ దనూలత గడగడవడంక వాని నెఱ్ఱఁగాఁజూచి, “భర్తనే దైవముగా భావించు పరమ పతివ్రతామణిని నేనగుచునేని, నానాధుఁడు సద్గుణసంపన్నుఁ డును, సదాచారరతుండును, లోకై కపూజ్యుండును నగునేని కామో ద్రేకమున నన్నుఁ బొందఁగోరుచున్న పాపాత్ముడే బోయఁడు దగ్ధ మగుఁగాక!” యని శపించెను. ధర్మనందనా! పతివ్రతామణియొక్క వాక్కున కెందయినను దిరుగుండదుకదా! తోడనే యా కిరాతుఁడు దగ్ధదేహుడై నశించిపోయెను. అయ్యది కన్నులారఁ గాంచి వృద్ధి పొందిన వ్యాకులభావముతోఁ గాననంబునందున్న తరులను, గిరులను నలుని జాడలను గుఱించి ప్రశ్నించుచుఁ బోఁగాపోఁగాఁ దమయంతి కొక్కతావునఁ గొన్నిమున్యాశ్రమములు లోచనగోచరము లాయెను.

—♦ మహర్షులు దమయంతికి ధైర్యము చెప్పట. ♦—

దమయంతిదేవి ఆ యాశ్రమములను సమీపించి యందుఁ గృష్ణాజినంబులం దుపవిష్టులై యుండి తపస్సు చేసికొనుచున్న మహర్షు లం గాంచి భక్తిపూర్వకముగాఁ బ్రణమిల్లి తన కులగోత్రాదికములను దన కప్పుడు కలిగిన కష్టములను విన్నవించెను. దయార్ద్ర హృదయు లగు మహర్షులాసాధ్వీమణికిఁ గలిగిన కష్టముల కెంతయుఁ జింతించి, దివ్యదృష్టివలన నామెకును, భర్తయగు నలునకును గలిగిన యిక్కట్ల కెల్ల శనై శ్చరుడే కారణభూతుడని గ్రహించి, యామెను జూచి యాదరమొప్పాట నిట్లనిరి. “అమ్మా! నీవు విచారింపఁబనిలేదు. మీదాంపత్య సౌఖ్యమును జూచి సహింపలేక శనై శ్చరుఁడు మత్సర జాడ్యహతబుద్ధియై మీకే కడగండైల్లఁ దెచ్చిపెట్టినాఁడు. ఇంక మూడు సంవత్సరములలో మీబాధలు దీటును; మీకుఁ దొంటి భోగభాగ్య

ములును, సామ్రాజ్య సౌఖ్యములును లభింపఁగలవు. శనై శ్చరుని
దౌష్ట్య మడఁగును ; మీఁదు మిక్కిలి యాతఁడే ప్రసన్నుడై మీకు
వరము లీయఁగలఁడు. నీభర్తయగు నలమహారాజు—నిన్ను సవభిప్రా
యముతోనే వనమధ్యమునందు విడిచి యెక్కడికో వెళ్ళిపోయినాఁడు.
తనతోనుండి నీవు కష్టము లనుభవింపఁజాలవనియుఁ దాను లేకున్నఁ
దిన్నగా విదర్భాపురి కేఁగి పుట్టింట సుఖంపఁ గలవనియుఁ దలంచియే
నిన్ను విడిచిపెట్ట సాహసించినాఁడు. అందులకు మిక్కిలిగా నీవు విచా
రింపఁ బనిలేదు. మీవియోగమునకు దైవసంకల్పము కారణముగాక,
శనై శ్చరునిసంకల్పమే కారణమగుటవలన మూఁడుసంవత్సములుదాఁటిన
పిమ్మట మరల మీరిరువురును గలిసికొని హాయిగా బ్రదుకఁగలరు. ”
దమయంతి కాపలుకు లమృతోపమానము లయినవి. ఆమె కొంతకాల
మువఱకు నామహర్షుల యాశ్రమములయందే కాలము గడపెను ;
భక్తివిశ్వాసములతో వారికి శుశ్రూషచేసి వారి యాశీస్సులందెను.
తరువాత దమయంతి యొకనాటి రేయి కొందఱు వర్తకులు సుబాహు
మహారాజుచే బాలితంబగుచున్న దేశమునకుఁ బోవుచుండఁగా, వారి
వెనువెంట బయలుదేరి కతిపయ దినంబుల కాదేశముం జేరెను.

—దమయంతి సుబాహు సంతకపురమున సైరఃస్థియై నుండుట.—

ఆమె రాజధానీ నగరముం బ్రవేశించి రాజవీధిం బడిపోవుచుం
డెను. ఆసమయమునందు మహాన్నత సౌదరాజములందు నిలువఁబడి
స్త్రీలామెను జూచి యట్టి లోకోత్తర సౌందర్యవతి పదునాల్గు లోక
ములందుండదని, తమలోదాము—“అక్కా ! చూచితివే ! మన్న
భునితో దెబ్బలాడి వచ్చిన రతీదేవియో, విష్ణుమూర్తితోఁ దగవులాడి
వచ్చిన శ్రీమహాలక్ష్మీయో, మేఘమాలికనుండి విడివడిన మెఱువుఁ
దీగయో యనినట్టి జగదేశ సుందరి కనుల పండువొనరించు లావణ్య

ముతో నొప్పుచున్నది. ఈమెను జూడఁగా నొక మహారాజు గర్భమున
 కన్పించి యొక మహారాజుం జేపట్టిన మానినీమణివలె నున్నది కాని
 సామాన్య యువతిగాఁ దోచుటలేదు. ” అని యొకరితో నొకరు
 చెప్పుకొనఁ దొడంగిరి. అంత శుద్ధాంతఃపురకాంతలు కొందఱు దాటిని
 పోవుచున్న దమయంతినిజూచి, యామె సౌందర్య లావణ్యాదుల కక్క
 జమంది, పరుగుపరుగునఁ దమ పట్టంపుదేవినొద్దకు ! నెడలి, “ దేవీ !
 మూడుమూర్తుల మీవలెనున్న యొక జగదేకసుందరి రాజబాటంబడి
 పోవుచున్నది. ముఖలక్షణములంబట్టి చూడఁగా నొక సద్వంశసంజాత
 యగు మహాపతివ్రతయనుట ద్యోతకమగుచున్నది. ” అని చెప్పఁగా
 నామెయు సౌధోపరిభాగమునకు నెక్కి క్రిందనున్న దమయంతినిజూచి,
 తటాలున దాదులను బంపి వారి మూలమున నామహాసాధ్వినీ దన
 యంతిపురికి రప్పించి, “ అమ్మా ! నీవెవ్వరవు ? నీముఖలక్షణముల
 నరయఁగా సామాన్యరాలివి కావనుట విస్పష్టము ; మఱియుఁ గష్ట
 దశయందున్నట్లును దోచెడిని. నీవృత్తాంతమును దెలుపుము. ”
 అనెను. అపుడు సుబాహు మహారాజు భార్యతో దమయంతి యిట్ల
 నెను. “ అమ్మా ! ప్రస్తుతము నేనొక నిర్భాగ్యురాలిని. సైరంధ్ర
 యనఁబడుచానను ; ఇంతకంటె నావృత్తాంతమును గుఱించి యధికము
 గా నన్నుఁ బ్రశ్నింపవద్దు—నాభర్త వచ్చువఱకును, మర్యాదకును,
 ఆత్మగౌరవమునకును, కులాచారములకును, భంగము వాటిల్లని రీతి
 నెందఱియిన నుండఁదలంచుచుంటిని. నేను మిక్కిలి సాగనుగా జడవేసి
 పూలు తుఱిమి సింగారింపఁగలను ; సైరంధ్ర చేయుపనులెల్ల నింతింతన
 రానినేర్చుతో నెఱవేర్తును. కాని పరపురుషులను గన్నెత్తిచూడనొల్లను ;
 వారితో మాటలాడను ; ఉచ్చిష్టమును దిన సంగీకరింపను ; ఊడిగము
 సేయను ; నీచాభిప్రాయములయందుగాని, నీచకార్యములయందుఁ
 గాని పాల్గొనఁజాలను. ” ఈమాట లాలకించిన పట్టపుదేవి హృదయ

మునందు ఆశ్చర్యము, అనురాగము, సంతోషము అనునవి ముప్పిరి గొనుచుండ దమయంతిని జూచి, “అమ్మా! గ్రహణకాలమున సూర్యుడు కాంతిం దొఱఁగునట్లుగా, నేదో యొక విపత్తునంబడి సహజమగు ధైర్యమును దొఱఁగియున్నావు. నీవు కోరినరీతిని నీమర్యాదకును, మానమునకును, నిష్ఠకును, నియమమునకును భంగము వాటిల్లకుండ, నేలమీఁద నడిపింపకుండ నిన్ను నేసాఁకఁగలను. కాబట్టి నీవే దేగక మదీయాంతఃపురమునందే నివసింపవలెన” ని దమయంతిదేవిని సమ్మతింపఁజేయఁగా నామె నాటినుండియు సైరంద్రీ నామముతో వ్యవహరింపఁబడుచు నచ్చోటననే నివసించుచుండెను.

—♦ నలమహారాజు ఋతుపర్ణుని కొలువుంజేరుట. ♦—

ఓ ధర్మనందనా! అరణ్యమధ్యమునందు దమయంతిదేవి నొంటిగా విడిచిపుచ్చిన నలుఁడనుభవించిన కష్టములను దరువాతి కథను ఆలకింపుము. అయోధ్యానగరమును విక్పతా కారముతోఁ జేరిన యమ్మహారాజు బాహుకుండను పేరితో ఋతుపర్ణునియొద్ద కరిగి, “ఆర్యపుత్రా! నేను బాహుకుండనువాఁడను; నలసార్వభౌముని రథసారథినై యితకాల మేకొఱంతయులేక హాయిగా బ్రతుకఁగలిగితిని. అమ్మహారాజు తన రాజ్య సర్వస్వము పుష్కరునికోడి భార్యతో నడవుల పాలాయెఁగదా! కుత్సిత ప్రవర్తనమండయున పుష్కరుని సేవించుట కిష్టములేక మీ యొద్దకు వచ్చినాఁడను. సారథ్యమున నాకు మిక్కిలియు నై పుణ్యముగలదు. వాయువేగ మనోవేగములను మించిన వేగముతో రథమును దోలఁగలను. ఎట్టి పెంకిగుఱ్ఱమునయినను లొంగఁదీయఁగలను. మఱియుఁ జక్కఁగా వంటచేయఁగలను. నేను వండిన వంటకములను మొరడుపై విదిమినఁజిగురునుపెట్టి ఫల పుష్పములతో శోభిల్లును. వానిని ముదుసలులుదిన్న నవయశావసముపొంది దర్శనీయా

కృతులతోఁ దనరుదురు. ఓ రాజా ! నీచకార్యములు చేయనొల్లను ; మాషణము నంగీకరింపను. శౌరవమునకుఁ గొడువలేని రీతిని నన్ను నీ సభయందుంచుకొనుము ” అనెను. ఋతుపర్ణుఁడు చాలసేపు నలుని వికృత కృతిని బరికించెను ; పరికించి తనలోఁ దానే నవ్వుకొనెను. కాని యేపుట్టలో నేపామున్నదో నెవరికిని దెలియదనియుఁ జూపఱకాతఁడు రోత గలిగించుచున్ననుఁ మహా సమర్థుఁడు గావచ్చునని ఋతుపర్ణుఁ డనుకొని నలునిఁ దనకొలుపున నుంచుకొనెను. దమయంతిదేవియొక్క యాజ్ఞ చొప్పున బిడ్డల నిరువురను దాతగారయిన భీమరాజుగారి భవ నమున విడిచిన సారథియు నయోధ్యకువచ్చి ఋతుపర్ణ మహారాజును నందర్పించి, “ రాజా ! నేను శ్రీ నలమహారాజు కొలువున నుండెడి వాఁడను. దురదృష్టవశమున మారాజు రాజ్యముం గోలుపోయి యడ వుల పాలాయెను. నిషధ రాజ్యమును వంచనోపాయమున గ్రహించి పాలించుచున్న పుష్కరుని సేవించుట కిష్టపడక యుద్యోగమర్ధించుచు నీయొద్దకువచ్చితిని. ” అనెను. ఋతుపర్ణుఁ డాతనిం గూడఁ దనమాస్థాన మునందుద్యోగమిచ్చి యాదరించెను. ఆసారథి బాహుకునియొక్క అశ్వ శాస్త్రజ్ఞానమును, సారథ్య నైపుణ్యమును జూచి తనలోఁదాన చెప్పర వొందుచు, “ ఆహా ! ఈ మహాభాగ్యుఁడెవ్వఁడు ? చూచుట కనన్యము గలిగించుచున్నను యుత్తమగుణ సంపన్నత్వముచే మారా జుం బోలియున్నవాఁడే ! ఈతనికిఁగల యశ్వశాస్త్ర పరిజ్ఞానము మా మహారాజునకుఁదప్ప నితురుల కెవ్వరికిని లేదు. ” అని యనుకొనుచుం డెను.

— ♦ నలుండు దమయంతిని దలంచుకొని విలపించుట. ♦ —

ఓ ధర్మరాజా ! వినుము. ఈ ప్రకారముగా బాహుకుఁడను నామముతో వ్యవహరింపఁ బడుచున్న యా నలమహారాజు ఏకతంబున నున్నప్పుడెల్ల, దన యాలుబిడ్డలను దలంచుకొని విలపించు చుండెడి

వాడు, “ఓ ప్రాణప్రియా! ముక్కుటి దేవతలుచేతను ముప్పదై
 లందును మ్రొక్కులందు దేవేంద్రునంతటి మహాభాగుని గాదని నన్ను
 బ్రేమించి పెండ్లియాడినందులకు నీకెట్టి యిక్కట్లు గలిగినది!
 అయ్యాయ్యా! గాథనిద్రా పరవశవై యున్న నిన్ను అరణ్యమునవిడిచి
 వచ్చితినిగదా! నిద్రనుండి మేల్కొనినపిమ్మట నాకొఱకెన్ని పర్యా-
 యము లెలుగెత్తి పిలిచితివో! ఏయే ప్రదేశముల వెదకితివో!
 ఒంటిగా విడిచి చెప్పకుండఁబోయిన పాపాణ హృదుయుండని నెంతగా
 దూషించితివో! అక్కటా! ఏ భయంకర మృగమయిన నిన్నుఁ దన
 పొట్టంబెట్టికొనెనా! ఏ దుర్మార్గుడయిన నీకాపదను గలుగఁజేసెనా?
 నీవెందేగితివి? ఏయే కష్టముల ననుభవించుచుంటివి!...హా! విధి!
 కోరి పెండ్లాడినందుల కా కోమలాంగికెట్టి బాధలు కల్పించితివయ్యా!
 బిడ్డలొక్కచోడ! తా నొక్కచోట! భర్తయొక్కచోట! అయ్యాయ్యా!
 ఆ చంద్రవదనను సురక్షితయై యుండఁగాఁ గాంచుభాగ్యమీ అభా-
 గ్యున కెన్నఁడయిన లభించునా!” అని పరి పరి విధములఁ దలంచి
 దుఃఖించుచుండును. ఒక్కదినమున ఋతుపర్ణుడును, నలుని రథసార
 థియు నాతని దుఃఖమునుజూచి “బాహుకా! రహస్యముగా నీవు
 నిరంత మేదియో నీలో నీవు తలంచుకొని కన్నుల నీరు నించెదవు.
 నీ ముఖలక్షణములబట్టి చూడఁగా దారుణమగు మనఃక్లేశము ననుభ-
 వించుచున్నట్లు తెలియుచున్నది. నీ వెవరికొఱకువిలపించుచున్నావు?”
 అని ప్రశ్నించిరి. “అయ్యలారా! ఈ భూమండలమున సుప్రసిద్ధు-
 డగు నొక మహారాజు కలఁడు. నే నాతని కథను గుతూహలముతో
 నాలో నేను చెప్పుకొనుచుఁ దుఃఖించుచుండును. అంతియేకాని, వేఱు
 కారణములేదు.” అని మారువలికి నలుండు వారిని సమాధానపఱచి
 యెప్పటియట్ల దినములు వెళ్ళఁబుచ్చుచుండెను.

—• భీమమహారాజు నలదమయంతులను వెదుకఁబంపుట. •—

బిడ్డలను గొనివచ్చి యప్పగించినసారథి భీమ మహారాజునకు నలమహారాజునకుఁ గలిగిన విపత్తులను విస్తరించి చెప్పిననాటినుండియు నాతఁడు చింతాక్రాంత చిత్తుఁడాయెను. చారులను నిషధ దేశమునకుఁ బంపఁగా వాగు వెళ్ళి పరిస్థితులెల్లఁ దెలిసికొనివచ్చి, నలదమయంతులు దేశమును విడిచి యడవుల పాలయిరనియు వారిజాడ లెన్వరికిని దెలియఁబడకున్నవనియును జెప్పెను. అవార్త విడుగుపాటయి హృదయమును గలంచఁగా, భీముఁడును, భార్యయగు కోకిలాదేవియు మూర్ఛ మునింగి శీతలోపచారములంగొని తెప్పరిల్లి, లేచి, మంత్రులనుబిలిచి, “అయ్యలారా! మా యేకైకపుత్రియగు దమయంతి కెట్టి కష్టములు మూడినవోకదా! మా యల్లుఁడేవి బాధలు పొందుచున్నాఁడోకదా! మా కొమరిత యొక్కయు నల్లుని యొక్కయు జాడలెఱింగించి, వారిని మా మ్రొలఁబెట్టకున్న మాకీ రాజ్యము వలదు. సుఖములు వలదు. భోగములు వలదు. ప్రాణ పరిత్యాగమే శరణ్యము.” అని నుడివి విచారించుచుండిరి. అంతలోఁ బురోహితుండు కృష్ణ వర్ణుండను పేగుగల వేదాధ్యయ సంపన్నుఁడగు బ్రాహ్మణుఁడువచ్చి మంత్రులవలనఁ బ్రభుదంపతుల దుఃఖ హేతువుం దెలిసికొని, “రాజా! నీవు విచారముడిగి, యెల్లరను సమర్థులగువారిని నలదమయంతుల జాడం దెలిసికొనుట కెల్లదేశములకుఁ బంపుము. నేనుగూడ వారిని వెదకుటకుఁ బోవుచున్నాను. త్వరలోనే వారి జాడ నీకుఁ దెలిపి యీ దుఃఖమును బోఁగొట్టఁగలము. నీవు కొందలపాటు నుడుగుము. చిత్తస్వాస్థ్యమును గుదుర్చుకొనుము.” అని సమర్థులగు చారులను నలదమయంతుల వెదకుటకు నానా దేశములకుఁ బంపి, తా నయోధ్యకుఁ వెడలెను.

— సుబాహుని భార్య దమయంతిని గుఱుతుంటుంది.

నలదమయంతలను వెదుకఁబోయిన వారందఱును అంగ వంగ కలింగ కాశ్మీర ఘూర్జర నేపాళ కకుళాది దేశములను, అరణ్యములను, వర్షతములను, కోనలను, గృహాలను, చెట్లను, పుట్లను, ఆలయములను, సత్రములను, జనపదములను, ఇవి యవి యననేల ? యెల్లతావులను వెదకి వెదకి వ్యర్థులై వేసారి విదర్భకుఁ దిరిగివచ్చి భీమమహారాజున కెఱిగించిరి. నలదమయంతల జాడ తెలియఁబడలేదని భీముండు మిక్కిలియు దురప్లబ్ధుఁడైనను. కాని యయోధ్యానగరమున కరిగిన కృష్ణవర్ణుం డింకను రాకపోవుటవలనఁ గొంచె మాసవహించి యుండెను. తరువాత నాకృష్ణవర్ణుఁ డయోధ్యకరిగి యంతఃపురముంజేరి, సుబాహు రాజపత్నిని డాయఁబోయెను. ఆయమ భీమరాజ పత్నియగు కోకిలాదేవికి సహోదరియు, దమయంతీదేవికిఁ బినతల్లియు నగును. అందు వలన భీమరాజు కొలువుచుండి వచ్చిన పురోహితునకు భక్తిపూర్వకముగా నమస్కరించి, “ఓ మహాత్మా ! మా అక్కయు, బావయగు భీమ మహారాజును గుశలముగ నున్నవారా ! మా దమయంతియు నామై భర్తయు నిప్పుడెచ్చట నున్నారు ? వారి జేమవార్త తెలియుచుండుటలేదు. వారి బిడ్డలకు శుభమేకదా !” అని ప్రశ్నింపఁగా కృష్ణవర్ణుఁడు వృతాంతమెల్ల వినిపించి, నలదమయంతల జాడం దెలిసికొనుటకే తానటకు వచ్చితినిని చెప్పెను. అంతలో, సైరంద్రీయను పేర వ్యవహరింపఁబడుచున్న దమయంతి యచ్చటకు వచ్చెను. కృష్ణవర్ణుం డామెను బరికించి చూచి, దమయంతియని గ్రహించి, సంతోషముఁజూచి, “అమ్మా ! దమయంతీ ! ఇదేమి ? నీవిందే యుంటివా ?” యనెను. దమయంతియుఁ గృష్ణవర్ణుని గుఱుతువట్టి, కన్నీరు మున్నీరుగాఁ గార్చుచు నాతని పాదములపైఁబడి “తండ్రీ ! నాతల్లిదండ్రులకును, అన్నయగు తపనాభికిని, బిడ్డలకును సేమమేకదా !

వాళ్ళర్త యొందుండెనో, సేమముగనుండెనో తెదో, మీ కేమయినఁ
దెలియునా ? ” యని గద్గదస్వరమునఁ బ్రశ్నింపఁగా, సుబాహు రాజు
పత్ని వెంటనే యాననమునుండి లేచి, దమయంతిని గౌఁగిలింపుకొని,
“ హా ! కుమారీ ! నీవా ! ఇన్నిదినంబులునుండియు మాటుపేరుతో
మాచెంతనే మెలంగుచుంటివా ! యని కంటఁదడి బెట్టెను. అంతలో
సుబాహుమహారాజుకూడ నక్కడికివచ్చి సైరంధ్రయే దమయంతి
యని తెలిసికొని యాశ్చర్య సంతోషములం బొందెను. కృష్ణవర్ణుండును
దమయంతిని జూచి, “ అమ్మా ! నీకొఱకును నీభర్తకొఱకును బెంగ
గొల్లి నీతల్లిదండ్రులును, అన్నయును నిద్రాహారములు మాని నిరంతర
వేదనం బొందుచుండిరి. వారు పడుచున్న వ్యసనమును గన్నులతోఁ
గఱుముటకు శక్యముగానిది. నీజాడను, నీప్రియుని జాడను దెలిసికొను
టకుఁ బెక్కుమంది చారులు బయలుదేరిరి. నేనయోధ్యకు వచ్చితిని.
నాభాగ్యము దొడ్డది యగుటవలన నేను నిన్నుఁ గాంచఁ గలిగితిని. ”
అని రాజదంపతులతో దమయంతీదేవిని వెంటనే సముచిత విధమున
విదర్భకుఁ బంపవలెనని చెప్పి, వారికడ సెలవును గైకొని, తాను బయ
లుదేరి నలమహారాజు నన్వేషించుటకుఁ బోయెను. ఆపిమ్మట దమయం
తీదేవి నొక బంగారు పల్లకియందుఁ గూర్చుండఁబెట్టి దాసదాసీజనముల
నిచ్చి రథ గజ తురంగాదులను, ఆయుధపాణులగు భటులను దోడిచ్చి
సుబాహుఁడు విదర్భకుఁ బంపెను. అట విదర్భలో దమయంతీదేవి రాక
వలన భీమరాజు కోకిలదేవి, తపనాభి మున్నగువారు వర్ణనాతీతమగు
సంతోషమును బొందిరి. కృష్ణవర్ణుఁ డొనరించిన మేలుం గొనియాడిరి.
“ ఓడ్డా ! ఇన్నిదినములనుండి నీవెక్కడెక్కడ నేయే పాల్లు పొందితి
వమ్మా ! నీకేమి ప్రార్థమమ్మా ! భర్తను వెంటఁబెట్టుకొని యిందు
రాఁగూడదా ? నీకేమయినఁ గొఱత గలిగియుండునా ? అయ్యయ్యో !
మీజాడఁ దెలియక ప్రాణములఁ బోగొట్టుకొనుటకుఁగూడ మేము

సంసిద్ధుల మయితమే ! ” అని వాడు విచారించిరి. దమయంతియు వారి కందఱకును దగువిధంబున సమాధానమిచ్చి, రాత్రిం బవళ్ళు అన్నము ముట్టక, కన్నుమూయక, కురులు దువ్వక, ఆభరణముల నొల్లక మాసిన చీర విడువక, “ హా నాథా ! నాథా ! ” యని పలవించుచు ఊణ మొక యుగముగాఁ గడపుచుండెను.

—• కృష్ణవర్ణుఁడు నలునితో సంభాషించుట. •—

నలుని వెదుకఁబోయిన కృష్ణ వర్ణుఁడు నివిధ దేశములు చూచి చూచి, యెందును సఫలీకృత మనోరథుఁడు కాఁజాలక, చివరకు ఋతుపర్ణ మహారాజు పాలించుచున్న యయోధ్యకుఁ బోయెను. అక్కడి ప్రజలవలనఁ గ్రొత్తగా బాహుకుఁడనువాఁడు కొలువున నమ రెననియుఁ బాకళాశ్రమమున వానికిఁగల ప్రావీణ్య మనుపమాన్య మనియు, అశ్వశాస్త్ర పరిజ్ఞానము వాని సామ్మనియు నాలకించి, ఆశ్చర్య మొంది యాతని దర్శింపవలెనని తలంచెను. ఆ తలంపుతో బాహుకుని యొద్దకేఁగి యాతని వికృతాకారమునకుఁ గారణమేదియైయుండునా యనుకొని, “ ఓయీ ! నలమహారాజు పాపాణ హృదయుఁడుకదా ! నీవు ఆతని కొలువున నెట్లుంటివ ” ని యడిగెను. ఆ మాటలకు బాహుకుఁ డించుక కోపముఁజెంది, “ బ్రహ్మణుఁడా ఆ మహారాజు యొక్క గుణ గణములు నీవేమెఱుంగుదువు ? ఆతఁడు పాపాణ హృద యుఁడుకాదు. దయార్ద్ర చిత్తుఁడు. ” అనెను. అనఁగా కృష్ణవర్ణుఁడు తనలో నాతఁడే నలమహారాజై యుండుననియుఁ గారణాంతరముచేత నారూపుతో ఋతుపర్ణ మహారాజును సేవించుచున్నాఁడనియుఁదలంచి, “ ఓయీ బాహుకా ! నలమహారాజు దయార్ద్రచిత్తుడన్న లోకము నవ్వోపును. దిక్పాలుంగాదని తన్నుఁ ద్రికరణశుద్ధిగాఁ బ్రేమించి పెండ్లిగూడిన మహాసాధ్వీ నడవిలోవిడిచి యొంటిగాఁ బోవుట దయార్ద్ర

హృదయుని స్వభావమా? ఇందుకు నీవేమి సమాధానమిత్తువు? అనెను. అంత నలుండు బ్రాహ్మణునవలోకించి, కన్నుల నీరు గ్రమ్ముచున్నను, వానిని మఱుగుపఱుపఁ బ్రయత్నించుచు, “ద్విజోత్తమా! శనశోనుండి యా మగువ కాయకష్టముల కోర్వలేదనియుఁ దన్నక్కడ విడిచిపెట్టినఁ దా నెక్కడికయినఁబోయి, లేకున్న దల్లి దండ్రులయొద్దకే పోయి సుఖించుననియు నాతఁడట్లు కావించియుండెను. ఆతని చిత్తవృత్తిని దెలిసికొనకుండఁగనే తొందరపడి నిందించుట న్యాయముగా” దనెను. నలుని నిందింపఁగా దాను సమర్థింపఁ జూచుటచేతను, విషాద భరమును వ్యక్తపఱచుటచేతను, భీ సంపన్నుడగు కృష్ణ వర్ణుడు—ఆతఁడే నలుండనుట నిస్సందేహమని యెంచి, యాతని వీడ్కొని సత్వరమున విదర్భకుఁబోయి, భీమ మహారాజునకును, దమయంతీదేవికిని నలుండు బాహుక నామముతో నయోధ్యాపతియయిన ఋతుపర్ణునియొద్ద సారథియై కుదిరియున్నాడని వచించి, తన తలంపు నకుఁగల కారణములెల్ల నెఱిగించెను. అవియన్నియును నుచితములై యుండుటవలన దమయంతీదేవియును విశ్వసించి తండ్రి పాదములుపైఁ బడి “జనకా! నాభర్త నెఱులయిన నాకడకు రప్పింపుము. ఆ మహా నీయునింజూడకున్నచో మేనఁబ్రాణములుండవు.” అనెను. భీమమహారాజమెతో నాలోచించి, దమయంతీదేవికి ద్వితీయ స్వయంవరమని ఋతుపర్ణ మహారాజున కొక్కనికి మాత్రమే యాహ్వాన మంపినచో నాతఁడు దప్పక వచ్చుననియుఁ నాతనివెంటనే సారథియైయున్న నలుండు వచ్చుననియు దమ యభీష్ట మీడేరఁగలదనియుఁ దలంచెను. తన తలంపున కనుగుణముగా నొక యాహ్వాన పత్రికను వ్రాసి, దానిని రహస్యముగా నొక యాశ్వీకునిచేతికిచ్చి, “దీనిం గొని పోయి ఋతుపర్ణ మహారాజునకిచ్చి రమ్మ”ని పంపెను. ఆ యాశ్వీకుండును బహు వేగంబున నయోధ్యా చేశంబునకుఁబోయి, భీమ మహారాజుచ్చిన యాహ్వాన పత్రికను బాహుకుని చేతికిచ్చి దీనింగొని

పోయి శ్రీ ఋతుపర్ణ మహారాజుగారి కిమ్మనెను. బాహుకుడద్దానిని విప్పి చదివి యాశ్చర్య చకితుడాయెను. “హా! దైవమా! కాంతలను విశ్వశించుట మోసముగదా! వానిని నమ్మువాడు మూఢుడుగదా! దమయంతికిప్పుడు స్వయంవరముట! అక్కటా! ఈ వార్త నరసియు నా హృదయము శతధా భిన్నము గాకున్నదేల?” అని తనలో తా నింతింతనరాని వంతంబొంది, దానింగొని శ్రీ ఋతుపర్ణ మహారాజుచేతికిచ్చి, విదర్భాధిపతియగు భీమరాజుగారు మీకడకుఁ బంపినారని నుడివెను.

—• ఋతుపర్ణుడు విదర్భకు బయవమగుట. •—

అయోధ్యాపురాధీశుండగు ఋతుపర్ణమహారాజు దమయాతీ ద్వితీయస్వయంవర వృత్తాంత మాలకించి విదర్భకుపోవలెనని తలంచెను. కాని బహుమూల మందున్న యాపట్టణమున సకాలములో జేరుకొనుట సాధ్యముకాదనుకొనెను. అట్లయ్యు దనకడనున్న బాహుకుడు వాయువేగ మనోవేగములను మించిన వేగముతో నరదమును సడుపగల దిట్టయని యెరుగుటచే నతనిని రప్పించి మందహాసమొనరించి మెల్లగ నిట్లనెను. బాహుకా! విదర్భను బరిపాలించు భీమరాజు పుత్రియగు దమయంతికి ద్వితీయస్వయంవరము ప్రకటింపబడినది. యేత నృహోత్సవమునకు నేనాహ్వానింపఁబడితిని. విదర్భ యిచ్చటకు బహు దూరమందున్నది. స్వయంవర సమయమున కచ్చటికిబోవు తెరంగెద్ది? అనెను. ఆ మాటలు బాహుక నామముతో వ్యవహరించుచున్న నలునకు యీటుపోటులైనవి. తాను బ్రతికియుండగనే తన సతి మారుమనువుకొరకు బ్రతుక్కించుచుంట యెట్టివానికేని గర్భనిర్భేదకముకదా? తాను ద్వికరణశుద్ధిగా బ్రేమించిన దమయంతి యీనాడు వేరొక పతికొరకు బ్రాకులాడుచున్నదన్న పలుకులు నలుని చెవులకు

ములుకులైనవి. అతడు క్షణములో తనదైన న్యమును మహాక్షేత్రమును మరుగుపుచ్చి లేసి చిరునవ్వు దెచ్చిపెట్టుకుని తన ప్రభువు నుద్దేశించి, మహాప్రభూ! యింతపాటిపనికికై మీరింతగా వంతంజెందవేల? నిర్ణేత కాలమునకు మున్నే విమ్ము విదర్భాపురిం జేర్చుభారము నాయది. మీరు ప్రయాణసన్నాహమున నుండుడు. అనిచెప్పి, తాను బయలు దేరి బోయి యశ్వశాలం బ్రవేశించెను. మున్ను నలుండు పదభ్రష్టుడైనప్పుడు అతని బిడ్డల నిరువురను రథముపై నిడుకొని మాతామహుని గృహమున జేర్చివచ్చిన భవుష్యుడు సహితము ఋతుపర్ణమహారాజు నాస్థానమునందే కొలువునేయుచుండెనని చెప్పియున్నాను. ఆ భవుష్యుడు అశ్వశాలలోనికి బోయి బాహుకుని జూచి, బాహుకా! యిదియేమి విపరీతము? యోషిజ్ఞనదీపికయై తనకుగల సద్గుణసంపత్తిచే బేరెన్నికగన్న యన్నులమిన్నలకు సహితము వన్నెగూర్చు దమయంతీ దేవి యీనాడు మారుమగని బరిణయమాడ నున్నదా? మన మిరువురము శ్రీనలసార్వభౌముని కొలువు నేసినవారమేకదా! మనోవాక్కాయములచే బతినే దైనముగా భావించి, పతిసేవయే పరమార్థమని యెంచి మసలిన మహాసాధ్విగదా? దమయంతి—ఆమె యింద్రాది దిక్పాలురు తన్నుబ్రేమించి మహావైభవమును అణిమాధిసిద్ధులను, నందనోద్యానసన సంచారమును, పారిజాతసుమములను, పూతమందా కిసీ సలిలగాహనమును, ముప్పదిమూడుకోట్ల జేజేల జోహారులును, అనిమిషత్వమును, దయసేతుమని పాదములపై బడి బ్రార్థించినను, వాని నెల్ల దృఢప్రాయముగా దలంచి, నలమహిజానిని దప్ప యితరుని బరిణయమాడనని దృఢముగా నుడివిన యాతల్లి యిట్టి దుష్కార్యము నకు బాల్పడునా? యిందేదియో మాయయున్నది. కాని యామెకు ద్వితీయస్వయాంవరమనుట విశ్వసింపదగిన మాటకాదు. నలవియోగమే స్థిరమైననాడు ఆమె కాలపరిత్యాగమునకే సమ్మతించును గాని,

వేరొకని పెండ్లాడి వానితో కులుకుచు గాపురమునేయుట కిచ్చగించునా? అనెను. ఆ పలుకులు వినుటతోనే నలుడు కన్నుల సీరునించెను. పుండును గెలికినట్లు ఆతని హృదయమును భవుష్యుడు మొదలంట గలచివై చెను. ఆతడు భవుష్యునితో మిత్రుడా కాంతల చిత్తవృత్తులు యేరికిదెలియును? వారితో గలసిమెలసి చరించుచు వారి సాంగత్యసౌఖ్య మనుభవించిన మాత్రాన వారిహృదయము తమకు దేటబడిన దనుకొనట బుద్ధిహీనతయేగాని వేరుగాదు. సత్యమెరింగినచో కామినీహృదయ కావ్యరస గ్రహణమును నారికేళపాకముగదా? స్త్రీల కృత్రిమమందహాసములకును, మధుర సంభాషణములకును, అపాంగవీక్షణములకును బురుషులొసపడి, వారి వలయందు దగుల్కొని చెడిపోవుచున్నారు. నలుడు పదభ్రష్టుడైనంతనే దమయంతి యాతని విడిచి వేరొకని వెదకుచున్నది. అబ్బా! యెంతటి దురతము? యెంత అన్యాయము తన్ను బ్రాణాధికముగా బ్రేమించిన పురుషుడు శనై శనై తనని త్రిప్పలకులోనై, ముప్పులం గుడుచుచుండ నాదెప్పరము తనపై గప్పదా? ఆమె మహాపతివ్రతయని యనుటకు నీకు నోరెట్లువచ్చెను? పతి ప్రాణములతో నుండగనే వేరొకని నన్వేషించు సతి మహాపతివ్రతయా? మరియు నీవృత్తాంతము విశ్వాసపాత్రము కాదనుచున్నావు భవుష్యుడా! నీకేల యీసందేహము. పురుషుల ప్రేమ తత్త్వమునకును, స్త్రీల ప్రేమతత్త్వమునకును గావలసినంత భేదమున్నది. పురుషుడు తాను ద్రికరణములచే బ్రేమించిన యువతి సౌఖ్యముకొరకు మహాత్యాగము లెన్నేని మొనరించును. స్త్రీవిషయమున నీనుడి చెల్లదు. తనసౌఖ్యమునకు భంగముకల్గిన మాత్రాన, నామెయె మగవాని రోయును. అనెను. యీమాట లాలకించి భవుష్యుడు కొంచెమా గ్రహము పొందెను. బాహుకా! నీవు బుద్ధిమంతుడవు. విధివశమున నీవికారాకారముతో నిమ్మహీజానిని గొల్చు

దూవు. కాని నమస్తథర్మవేత్తవు. నీకు బోధవడని ధర్మార్థములు లేవు. అట్టివో నీవే యింత అన్యాయమునకు నెట్టికొందువేల? నలుని మాస్థానమున బనిజేసితి నని చెప్పి దమయంతి దేవిని దూషింతువేల? అమ్మహాసాధ్వీ యొక్క మానసిక తత్వమును నీవు గ్రహింపక యిట్లనుటకు సాహసించితివి. యింద్రాగ్నియమవరుణులు తన్నుగోరి చనుదెంచి నను వారినొల్లక దమయంతి నలుని బెండ్లియాడలేదా? నలుని యందు అంత మక్కువగల మందయాన వేరొక మానవమాత్రునిప్పుడు గామించుననుట కేవలము హాస్యాస్పదముగదా? స్వసౌఖ్యమునకు భంగము వాటిల్లినదని యామె ద్వితీయస్వయంవరమున కిచ్చగించినదనుట గొప్ప తప్పిదము. యేలనందువా? కేవలము సౌఖ్యానుభవమే యామె మాశయ మయ్యి యడల సౌఖ్యప్రదాయకులగు దివ్యులను వదలి రాజమాత్రుడైన నలునేలవరించును. వరించెననుకొనుము నలుండు శని త్రిప్పలకులోనై పుష్కరునితో జూదమాడి రాజ్యమును ఓగి, నగరువీడి, భోగములు బాసి, సౌఖ్యములురోసి, దుర్గమారణ్యమునకు బోయి నప్పుడు అమ్మహాసాధ్వీ యేకనస్త్రయై యాతని ననుసరింప లేదా? కేవలము సౌఖ్యానుభవమే ఆమె లక్ష్యమయిన యడల నలునితో నడవులబడి కడలేని యిడుమల గుడువక పుట్టినింటకు బోయి పుట్టెడుబలగముతో గలసి హాయిగా నుఖించియుండును. యామె యట్లానరించెనా? లేదు. మీదుమిక్కిలి నలుడే పాపాణహృదయుడై కిటి, కేసరి శార్దూల గండభేరుండ ప్రభృతి భయంకరవన్యమృగసం దోహసంకులంబైన కారడవియం దామె నొంటిగావిడచి యామెకు జెప్పక యెచ్చటికో పోయెకదా? అనెను. అందులకు నలుడు మిత్తుడా! అట్లుచేయుట నలుని మహాపరాధమని లోకము భావించుచున్నది. దమయంతి నాయడవిలో నొంటిగా విడిచిపోవుటలో నాతనికి జెడుతలంపేదియును లేదు. ఆతడు తనసౌఖ్యముకంటె దమయంతి

సౌఖ్యమునే యెక్కుడుగ గోరియున్నాడు. తనకడ నున్నంతవరకు నామె కిడుమలు తప్పవనియు దానామెను విడచిపోయిన యడల నెట్టులయిన విదర్భాపురింజేరి పుట్టినింటికి బోయి కన్నులార ముద్దుబిడ్డల దిలకించి కొంతవరకై న మనశ్శాంతిం గల్గించుకొని సుఖంబుండగలదని నలుడాసిం చెను. ఆతని యభిప్రాయమును లోకులు సరిగ్గా గ్రహింపకున్న జేయున దేమి? పోనిమ్ము. మనకా తగవులాట యెందులకు అనెను. భవు ష్యుడు తన పనిమీద తాను చనెను. నలుడు వెల్లువవలె మాటిమాటికి బైకి పొంగిపొరలుచున్న దుఃఖమునరికట్టి స్వామికార్యతత్పరుండగుటచే వడిగాబరుగెత్తు నాల్గుగురములను అమూల్యాభరణ ప్రభాభాసితం బగు కనకరథంబును బూన్చి, కేతనఛత్రచామరాదులు అమర్చి వానిం దెచ్చి రాజమ్రోలం బెట్టెను. ఋతుపర్ణుండును జీనిచీనాంబరములు మాక్తకహారములు, సుగంధద్రవ్యములు, సుమరాజిమలు, రత్నస్థగిత కీరీటము మున్నగువానిచే శృంగారించుకుని మంగళవాద్యములు మ్రో యుచుండ, బ్రాహ్మణాశీర్వాదములు చెలగుచుండ, వందిమాగధుల కైవారము లెసగుచుండ, సరదారుల జెయి, జెయిధ్వనులు మిక్కు మ్మట్టుచుండ, నాయత్తపరుపబడిన తేరునధిష్ఠించెను.

బాహుకుండగు నలుడు అశ్వముల తాటి యడమచేతించూని, కుడిచేత చౌకబట్టిఋతుపర్ణు నానతిపై నశ్వముల నదలించెను. గుర్రులు డెక్కల టకటకశబ్దములచే భూమ్యాకాశములు గజగజలాడుచుండెను. నేమీధ్వానముల యురవడి ప్రళయకాల నిర్ఘాతపత్రముం దలపింప జేయుచుండెను. కాని యరదము మాత్రము కంటికగబడుటలేదు. బాహుకుండు వాయువేగ మనోవేగములను మించిన వేగముతో రథ మును విదర్భాపురిమార్గమును బట్టించి పోనిచ్చుచుండెను ; కసుమూసి తెజచునంతలో నయ్యది బాహుమోడనముల దూరము సాగిపోవు చుండెను ; దాని నడివలనరేగుగదూరిచే భూమ్యాకాశములు నిండి

పోయినది ; రథ నేమీధ్యానములకు దిక్కులు పక్కటిల్లుచుండెను. ఈ ప్రకార మత్యంతచాకశక్యముతోను, మహోత్సాహముతోను బాహుకుం డరదమును దోలుచుండఁగా చూచి, ఋతుపర్ణమహారాజు నిర్భరానందమును బొంది, “ బాహుకా ! నీసారథ్యము నాకత్యంత సంతోష హేతువగుచున్నది. నీవలె జాకచక్యముతో స్యందనమును నడపఁగల సారథి ముల్లోకములందు నెందును గానఁబడఁడు ; సూర్య సారథియగు ననూరునికంటెఁ గూడ నీవధికుండవు ; నిన్ను నేను హెచ్చుగ మెచ్చుకొంటిని. ” అనెను. బాహుకుండా యమో ధ్యాధీశుని పలుకులకుఁ గృత్రిమ మందహాసరోచిష్టులను బ్రకటిం చెను. రథము పోవుచుండఁగా ఋతుపర్ణుని యుత్తరీయము వాయు సంచలనమున కెగరి క్రిందఁ బడిపోయినది. అప్పుడా భూమిఁగడు, “ బాహుకా ! బాహుకా ! రథమును దృటికాలమాపుము. నాయుత్త రీయ మెగిరిపోయినది. ” అనెను. అనఁగా నలుం డరదము నాపుసరికి, మూఁడుయోజనముల దూరము గడచిపోయినది. ఋతుపర్ణుండు దన యుత్తరీయమును దెచ్చుకొని, “ బాహుకా ! రథమును సాగిపో నిమ్ము. ” అనెను. నలుండు యధాప్రకారము స్యందనమును నడపు చుండెను. కొంతదూరము గడచుసరికి, ఋతుపర్ణుండు బాహుకుని జూచి, “ బాహుకా ! నీసామర్థ్యము శ్లోఘాపాత్రము ; ఇంతదనుక నిన్ను సామాన్యమానవునిగా భావించుచుంటినేగాని, నీయందలి యాధి క్యతను గుఱుతింపనై తిని. మహత్తర శక్తిసంపన్నుడవగు నీకుఁ బ్రత్యు పకారము నేయఁదలఁచితిని. నేను నీకు విచిత్రాస్త్రవిద్యను నేర్పెదను ; నాకుఁగల యస్త్రవిద్యానై పుణ్యమును బ్రకటింతును. ఇదిగో ! ఈ బాటకుఁ బ్రక్కఁగా నొకతాండ్రవృక్షమున్నది ; చూచితివా ! దానికిఁగల యాకులన్నియును నాచే నఁధింపఁబడిన బాణమువలన రంధ్రాన్వితములు గావలయును. ” అని యమ్ముల పొదినుండి యొక

శరమునుదీసి దానిని సమంత్రకముగాఁ దాండ్రవృక్షము మీఁదికి బ్రయోగించెను. ఆ యలుఁగు రివ్వమను ధ్వనితోఁబోయి తాండ్ర చెట్టును గదిసి, యందున్న సహస్ర పత్రములకును, సుమసంచయ మునకును జిల్లులు కల్పించెను; బాహుకుం డత్యంతకుతూహల యత్తచిత్తుడై తాండ్రవృక్షమును సమీపించెను. ఋతుపర్ణమహా రాజుచే విడువఁబడిన బాణ మాచెట్టునకుగల ప్రతిపత్రమునుఁ ప్రతి పుష్పమును జూచ్చుకొని పోవుటను దిలకించి యత్యాశ్చర్యమందెను. అంతలో నాతాండ్రవృక్షమునందు బాహుకునకు శనై శ్చరుఁడు సాక్షాత్కరించెను. “నలమహారాజా ! నీవు ధర్మస్వరూపుఁడవు; సత్య సంధుఁడవు; నీయట్టి సుగుణఖని ముల్లోకములందు నెందును గానంబడఁడు.” అని శనై శ్చరుఁడు మందహాసాంచితవదనారవిందుడై నుడువఁగా, బాహుకనామముతో వ్యవహరించుచున్న నలుండు భక్తి యుక్తుడై గదిసి నిలువంబడెను. ఆసమయంబునఁ గర్కోటకుం డచోచ్చిటికి విచ్చేసి, నలునిఁ దానుమున్నఁ గఱచినవోటఁ గాటువేసి, విషమును లాగికొనెను. తోడనే నలునకు భారమంతయుఁ దగ్గిపోయినట్లయినది; కాని యింకను మేనిచాయ మాత్రము మాఱలేదు.

— శనైశ్చరుఁడు నలునకు వరములిచ్చుట. —

అప్పుడు శక్తిమంతుఁడగు శనై శ్చరుఁడు నలసార్వభౌము నుద్దేశించి యాదరణమొప్పు జిఱునవ్వుతో నిట్లనెను. “ఓ నలమహారాజా ! నీవు మహానుభావుండవు; సుగుణఖనివి; సకలార్థవిదుఁడవు; నీవెఱుంగని ధర్మములును, చదువని శాస్త్రములును, వినని యాగమరహస్యములును, చూడని పుణ్యభూములును, చేయని దాసములును ఎందును లేవు; నిత్యసత్యవ్రతుఁ డెవ్వఁడన్నఁ దొలుత నినుఁజెప్పి యితరులఁ జెప్పవలయును; విపక్షశిక్షాదక్షాదక్షుం డెవ్వఁడనిన నీనామ ముచ్చ

రించి, పరులపేళ్ల నుచ్చరింపవలయును ; ధర్మవరాయిను డెవ్వడనిన
నిన్ను ప్రేలితోఁజూపి అన్యులం జూపవలయును ; జితేంద్రియుఁ
డెవ్వడన్న నిన్ను వాకొని వేటాకనిఁ దలపెట్టవలయును ; నీశౌర్య
మును—నీధైర్యమును—నీ స్థైర్యమును—నీ హృదయగాంభీర్యమును
పొగడుటకే నెంతవాఁడను ? ధృతిచేత నీవు మేరుగిరికిని, వదాన్యతచేతఁ
గల్పవృక్షమునకును, ప్రతాపముచేత మజ్జనకుఁడయిన సూర్యభగవాను
నకును, నైర్మల్యముచేత వీతిహోత్రునకును, సౌందర్యముచేత మన్మథు
నకును సమానుఁడవు. ఓ రాజకులావతంసా ! దీనజనబాంధవుఁడవగు
నిన్ను నేనిడుమలపాలు చేసితిని ; నీభార్యయగు దమయంతీదేవి మహా
సాధ్వీమతల్లి ; యోషిజ్జనదీపిక ; ఆమె సత్ప్రసన్నముచేత స్త్రీజన
ముల కెల్లరకును ఆదర్శనీయురాలు. అట్టి పతివ్రతాశిరోమణియొక్క
అద్వితీయ సౌందర్య లావణ్యాదులకేను విస్మయమొందితిని ; ఆమెను,
దక్కుంగల దిక్పతులవలెనే, పెండ్లి యాడఁగోరితిని ; కాని స్వయంవర
మహోత్సవంబున నిన్నుఁ గామించి యామె వివాహమాడినది. అయ్య
దియే నాక్రోధహేతువు ; నాటంగోలె నేను నీయెడ వైరభావమును
బూనితిని ; నిన్ను రాజ్యభ్రష్టునిఁజేసితిని. పుష్కరునిచేత జూదమా
డించితిని. పాచికలలోఁ బ్రవేశించి, నీ కోటమిని, పుష్కరునకు విజయ
మును గలిగించితిని ; మీ యాలుబిడ్డలకు దుస్సహవియోగదుఃఖమును
గల్పించితిని. ఏకవస్త్రయైయున్న నీభార్య చీరనుండి నీకు భాగము
నిప్పించితిని ; పక్షులచే దానినిగూడ నపహరింపఁజేసితిని. రాజో
త్తమా ! అంతతో మిన్నకుండలేదు ; నిన్ను సర్పదష్టునిఁ గావించితిని ;
దర్శనీయము, మనోజ్ఞమునగు నీయాకారమును అడంచి, వికృతము,
అసవ్యాకరమునగు రూపమును నీకుఁ గల్పించితిని. ఇంతయేల ? నేను
నీయెడలఁ జేయనియపచార మొక్కటిలేదు. సర్వవిధముల నిన్ను

బాధించితిని ; కత్తివిహీనుల గావించితిని ; శైలియును మాలయులు ;
 గౌరవము నడంచితిని ; సంతోషము నమయింపజేసితిని ; దుఃఖమును
 హెచ్చించితిని ; సీచవృత్తి గల్పించితిని ; నీవు నాయపరాధముల
 సైరింపవలయును ; నాలవజ్ఞతను క్షమింపవలయును ; నాతప్పిదమును
 మన్నింపవలయును ; నా యపచారములను మరచిపోవలయును. నేను
 నీయందుఁ బ్రసన్నుడనైతిని ; విగతక్రోధుడనైతిని ; న్యాయైక
 బుద్ధితో స్వయంకృతాపరాధములనెల్ల సైరింపబ్రార్థించుచుఁ బశ్చాత్తా
 పతప్తచిత్తుడనై, నీకుపకారము నేయఁగోరుచున్నాఁడను. కాఁబట్టి
 గతించిన విషయములనెల్ల మరచి, చిత్తోపశాంతినిఁ గలిగించుకొని,
 నలసిక వరములు వేడుమనుగ్రహింతును. ” నలుండు శనైశ్చరుని
 పలుకుల కలరెను ; సవినయముగను, భక్తియుక్తముగను అంజలి
 ఘటించి, మృదుమధురస్వరముతో మందహాసపూర్వకముగా నాత
 నితో—“ దేవా ! నేను మీకు భృత్యునివంటివాడను ; నన్నింతగా
 పెద్దనేసి పొగడనేల ? మీరు నాయెడల నపచారమెన్నటికిని జేయ
 లేదు ; విధివిధానము నుల్లంఘించుట కేరికిశక్యము ! ఏప్రాణి యేసమ
 యమునం దేకష్టము ననుభవింపనయునో, దాని ననుభవింపక తప్పదు
 గదా ! కర్మానుగుణముగాఁ బ్రాప్తించు కష్టసుఖముల కేమకలంగను ;
 శోకింపను ; మఱియుఁ గష్టసుఖములను సమభానముతోఁ గైకొనుటయే
 మదభిప్రాయము. ఇక మీరు నాకు మహోపకార మొనరించితిరనియే
 నేను దలంచుచున్నాను. ఏలనందురా, వినుడు ; మనుజుని యాధిక్యత
 అపత్సమయముననే కన్పట్టవలయును ; బంగారువన్నె గీటురాయి
 మీఁద గీచినగాని తేటపడదుగదా ! అటులనే నాయందు సుగుణసంపత్తి
 లేకమయిన నున్నచో నద్దానిని మీరు లోకమున కెఱుకపఱచితిరి ;
 నాకీర్తిచంద్రికలను వెలయింపజేసితిరి. నాకుఁ బేరుప్రతిష్ఠలను గల్పిం
 చితిరి. దేవా ! ఇంతకంటె నాకుఁ గావలసినదేమున్నది ? మఱియు

మనముఖములము బంధుకోటితోనివారము. మీరు మావంశకర్తయగు
సూర్యభగవానుని గర్భమున నుద్భవించితిరి. కాబట్టి, ఋణలో మనకు
విభేదములేల ? వినుఁడు. ఏదైన నొక్కవరముం గోరుమని యాన
తిచ్చితిరి గావున వేడుచున్నాఁడను ; నాచరిత్రమును శ్రద్ధాకుల
స్వాంతముతో నాలకించినను, మన్నామమును స్మరించినను, మీయను
గ్రహము గలుగవలయును ; అనఁగా అట్టివారికి మీవలని బాధ లేక
మయిన నుండఁగూడదు. మఱియు నీతాండ్రవృక్షచ్ఛాయను విశ్ర
మించు ప్రజలకెన్నటికిని మీవలని బాధకలుగరాదు. ఇదియే నాప్రార్థ
నము. అనుగ్రహింపుఁడు. ” అనఁగా శేనైశ్చరుండు, “ నలమహా
రాజా ! నీవు కోరినవరములెల్ల ననుగ్రహించితిని. ఈక్షణమునందే
నిన్ను విడిచిపోవుచున్నాఁడను. నీవు మరల నచిరకాలములోనే సమస్త
భోగభాగ్యములను బొంది నుభింతువు ; పుష్కరునితో జూదమాడి
చతుస్సముద్రముద్రితంబగు ధరామండలంబును గెలిచికొందువు ; ఆలు
బిడ్డలతోఁ గలిసి హాయిగా నుభింతువు ; సర్వదా నీకు నేను మహోప
కారములు గావించుచునే యుందును ; ఇక నాకు సెలవు. ” అని
పలికి యంతర్హితుండయ్యెను. నలుండును, నిర్భరానందకందళిత హృద
యారవిందుండై, రథమున్నచోటికి వచ్చి, ఋతుపర్ణ మహీజానిని
జూచి, “ ఆర్యా ? తాండ్రవృక్షమునందుఁగల యాకులను, పూవులను
గూడ మీశరప్రయోగమువలన రంధ్రాన్వితములై నవి. మీశరసంధాన
నై పుణ్యము బృందారకబృందములకుఁగూడ సందర్శనీయము మాత్రమే
గాక, ప్రశంసాపాత్రముగూడ నగును. నేనశ్వవిద్యను మీకు నేర్పఁ
గలను. ఆ విద్యాప్రభావంబువలన నశ్వములను వశముచేసికొను ఉపా
యములెల్ల గ్రహ్యములగును ; అశ్వలక్షణంబులు తేటపడును. దానికి
మాటుగా మీరు నాకీయస్త్రవిద్యను నేర్పుఁడు. ” అనెను. ఆమాటల
కయోధ్యాధీశ్వరుండగు ఋతుపర్ణుండు సంతోషించి, అస్త్రవిద్యను

నలునకునేర్చి, అతనినుండి యశ్వవిద్యను సమగ్రముగా గ్రహించెను. అనంతర మచిరకాలములోనే నలుఁ డరదమును విదర్భాపురికిఁ బోనిచ్చెను. దమయంతీదేవి కోటబురుజులమీఁద నెక్కి యారథగమనము నత్యంతకుతూహలముతోఁ బరికించెను. గుఱ్ఱముల సంతవడిగా నడిపించుట, అరదము సంతసామర్థ్యముతోఁ బోనిచ్చుట యనుకార్యములు దనహృదయేశ్వరుండగు నొక్క నలునికిఁదక్క అన్యులకు సాధ్యము గాకుండుట యామె యెఱుంగును. అందువలన నారథము ఋతుపర్ణమహారాజునకుఁ జెందియుండుననియు నందుండు సారథి తన మనోహరుండగు నలుండనియుఁ దమయంతీ తలంచి, నిశ్చయించుకొనెను. పిమ్మటఁ జారుల చారువచనంబులవలన విధర్బాధినాథుఁడు భీముఁడు ఋతుపర్ణమహారాజుగమనము నెఱింగెను. మంత్రిపురోహిత నండనాథ సామంత పురప్రముఖ ప్రభృతపరిజనులతోఁగూడ బయలుదేరి భీమకుండు ఋతుపర్ణుని కెదురేగి, తోడ్కొచ్చి, నగరునకు సమీపమునందుఁ గల యొక్క సుందరమందిరమునందు విడియఁజేసెను. నలుండును, రథంబును, రథశాలయందుంచి, యశ్వంబుల నశ్వశాలలోనికిఁ దీసికొని పోయి యుచితవిధంబున వాని కాహారపదార్థములుపెట్టి, సౌఖ్యము విచారించెను.

— దమయంతీ తన చెలికత్తెలను నలునియొద్దకుఁ బంపుట. —

అనంతరము విదర్భాంతఃపురమునంగల దమయంతీదేవి, చెలిమి కత్తెలనుబిలిచి, “మీరు ఋతుపర్ణమహారాజు విడిచియున్న సుందరమందిరాంతర్భాగమున కరుగుఁడు. అందాతని సారథి మీకింటఁబడును. అతఁడే మన్నాఁడుడనుట నిక్కము. అందు సందియమనవసరము. కాబట్టి, సమయోచితసంభాషణ మొనరించి, యీ ద్వితీయస్వయంవర వృత్తాంతోత్పత్తికిఁగల హేతువును విశదీకరించి, యాతని హృదయ

గతాభిప్రాయములను గలయాపునఁ దెలసికొనిండు.

అప్పుడా దాదులు భీమరాజపుత్రి చెప్పినచొప్పున ఋతుపర్ణుండున్న భవనాంతర్భాగమున కరిగి యందు సారథియగు నలునవలోకించి, ప్రక్కలకొదిగి నిలువంబడి యిట్లు నుడివిరి “ఆర్యపుత్రా ! ఇదేమి ! మీరూపమిట్లు వికృతమైనది. మీరు మూఁడేండ్లనుండియు ఋతుపర్ణు నాశ్రయించుకొని యున్నవారుగారా ! ఈ రూపవిభేద మొదవుట కేదయిన వరము కారణమగునా ? అగుచో నిదియిట్లెంతకాలముండును ? మనోజ్ఞమగు మీతోల్లింటి సౌందర్యము మరల నెప్పుడు మీకుఁ జేకూరును ? ఓహో ! అదియా సంగతి ! సూర్యసారథియగు అనూరుఁడు సారథ్యనై పుణ్యమున మిమ్ముఁ బోలినవాఁడు. ఆతఁడు ఖండితాంగుఁడుగదా ! ఆతని కంగవై కల్యముండుటచేత, వర్ణవై కల్యము మీ కుచితమని మీరీ చాయను ధరించితిరా ? పోనిండు. మీగాధ మాకేల ? మీరెట్లున్న మాకేమి ? మా మహారాజుగారి జామాత నిషధదేశాధీశుఁడగు శ్రీనలసార్యభౌముఁడు. ఆతఁడు ఋతుపర్ణు నాస్థానమునం దుండెనని మాయొడయఁడు చారులవలన నాలకించి, ఆతనిని రప్పించుటకొఱకు మాదేవియగు దమయంతికి ద్వితీయస్వయంవరమని ప్రకటించెను ; అట్లు ప్రకటించినచో, అయోధ్యాధిపతి ఋతుపర్ణుఁ డాసపడి వచ్చుననియు, వానితో నలమహారాజుకూడ వచ్చుననియు మాయంతిపురిలోనివా రందఱు నూహించిరి. కాని, మావారల కోర్కె నెఱవేఱెనో, లేదో, ఆ యీశ్వరుఁడెఱుంగవలయును. అక్కటక్కటా ! ఏమయిననేమి ? ఆ నలుండు పాపాణహృదయుఁడు ; ఆతని స్వభావ మతికర్కశము. పాపము ! మాదమయంతిదేవి ముగ్ధ ! అమాయకురాలు ! కాకున్నచో భువనరక్షణదీక్షాదత్తులును, కామరూపులును, మహదైశ్వర్యసంపన్నులును, అగు ఇంద్రాగ్ని ప్రభృత దిక్పతులు కోరివచ్చినపుడు, వారిని నిరాకరించి, యా మానవ

మాత్రుని వరించునా? వరించిన యమకొనుము. అలా బానిసబట్టి నన్యాయముగాఁ బ్రవర్తింపఁదగునా? త్రికరణములచేతను బ్రేమించి, ప్రాణాధికముగా భావించి, నిష్కలంకముగాఁ బ్రవర్తించిన మాదమ యంతీదేవిని, క్రూరజంతుసంతాన సంకులంబును, నిర్మానుష్యంబును, మహాభయంకరంబును నగు మహారణ్యమధ్యంబున దిక్కులేని యేకాకి నిగాఁ జేసి, యేకవస్త్రుగాజేసి, నిద్రాముద్రితగాఁజేసి, చెప్పకుండ విడిచిపోయినాడే! అంతకంటె దారుణమింకేదయినఁ గలదా? తన్ను జీవనాధికముగాఁ బ్రేమించిన తన్వి నన్యాయముసేయుట ధవునికి ధర్మమా? పోనిండు. గతించిన సంఘటనములను గూర్చి విచారింప నేల? గతజలసేతుబంధనమేల? ఆనాఁడు జరిగినదేదో జరిగినది. విధి నిర్ణయమట్లున్నది. దాని కెవ్వరేగునఁగలరు? ఎవ్వరేమిసేయఁగలరు? ఈనాఁడయినఁ గరుణార్ద్రహృదయముతోఁ దమయంతీదేవియొక్క దైన్యమును గుఱుతించి, రావలసినదికదా! పాప మాసాధ్వీమతల్లి భర్తృవియోగము నోర్వలేకున్నదే! మాసినచీర విడువకున్నదే! ఆభరణవారణ మంగీకరింపకున్నదే! కై సేత నొల్లకున్నదే! తల్లిదండ్రుల యోదార్పుఁ బలుకులకుఁ జెవియొగ్గకున్నదే! అన్నము ముట్ట కున్నదే! చెలులతో మోమెత్తి మాట్లాడకున్నదే! కంట నిద్రపెట్ట కున్నదే! నిరంతరము కన్నీరుమున్నీరుగా గార్చుచు, “హా నాథా! నాథా!” యని కలవరించుచున్నదే! అట్టి పతివ్రతాతిలకము నిట్లు కర్కశప్రవర్తనముతో నరయుట న్యాయమా? ఆనలుండు ధర్మ విడుండఁట! సత్యసంఘండఁట! ప్రసిద్ధపురుషుండఁట! సుజనాగ్ర గణ్యుండఁట! అతని శాస్త్రాధ్యయన మేమయినది? సత్యసంధత యేమూల దాఁగినది? ధర్మదీక్ష యెందంతరించినది? సౌజన్యమేమూల కేఁగినది? అయ్యయ్యా! ఇంత దురంతమా? ప్రేమఫలమున కిది ప్రతీకాగమా? అమృతదాతకు విషప్రధానమా? హా! ఆనలుండు కష్టదశయందు దేశాటన మేలచేయవలయును? పరరాజుల నెందుల

కాక నీవును పలుకుచున్నావా? ఆశ్రయమును పొందక కర్తవ్యములు లేరా! శ్రీమదాంజనేయపురాణము విత్తులులేరా? ఆదరించుట కాపులులేరా? మాటలాడుటకు బంధుగూని లేరా? ” నలుండు వారి పలుకులనెల్ల విని, విస్మయాశ్చర్యవిషాదముల నొందెను. మాటువలుకక, మిన్నకుండుట సమంజసము గాదనియు, నందువలన ననుమాన ముదయింపవచ్చుననియుఁ దలంచి యాతఁడా చెలిమికత్తెల నుద్దేశించి, “మీరు నాకడ నిన్నిమాటల నాడుదురేల? నే నేమిచేయఁగలను? నేను నలుండను గానుగదా! ఆతఁడెవ్వఁడో యిప్పుడెందున్నవాఁడో, ఏకారణముచేత మీయెడ నీరీతిఁ బాపాణహృదయుఁడై ప్రవర్తించినాఁడో, నే నేమి టుంగుదును? కాని, నా బుద్ధిసూక్ష్మతను బట్టిచూడఁగా నాకుఁ గొం డొక సమాధానము స్ఫురించుచున్నది. ఆనలుండు ధర్మపరుడనియు, న్యాయైకతత్పరుడనియు, సుచిత్తజ్ఞుడనియుఁ మీరు నుడువుచున్నారు గదా! అట్టివాఁడు దనప్రియపత్ని నకారణముగా ఘోరమృగసం తాన సంక్షేరమగు దుర్గమభయదారణ్యమున విడిచిపుచ్చునా? అట్లు విడిచిపుచ్చుటకుఁ దీరనిహేతువొండు లేకుండునా? ఆ యిల్లాలు, తనతో నున్నయెడలఁ గడలేనియిడుమలు గుడుచుననియు, నామె కష్టానుభవము తనకు దుస్సహమనియు, నామె నటవిడిచిపోయునచో నెట్టులో యితరులసహాయమువలన నామెతనతల్లిదండ్రులమొద్దకుబోయి సుఖింపఁగలదనియు, నలుండుభావించియుండును. ఆతని యభిప్రాయము సదభిప్రాయమేయయ్యు, దానిని లోకమునరిగా గ్రహింపలేకపోయినది. అందులకెవ్వ రేమిచేయఁగలరు? పొండు. మీదాటిని మీరుపొండు; నానలన మీకుఁ గాఁదగిన సాహాయ్యమేదియును లేదుగదా!” అనెను. చెలికత్తె లాపూజ్యుని పలుకులకు మాటువలుకనోపకఁ దమయంతికడ కరిగి జరిగిన కథయెల్ల వినిపించిరి. అప్పుడామె, చెలులారా! ఆమహి పతి బహుసమర్థుఁడు; తనయందుఁ దప్పిదమున్నట్లు నర్తింపఁడు;

కానిండు ; మనకు మిగిలిపోయినదిలేదు. ఆతఁడే నా ప్రాణనాథుఁడనుటకు సందేహములేదు ; కాని మీరొకపనిని చేయుఁడు ; ఆతఁడు పాక శాస్త్రమునందు సుప్రసిద్ధుఁడు ; ఆతనిచేత వండఁబడిన పదార్థములను స్పృశించినంతమాత్రాన మొఱుఁడు ఫలపుష్పశోభితమగు మనోహర వృక్షముగా మారును ; ముదసలులు నవయావనోద్భాసితులగుదురు ; రోగు లారోగ్యవంతులగుదురు ; కనుక నాతఁడు వంటచేయు విధమును దెలిసికొని, వండిన వంటకముల నడిగి, కొనితెంచు. ” అనెను. చెలిమికత్తెలు మరల బయలుదేరి నలుఁడు పచనముచేయుచున్న వంటశాలకు సమీపముగా నగోచరస్థలమునందు నిలువఁబడిరి. వాగతనినంట శెఱంగును బరిశీలించిరి. పిమ్మట నాతనిని గొన్ని వంటకముల నడిగి తీసికొనిపోయి దమయంతీదేవికిచ్చిరి. దమయంతీదేవి యావంటకముల రుచి కత్యాశ్చర్యమునొంది, ఆతఁడు దప్పక తన ప్రాణనాథుఁడేయని నిశ్చయించుకొని, తన ముద్దుబిడ్డలనిరువుర దోడ్కొనిపోయి, యాతనికిఁ జూపిరండని చెలిమికత్తెలకు నియోగించెను.

—♦ నలుండు బిడ్డలనుజూచి దుఃఖించుట. ♦—

చెలిమికత్తెలు, బిడ్డల నిరువురను నలునియొద్దకుఁ గొనిపోయి, విడిచి, తామొక రహస్యప్రదేశమున నిలువఁబడి జరుగనున్న సంఘటనములను గనిపెట్టుచుండిరి. అంత నలుండాబిడ్డలను ప్రేమపూర్వకముగా జేరఁచిరి, తనయొడిలోఁ గూర్చుండఁబెట్టుకొనెను ; తనివిదీఱ, నిండు చందురుని నందచందములచే ధిక్కరించుచున్న యాబిడ్డల ముఖారవిందములను మాటిమాటికిని చుంబించుచుండెను ; వారి మృదులదేహమును గొఱిలించుకొనుచుండెను ; వారి ముంగురులను సవరించుచుండెను. అనందవిషాదభావ సమ్మళితముగాఁ గంటనీరు వెట్టుచుండెను. చెలిమికత్తె లాతని చరణలం గన్నులారఁజూచి, తటాలున నెదుటికివచ్చి

లువఁబడి, “అయ్యా! ఈ బిడ్డలం జూచినంతనే, నీవు కంటఁ దడి
ట్టుచున్నావు. కారణమేమి?” అని యడిగిరి. “పసిబిడ్డలం గనుఁ
న్నచో నేరికి ప్రేమకుదురదు! చంటిబిడ్డలను జేరఁదీయుటకు బంధు
వే కావలయునా? నామిత్రుని బిడ్డలిరువురు సర్వవిధముల వీరిని
లియుండిరి. వారియందలి ప్రేమ వీరియం దుద్యోతకమగుచున్నది”
ని బదులు చెప్పిన, నలుని చమత్కారమునకును, వచనానైపుణ్యము
కును చెలికత్తెలు కడుంగడు సంతసించి, వెంటనే దమయంతి యొద్దకు
గోయి జరిగిన నృత్యంతముఁజెప్పిరి. ఆమె యిఁక సందేహ మనవసర
మని తల్లిదండ్రులను బిలిచి, వారితో, ఋతుపర్ణమహారాజు నొద్దనున్న
సారథియే తన భర్తయగు సలమహారాజనియు నందు సందేహమక్కఱ
లేదనియు విన్నవించెను. తోడనే వారు, తమప్రయత్నము సఫలీ
కృతమైనందులకు లోలోన హెచ్చుగా మెచ్చుకొనిరి.

— స మా వే శ ము. —

సిమ్మట భీమరాజు, మంత్రిసత్తముని బిలిచి, “అమాత్య
శేఖరా! నీవు, అయోధ్యాపురాధినాథుని యొద్దకుఁబోయి, మా మహా
రాజుగారు, మీ సారథి నొక్కపర్యాయము చూడఁగోరుచున్నవారు;
దయతో మా వెంటఁ బంపుఁడనిచెప్పి, తోడ్కొనిరండు.” అనెను.
అనఁగా ప్రధానామాత్యుఁడు వెంటనే వెడలి, ఋతుపర్ణుని సందర్శిం
చెను. భీమరాజు చెప్పినచొప్పున నుడివెను. తోడనే ఋతుపర్ణుఁడు
నలుని రావించి, “సారథీ! సారథ్యమున నీవసమానుండవని భీమరాజు
గారు కర్ణాకర్ణికగా వినియున్నవారు కాఁబోలును! నిన్నుఁ జూడఁగోరి,
కబురంపినారు. వెడలిరమ్ము.” అనెను. నలుండు యజమానుని
మాటకు మాటువలుకలేక, అమాత్యునివెంట బయలుదేరి, వెడలెను.
భీమరాజు మంత్రిపురోహితాదులతో నలుని కెదురేగి తోడ్కొచ్చి,

నభామండపమునందు సావర్ణపీఠమున నుఖాసీనుండేసి, మర్యాదను జూపుచుండిరి. ఆపుడు నలుం డాశ్చర్యమభినయించుచు, “ఆర్యా! ఇదేమి? మీరు రాజాధిరాజులు. నేను గేవల మొకసారథిని. నాకు మీరీ మర్యాదలు జరుపుట యుక్తమా?” అని బ్రశ్నించెను. అందు లకు భీమరాజు చిఱుగవ్వు నవ్వి, “మహాభాగా! ఎంతకాలము మీ రీవిధముగ నుందురు? కాలము మంచిదయినపుడుగూడ మీకో రహస్య వర్తనమేల? మీ కలహాపుచు మేమెల్లరము దెలిసికొంటిమి. మిమ్ములను రప్పించుటకే మేమీపన్నుగడను పన్నితిమి. లేకున్న, దమయంతీ దేవికి ద్వితీయస్వయంవరము గావించుమా? నిజముగా స్వయంవరమే యయిన నితరరాజుల కాహ్వానపత్రికలు పంపియుండమా? నగరము నలంకరించి యుండమా? పట్టణమునం దేమూలను, ఎట్టిసందడియుఁ గాన్పించుట లేదుగదా! ఇయ్యది మామాటల కుదాహరణముగదా! మీరు, ఋతుపర్ణుని యాస్థానమునందుండిరని చారులనలనఁ దెలిసికొంటిమి. ఆతఁడియ్యెడకు వచ్చినగాని, మీరు రారని యూహించితిమి. మిమ్ములను రప్పించుట కీనెపముచు గల్పించితిమి. కాఁబట్టి, మాతప్పి దమును మన్నింపుఁడు. అర్థాంగి బాధల నికనయినఁ దీర్పుఁడు. ఆయమ దివ్యులంగాదని మిమ్ములను వరించినదికదా!” యనెను. అంతలో దమయంతీయు, బిడ్డలుచువచ్చి నలుని పాదపద్మములపై వ్రాలిరి. దమయంతీదేవి, బాష్పపూరితలోచనయై, “ప్రాణేశ్వరా! అర్థాంగినగు నన్నీరీతి నగచాల్ల నందించుట, అఖిలధర్మవేత్తలరగు మీకు న్యాయమా? నాహృదయము మీరెఱుంగనిదా? నాప్రేమ తత్త్వము మీకు గోచరముకానిదా? అవ్యాజము—అగాధము—అసంతమునగు అనురాగముతో మిమ్ములను ప్రేమింపఁబట్టియేకదా, దిక్పతులను ధిక్కరించితిని. ఆనాఁడు మహారణ్యమధ్యమునందుఁ బ్రయాణంపు బడలికదీఱ. దమ యంకతలమునఁ దలయుంచి, గాఢనిద్రాపర

వశేనై యుండఁగా, అయ్యయ్యో! నా కెఱుకపడకుండఁ బోవునది చాలకపోయెనా? నేను మీయర్థాంగినని యెఱింగియు నింతకాలము మిన్నకుందురా? నాపై నింత నిగాదరణమే? నిగాదరణమున్న దనియే భావించును. ఈ చిన్నిబిడ్డల ముఖారవిందముల నవలొకించి యయిన దయ వహింపరాదా? నాథా! నూఱువలుకరేమి? మానము విడనాడరేమి? నోరెత్తి పలుకరేమి? ఆదరణము చూపరేమి? అను కంపఁ బ్రకటింపరేమి? ” అని గద్గదస్వరముతో నుడిచెను. అంత నలుని హృదయముకరఁగి నీరుగా ప్రవహించినది. ఆతఁ డాదరణపూర్వకముగా ప్రియపత్నిని గారవించెను; ముద్దుబిడ్డల నెత్తికొనెను. ఆ సమయమున నాభవనమునందెల్లయెడల నొక దివ్యజ్యోతి వెలువడి నది. ఆ జ్యోతి మధ్యమునుండి, సర్వాంతర్యామియు—సర్వేశ్వరుండును—సర్వజ్ఞుండును—సర్వశక్తిమంతుండును—సారసాక్షుండును—సామగానలోలుండును నగు శ్రీమహావిష్ణుమూర్తి సాక్షాత్కరించెను. నలదమయంతులు భక్తితో సాష్టాంగనమస్కారములు గావించి పలు తెఱంగుల సంస్తుతించిరి. అంత శ్రీమహావిష్ణువు—“ఓ దంపతులారా! మీ రన్యోన్యాయురాగముతో ననేకసహస్ర దివ్యాబ్దములు సర్వసౌఖ్యము లనుభవించుచు. మీరు ముల్లోకములకు నాదర్శ ప్రాయులు. ఇంత దనుక, శనై శ్చరుని ప్రభావము వలన మీరు నానాకష్టము లనుభవించితిరి. వాసినెల్ల మరచిపొండు; లోకోపకారులై, దిగంతచ్యాప్త కీర్తిమంతులై యుండుడు. నేటితో మీకష్టములు గట్టెక్కినవి. మీకు శుభకాల మాసన్నమయినది. మీరాజ్యము మీకు లభించును. ” అని యంతర్హితుండామెను. నలదమయంతులు, సనకసనందనాది మునిగణ దుర్లభంబైన శ్రీమన్నారాయణ సందర్శనభాగ్యము లభించినందుల కమదానందమునొందిరి. ధీమరాజు దంపతులు. తమ కూతురును, అలునిఁగాంచి హఠాఽబుధిఁ

దేలియాడిరి. ఋతుపర్ణుడు కడచిన వృత్తాంతమును దెలిసికొని, వరుగు పరుగునవచ్చి, నలుని పాదపద్మంబులపైఁబడి, “మహాభాగా! తమ యదార్థస్థితిఁ దెలియక, నేను దోషము లేవియైనఁ జేసియున్న మన్నింపవలయును.” అని ప్రార్థించెను. నలుండు మందహాస పూర్వకముగా నతనిని లేవనెత్తి, “ఆర్యా! మీరు నాకాశ్రయమిచ్చి, మహాపకారమే కావించితిరి. మీకు సర్వదా నేను కృతజ్ఞుడను.” అనెను. పిమ్మట నలుండు కర్కోటకుని హృదయమున ధ్యానించి, దివ్యతేజోన్వితమగు తన తొల్లింటి రూపును బడసెను. అనంతర మాలు బిడ్డలతోను, పరివారముతోను నిషధదేశమున కరిగెను. పుష్కరునకు హాని కలిగింపక, అలుబిడ్డలతో వానిని దేశమునుండి పంపివైచి, సింహాసన మలంకరించెను. భరతఖండమునఁగల యేబదియాఱు దేశములనేలు రాజన్యమును, నలుని దర్శింపవచ్చి, అవనతమస్తకులై ప్రణమిల్లి, అమూల్య రత్నసంచయములను సమర్పించి, కప్పములు చెల్లించి, సెలవుగైకొని పోయిరి. నలుండు, దమయంతీదేవితోడను, ముద్దుబిడ్డలతోను సుఖంబుండి, చతుస్సముద్రముద్రితంబగు ధరామండలము నేక హేలగను, సర్వజనానురంజకముగను, సౌఖ్యప్రదముగను, అనేక సహస్ర దివ్యాబ్జములు పాలించెను. ఆదంపతుల నుపవిత్రనామమును సంస్మరించిన ప్రజలు, శనైశ్చరునిబారిఁబడక, సర్వసౌఖ్యము లనుభవించుచుండిరి.

— ♦ ఉ ప స ం హార ము. ♦ —

ఓధర్మనందనా! వినుము. ఆసలమహారాజు మీకంటెను బెక్కు కష్టము లనుభవించెనుగదా! ఆతఁడు పడినపాట్లలో మీపాట్లు సహస్రాంశములై యుండవు. చివరకు శ్రీమన్నారాయణానుగ్రహంబున నాతఁడాలుబిడ్డలతో సుఖంబుండెనా? లేదా? శనైశ్చరుఁడు సహిత

శ్రీ సలమహారాజకథలు

మామహాత్మునియందుఁ బ్రసన్నుడై వరములను గ్రహించెనా ? లేదా ? నీకు మాత్రమట్లేల జరుగదు ? కష్టము లేన్నటికిని గాపురము లుండవు. వెన్నెలరాత్రులకుఁ బిమ్మటఁజేకటిరాత్రులును, వానికిఁబిమ్మట మరల వెన్నెలరాత్రులును వచ్చుట నీవెఱుంగనిదా ! సకలధర్మ విశారదుండవగు నీకుఁ జెప్పవలసిన దేమున్నది ? అమ్మహాత్ముని పవిత్రచరిత్రము నాలకించి ధన్యుండనయితివి ; దాని నెఱిగించుటచేత నేనును ధన్యుండ నయితిని ; కనుకఁ గొందలపాలు నుడుగుము. కష్టసుఖములను సమభావముతోఁ గైకొనుము. నాకింక సెలవొసంగుము. ” అని బృహదశ్వమునీంద్రుండు పలుక ధర్మనందనుం డనుజులతోను, భార్యతోను, అమ్మహాభాగునిఁ బూజించి, పరతుష్టహృదయుం గావించి వీడ్కొలిపి, పిమ్మటఁ గట్ట మొదవినను, సుఖ మొదవినను నయ్యది విధినిర్దిష్టమనియు నేకాలమున కేదిరానున్నదో యది రాకతప్పదనియు, మానవప్రయత్నము దైవసంకల్పమునకు వ్యతిరిక్తమయిన నెన్నటికిని ఫలింపదనియుఁ దలంచి లేనిపోని విచారములుమాని సర్వదా మునిపూజనమునందును భగవద్భక్తియందును హృదయ ముర్పించియుండెను.

సంపూర్ణము.